

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

238

ALFRED MOŞOIU

TOADER-NEBUNUL

NUVELE

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901_1932

TOADER NEBUNUL

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA"
SIBIU
INVENTARIAT 1998
B 986

Sibl. inv. superior Sibiu
48.622 1978

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lui Radu-Mărgărit Alfred Moşoiu.

I.

Se întâmplă adeseaori în vieaţă, ca noutatea, sub ori care formă ţi s'ar înfăţişă, să nu-ţi înfierbânte judecata. Ai impresia că germenul ei îl păstrezi de mult. Te întrebi ce loc din creerul tău a fost în stare să ţie taina aceasta şi începi să crezi că o altă fiinţă trăieşte nevăzută în tine, trăieşte tăcută, supusă, tocmai pentru a te stăpâni mai deplin.

Ce curios lucru! Judecata noastră, neputincioasă de a străbate tot ce o înconjoară, neputincioasă prin mersul ei prea încet în raport cu fuga nesăbuită a clipelor, pare a fi ursită să spicuiască numai, aceea ce vremea îi va lăsà din goana ei.

Atunci judecata şi simţurile noastre, sub presimţirea tuturor pierderilor din fiecare clipă, va căutà să le urmărească. Imposibilitatea de a le urmări, de a le ajunge, va aprinde gândirea noastră, însetată de noutatea pierdută, se va oprì pe loc, părându-i-se că merge înainte, se va întoarce obosită, părându-i-se totuşi că fuga ei e din ce în ce mai aproape de fuga clipelor şi fără de nici o bănuială va trece astfel, dela realitate la vis...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ce-i oare fantazia decât această goană înșelătoare a minței, alături de fuga vremei?

Din această fugă neîntreruptă, din acest supliciu de a împlini cu mintea noastră, aceea ce vremea nu ne poate dă, se va naște dorința unei revendicări, dureros omenească...

Din goana sutelor și miilor de generații după clipele presimțite și pierdute, ființa noastră simți o putere nouă stăpânindu-i judecata, o nădejde nouă licărindu-i în minte... Chemarea de pretutindeni a ființei noastre către locul unde se părea că s'au strâns toate clipele pierdute...

Trecutul.

A doua ființă din noi: trecutul...

Bucuriile și durerile tuturor generațiilor...

Trecutul acela subtil, care păstrează încă în aer vibrările bătăilor atâtor inimi...

Trecutul acela care a străbătut până la noi, prin sânge, prin cântec, prin credință...

Ascultă o minciună învăluită în haina cenușie a vremei și vei tresări...

Suntem atât de bolnavi, ființa noastră trăiește atât de aproape de alte vremi, în cât trezim copiii din leagăn spre a le murmură chinuitoarele și pe veci nostalgicele povești: »... A fost odată!«

A fost odată, de demult, de demult... de demult...

Și Todirel, unicul copil al dascălului Ioniță, poartă în sânge alături de alcoolul tatălui, credința bunicilor și strămunicilor lui.

Todirel crede mai mult în Isus decât dascălul, decât popa, decât satul întreg. Mințile tuturora au plecat fără să știe, în căutarea unui adevăr abia

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

presimțit... mintea lui Todirel e stăpânită numai de moștenirea vremei...

Ce departe a mers Isus cu judecata, câtă putere avù pentru a străbate mintea omenească și mai ales câtă desnădejde a trebuit să simtă, când asigurat că gândul nostru nu va încetà vreodată de a gonì o idee, a chemat pe copii la dânsul, a chemat mințile acelea cari nu au aripi! Pentru toată munca judecății lui, pentru toată bucuria de a fi găsit un sistem de cugetare binefăcătoare... durerea de a n'o puteà lăsà în siguranță decât acelor cari nu pot cugetà în nici un fel...

In ziua când Todirel a împlinit șapte ani, dascălul Ioniță și-a băut cinci găini și unicul curcan din curte. O aniversare ca asta nu puteà fi trecută cu vederea... Așa gândeà el. Satul gândeà altfel. Dăscălița erà și ea de altă părere. Nici Todirel nu prea puneà mare preț pe entusiasmul dascălului. Știà el, în sfârșit, mai bine decât alții, că mai degrabă trebuià să-l cheme pe tată-su dela cârciuma din colțul satului decât dela biserică, atunci când puneà dăscălița mălaiul în apa clocotită. Se duceà la cârciumă »după tată-su«, dar în totdeauna se duceà și după altceva: »după bătaie«.

Cu părul blond, cârlionți pe după urechi, ștergându-și nasul la fiecare pas, gonind să-i iasă sufletul, aruncându-și mâinile înainte, ca și cum ar fi vrut să se agațe de aer și să sară mai departe, străbăteà satul lung și deșirat, cu căsuțele scunde și rare.

In amurg mai ales, când satul începeà să tacă asemeni unui om obosit, Todirel o porneà după dascăl. Dascălul aștepta noaptea par'că dinadins.

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Nu-i plăceà să-și plimbe nasul în amurg, din gelozie. Roșul înflăcărat al apusului întunecà plăpândul lui nas înroșit fără meșteșug de alcool.

Ce-i un apus de soare alături de-un biet nas?

— Dascăle — îi strigà popa — dacă gura ta ar fi de sfânt, nasul tău ar fi cea mai credincioasă candelă.

Poate că popa aveà dreptate și la gluma asta se gândeà prea-sfântul foarte dese ori. Candela dascălului nu se stingeà nici odată, pe când candelele de sub icoanele bisericii abia dacă licăreau din Duminică în Duminică... Și atunci, cum mai sfârâiau de tare!

In nopțile liniștite și senine, sărmanul popă se uità cu jind la stele și se întrebà de ce ard de pomană în loc să se desprindă ca să licărească în candele... «N'ași mai cumpărà untdelemn» murmurà popa. Se uità la ele lung și cu cât se uità cu atât i se păreà că răsar mai multe stele, înadins par'că. Se uità ca vulpea la struguri și înghițeà în sec...

Popa n'aveà nici untdelemn, nici glas. A avut însă în totdeauna gâște multe în bătătură, pe care le trimiteà la oraș pe dată ce se îngrășau...

Nici dascălul n'avusese glas vreodată, dar băutura îi furase și ce mai aveà, azi o notă, mâine alta... și acum glasul lui, ca o flașnetă hodorogită care scapă două acorduri din trei, împlineà golurile cu mișcările nărilor, umflându-le și desumflându-le, ai fi zis o armonică. Dascălul se rădeà de barbă, ca să nu semene cu popa și de mustăți ca să poată bea mai bine.

Todirel însă când îl vedeà în strană, îl mâncà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din ochi... Urcat lângă dânsul privea foile cărții, se uită apoi în gura cântărețului și i se păreà că monotonia semnelor din carte se înfrățeà de minune cu monotonia glasului lui hodorogit.

Razele soarelui, jucând pe foile pline de grăsime, păreau că vor să le topească... Todirel trăià clipe de fericire nebănuită și aşteptà pe popă să iasă din altar, cum aşteaptă bolnavul mâna binefăcătoare a doctorului.

Şi popa nu se făceà aşteptat. Ba cele cinci credincioase ale satului pretindeau că slujba se scurtează văzând cu ochii, în timp ce popa se gândeà și se întrebà de ce evangheliştii n'au avut un stil mai concis.

Cum se isprăveà slujba şi cum se goleà biserica, Todirel o luà binişor spre lumânările încovoiate de căldură. Fiindcă nu le ajungeà decât cu vârfurile degetelor, încovoierea lor îi păreà un ajutor de sus. Le apucà cu două degete, ca un rac, şi apoi trăgeà. Lumânările astea aveau norocul să ardă şi Duminica viitoare... Todirel aveà însă concurenți. Popa, pândeà şi el mucurile ca să le topească şi să scoată alte lumânări. Dascălul le pândeà ca să le vândă lui Ghiță cârciumarul. Din cele cinci lumânări, două mai adesea se valorificau din nou în buzunarul popei, alte două aruncau cu licărirea lor pete mari de rubin în trecerea vinului roşu din butoi în cană... şi una — asta mai rar — se aprindeà din mâna lui Todirel lângă icoana de lângă uşa bisericii...

Todirel aveà gânduri mai bune decât popa şi de cât dascălul. Popa nu credeà în slujbă decât numai la botez, la nuntă şi la cimitir, unde îşi numărà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1902

întotdeauna gologanii. Dascălul închegase toate minunile lui Isus într'o singură minune: Schimbarea apei în vin la nunta dela Cană, cum îi spuneà el, aducându-şi mereu aminte de canaua butoiului lui Ghiţă.

Ideea acestei prefaceri îi părea atât de fără seamăn încât o considerà fără şovăire cu mult mai divină decât învierea lui Lazăr. Mintea lui se extazià până într'atât, încât ceasuri întregi — mai ales când nu aveà parale — se frământà în admiraţie... Se simţeà par'că dator să mulţumească în numele omenirei şi se căià că n'a trăit atunci... Cu gândul la minunea asta, când treceà pe lângă o fântână şi-o închipuià schimbată în vin şi alte ori ar fi vrut ca Dumnezeu să sece isvoarele şi să dea drumul prin albiile nisipoase la valuri limpezi şi parfumate de tămâioasă... In privinţa asta dascălul aveà o fantazie de poet cu mult mai largă şi mai vie decât a popei.

De multe ori i se întâmplase lui Todirel să plece cu mâna goală dela biserică. Atunci aşteptà Duminica viitoare cu mai multă nerăbdare şi aprindeà lumânarea ce-i cădeà în mână, din minune, cu mult mai multă plăcere.

Veniră încet şi zilele când Todirel nu mai prindeà nici un muc. Popa, mai şiret, văzând concurenţa, cum lui îi erà dat să se învârtească mai mult printre lumânări, prinse obiceiul de a suflà în ele când ceteà mai răspicat din evanghelie. Intâi trăgeà cu coada ochiului la sfeşnic. I se părea că lumânările îşi bat joc de el şi ard mai repede. Căutà să le stingă pe toate, tuşind din toată inima. Lumânările îşi întindeau flacăra şi-şi topeau ceara

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfârâind, apoi își înnălțau din nou lumina, și popa cu ochii holbați de mânie, le puneà capăt c'o respirare bărbătească.

Dascălul din strană înghițeà în sec. Popa erà fericit că hotărîrea asta îi aduceà și ceară mai multă...

Todirel suspină.

Iarna nu se făceà foc în biserică, fiindcă, după cum susțineà cu multă dreptate popa, sfinții au fost toți oameni săraci, cari n'au știut nici ce-i căldura, nici ce-i mâncarea. Todirel înghețà în strană, simțeà vântul cum se strecoară prin ciurciuveaua ferestrei și-i înghiață spatele, începeà să clănțăne din dinți, se învinețeà dar tăceà. Îl furau privirile sfinților de pe ziduri, îl furà cântecul răguşit al dascălului...

— Afurisitule, strigà mă-sa. Aici, acasă, ți-e frig și stai cocoțat pe vatră ca un motan și la biserică tremuri ca o vargă și nu zici nici cârc.

Copilul se uità la mă-sa și tăceà. Cineva îi porunceà par'că să-i răspundă tot ce aveà pe suflet, dar răspunsul acela el nu-l puteà pricepe bine, îi presimțeà totuș, toată măreția. Se mulțumì să se coboare de pe vatră și să se aşeze ghem, pe marginea laviței.

Iarna venise grea și pustiitoare. Ingheță apa în odae. Băteà vântul să doboare copacii și satul, cu căsuțele lui scunde, păreà că s'a pitulat înadins ca să nu-l răstoarne vântul. Dar dacă putuse să înfrunte astfel puterea vântului, care treceà, vuind deasupra coperișurilor, nu tot aşa putù luptà cu zăpada. Trei nopți și două zile de viscol, făcuse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din satul din vale o pânză albă cu care ai acoperit o masă plină de mici nimicuri.

Viscolul se oprì într'o Sâmbătă. In dimineața aceea Todirel stătù la fereastră și înțelese că slujba de a doua zi se pierdeà. Cu mâna topeà florile de ghiață de pe geam și priveà cum zăpada se înnălțase peste ferestre, uneori peste coperișuri și cu cât ochii lui se pierdeau mai departe pe întinderea asta albă și nesfârșită, cu atât mintea lui prindeà să dorească sfinții cei palizi și slabi din biserică. Și totuși nu-și puteà închipuì că mâine aceleași valuri de zăpadă ar fi fost în stare să mai acopere încă ulița strâmtă, nu-și puteà închipuì că mâine nu va mai auzì numele lui Isus... Tocmai când începuse să se bucure pentru slujba de a doua zi, îi trecù ca un cuțit prin inimă, geamătul dascălului.

Dascălul erà bolnav. O pornise din prima zi de viscol la cârciumă, ca să se încălzească, muncise din greu cu valurile de zăpadă, a doua zi fusese la o înmormântare, și acum gemeà, simțind spatele înțepenit de durere. Dascălul aveà și friguri. In frigurile astea își aduse aminte de înmormântarea la care fusese eri. N'avù timp să se cutremure de ideea morței căci gândurile lui aprinse de boală se opriră asupra stropilor de vin pe cari popa îi vărsase peste trupul mortului. Vin aruncat în vânt, cugetà dascălul. Vin împrăștiat fără socoteală. Apoi, cu aceeaș revoltă sufletească se gândì la tot vinul ce se vărsase în omenire pe trupurile neștiutoare ale morților și mai ales la vinul ce mai aveà să se toarne încă...

Se cutremurà de scârbă și fața lui înroșită de căldura boalei se înroșì mai tare, de mânie. Ii ve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neà să strige nedreptatea asta şi se blestemà pe el însuşi că descoperise atâta nelegiuire tocmai când durerea îi cuprindeà tot spatele şi nu-l lăsà să plece şi să strige în gura mare. Adormì cu gândul la miile de butoaie ce s'au deşertat în sicrie... Prin somn începù să-şi sugă buzele. Când horcăià par'că gustà.

Todirel, de pe laviţă, începù să-l privească. Nici odată ochii lui nu se opriseră mai stăruitori pe faţa dascălului ca acuma. Nici odată nu-i văzuse nasul lui vânăt şi plin de şanţuri... Nasul acesta erà altfel la biserică... Nasul erà atât de urât încât începù să-i bată inima mai tare. Groaza ce-o aveà de bătaie îl făcù să-şi întoarcă privirea. Nasul dascălului însă îi apăreà acolo unde privirile abia se aşezau. Urâtul ca şi lumina orbitoare rămâne în priviri multă vreme încă...

Işi frecă ochii şi luă un muc de lumânare, pe care îl găsise de data asta la uşa bisericii, căzut de bună seamă din antiriul popei.

Toată ziua îl urmărì ideea că Duminica de mâine erà pierdută şi noile văicăreli ale alcoolicului îl săgetau par'că.

Spre seară, tată-su avù puterea să se ridice şi Todirel simţì că sufletul i se uşurează. Dascălul gemù, ca un bou lovit şi căzù din nou. Bolnavul aveà arsuri pe gât şi simţeà c'a venit vremea să bea. Bolboroseà şi cădeà iar pe pernă, până când, sprijinindu-se cu mâinile de marginea patului, strigă: „Du-te femee odată! Inţelege-mă şi du-te. Am nevoe să beau ca să-mi potolesc frigurile".

Nevastă-sa, văzând că pentru rău puterile nu i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se sting și fiindu-i frică de bătaie, plecă prin zăpadă cu sticla după vin.

Dascălul părù că se liniștește. Pe când se gândeà la vinul cel roșu ce trebuià să-i sosească, îi lăsă gura apă... Simțind-o fără nici un gust o scuipă cu scârbă, blestemându-și gura.

Clipele treceau încet. Dascălul însetat, numărà până la șaizeci și trăgeà cu unghia pe zid. Când i se părù că răbojul se lungește peste măsură începù să strige:

— „Vin te-ai făcut, în loc de țărână, femee afurisită".

Todirel tresări.

Dascălul auzì mișcându-se ceva în odae.

— Aici erai blestematule ?

— Da tăticule.

— Și de ce nu spuneai ?

Copilul nu răspunse.

— Taci, hai ?

Todirel tăcù înnainte.

— „Spune spurcatule, spune, de ce taci ? Iar ai făcut vreo poznă ? Iar ai..." Și dascălul începù să tușească...

Todirel căutà vina. In totdeauna — se gândeà el — când mă bate tăticu trebuie să fi făcut ceva. Ce rost ar fi avut atunci chinuirea trupului lui ?

Când se oprì tată-su din tuse își simțeà chiar sufletul muiat în greșeală.

Dascălul găsì gâtlejul liberat de tuse și reîncepù:

— „Și mă-ta tot așa tace ca tine când e vinovată... Ieși de-acolo... Ieși, ori mă ridic eu..."

Todirel vedeà acum întreaga lui vină. Judecata destrăbălată a dascălului erà pentru copil fără

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pată. Se mai întrebă încă odată ce vină îi apăsă mintea şi sărind repede şoptì tremurând:

— „Când dormeai adineaori m'am uitat la nasul tău. . ."

— La nasul meu spurcatule?

— La nasul tău tăticule. . .

— Nas îţi trebuie ţie?

— Nu.

— De ce te-ai uitat urâtule?

Copilul începù să plângă şi să îngâne:

— Nasul tău erà ma-a-re şi ro-o-şu. . .

Cum se apropiase de pat, fără să-şi dea seama, se pomenì tras de cămaşe şi svârlit înapoi. Simţì capul lovindu-se de ascuţişul scaunului şi rămase jos, tremurând de frică şi de durere. Teama pe care o simţise atunci când fără voe îşi oprise ochii pe bucata roşie a feţei dascălului, îl făcù să creadă şi mai tare că păcătuise cu adevărat.

— „Du-te după mă-ta şi ad'o mai repede! Du-te şi nu mai scâncì la capul meu că n'am murit încă!"..

Todirel se ridică. Dascălul făcù şi el o sforţare şi copilul presimţind a doua lovitură se înnălţă în vârful picioarelor, deschise uşa şi dispărù.

Afară, seara cădeà încet, luptându-se cu albul zăpezei. Chiar umbrele ce se întindeau din ce în ce mai ameninţătoare sticleau în strălucirea nenumăratelor cristale de ghiaţă. Se lăsase ger. Nările lui Todirel se lipeau. Tălpile îl frigeau. Plecase cu capul gol, numai în cămaşe şi desculţ.

Stătù o clipă în poartă şi o luă încotro ştià că e cârciuma. Intre cele două ridicături de zăpadă nu se vedeà decât capul blond care mergeà, ai fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zis că e luna când treci de-alungul unui gard și-ți pare că merge pe muchea lui, ca o roată.

Drumul erà greu. Fiecare pas înainte erà o încordare din ce în ce mai desnădăjduită. Drumul șerpuit, făcut din voința și pe gustul întâiului trecător îl făcù să se gândească în ce parte erà cârciuma. Rămase o clipă într'un picior, ca un cocostârc și o luă la întâmplare, înainte.

Noaptea căzuse acum grea și întunecată. Frigul îi amorțise tot trupul, îi amorțise par'că și judecata.

Nu-și mai aduceà aminte dacă plecase de mult, dacă abia ieșise pe poartă... Nu-și mai aduceà aminte nici măcar de ce plecase...

Intunericul începù să-l sperie și cercă să strige când umbra unei ciori trecu repede pe zăpadă. Nu avù puterea să scoată nici un sunet, nici măcar să-și facă mâna pumn.

I se părù că aude glasul mamei: „Unde te duci Todirel?“ și deschise ochii mari fără să știe ce puteà răspunde.

Trei case mai departe, zăpada se înnălța ca un zid drept, bătută puternic de viscol.

Când ajunse mormanul de zăpadă își întoarse ochii în dreapta și zări, abia liniată pe cer, bisericuța. I se părù că acum găsise răspunsul. Neavând puterea să se mai întrebe pășì spre dânsa... Plecase la biserică...

Simțì că se înseninează. Umbrele nu-i mai făceau nici o frică. De sigur a plecat la biserică și a ajuns...

In lumina de vis a zăpezei bisericuța păreà pentru întâiaoară senină și nepătată, ca și gândul aceluia care murise pentru dânsa. Cele două cupole, ro-

1868 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tunjite cu dibăcie de viscol, păreau două enorme mărgăritare.

Pe unde zidurile rămăsese numai cărămidă, acelaş viscol, ca un tencuitor omenos, aşezase albul zăpezei, gătind-o par'că pentru credincioşi mai stăruitori şi mai buni.

Todirel urcă cele trei trepte îngroşate de ninsoare şi căzu ghemuit în pridvor.

Un muc de lumânare se aprinse singur la picioarele lui şi ale popei. Popa puse piciorul pe el, dar lumânarea de sub piciorul lui ardeà înainte. In biserică erà atât de cald încât toate lumânările se topeau şi se înnălţau apoi cât ai clipì din ochi, cu mult mai lungi şi mai groase. Dascălul cântà ca un heruvim. Pe nas ardeà o lumânare subţire ca un fir de iarbă.

Todirel visà.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II.

— Să ştii că dacă ţi-o scăpă băiatul, mare noroc ai cumătră. Dacă nu-l găseà al meu, acolo îi săpai groapa. Erà vânăt şi înţepenit . . . Ia te uită la el . . . A început să deschidă ochii . . . .

Dascălul priveà din pat cu ochii abià deschişi şi turburi, la gura femeei. Ii sorbeà cuvintele cu nesaţiu şi tremurà de remuşcare. Işi întoarse apoi privirea către copil şi pentru prima oară în vieaţa lui îşi dădù seama că acolo bate o inimă legată de inima lui.

Uitase să treacă o singură dată pe drumul vieţii cinstite şi simţeà acum că uitase pentru totdeauna să-l mai caute. Işi aduceà aminte de fericirea de-o clipă ce i-o dăduse de atunci băutura şi se vedeà prea târziu, pe marginea prăpastiei, luptând cu simţurile ce-i porunceau să cinstească în sfârşit aceea ce scuipase şi batjocorise.

— Nu mai vreau să beau — murmurà el — nu mai vreau să beau . . . Cşicum sticla ce aşteptă goală lângă pat, luptà cu gândurile lui, se aplecă şi luând-o repede o rostogolì pe pământul bătătorit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din odae. Gâtul sticlei se desprinse. Dascălul vorbi hotărât:

— O singură dată n'am vrut să-ți torn vin pe gât și ai și crăpat.

Apoi întregi:

— Măcar de mi-oi vedeà gâtul pe jos, ca al tău, și tot n'am să-i torn astăzi nici un strop de băutură.

I se părù că vorbele astea îl înnălțau și se emoționă . . . Alcoolicii au clipe de melancolie feminină, când îmbrăcând vorbele cu tremurări de glas, se înduioșează și plâng . . .

Oricât de urâtă îi erà apa, în ziua accea lăsă de bunăvoie să lunece zeci de lacrimi pe lângă gură, prelinse unele drept pe obraz, altele picurate de pe vârful umflat al nasului. Se bucură când simți prima lacrimă cum îi gâdilă pielea și o privi când se oprì pe vârful nasului . . .

Picătura curată, pe fondul nasului, părea irizată de un fir roșu, nevăzut.

Plângeà și nu-i veneà să creadă. Simțeà acum că viața de care își bătuse joc, se răsbună pe trupul lui, lăsându-l la voia întâmplării. Pricepù că moartea puteà să-l pândească și pe dânsul și ar fi vrut să știe anume unde și când îi va închide ochii, nepăsătoare. Moartea, la care nu se gândise nici odată, îi părea o nebunie și apoi un adevăr. Simțeà creerul greu și bolnav, inima trădătoare, plămânii batjocoritori.

Cu ochii în sus i se părea că moartea asta e tot atât de aproape ca și tavanul odăei joase sub care își petrecuse viața întreagă.

Porni să-și judece unul câte unul, toate păcatele

Muzeul Digital al Romanului Românesc

și să înțeleagă toate adevărurile dureroase ale vieții lui, peste care trecuse cu atâta nepăsare. Își aduse aminte că și tată-su, după ce băuse o vieață întreagă caşi dânsul, murise nebun, într'un ospiciu la București. I se părù — fiindcă cugetà altfel decât eri — că a înebunit pe jumătate . . . Toată după amiaza nu-și mișcă ochii din tavan nici gândul dela moarte. Ideea unei înebuniri subite îl urmărì din ce în ce mai convingătoare, făcându-l să tresară și să tremure.

— Cum mai sunt, femee ?

— Știu eu cum ăi fi fiind ?

— Nu sunt caşi eri ?

— Eri erai altfel !

— Spui drept femee ?

—Azi par'că te-ai schimbat.

Și dascălul nebănuind că nevastă-sa se gândeà la băutură își întoarse capul spre fereastră ca să se întrebe înainte.

Zăpada afară erà tot zăpadă. Pomii erau tot pomi. Cioara depe gard, tot cioară.

După ce se încredință astfel că mintea nu-l înșeală încă, se liniști.

Ideea morței însă stăruià în capul dascălului, ca un cântec ce-ți răscolește amintiri dureroase. Lacrimile pe cari le vărsase i se păreau singurele ce aveau să curgă după sufletul lui . . . și ar fi vrut să cheme toată omenirea la patul lui și să-i spuie: »Fiți buni . . . fiți buni . . . Voi nu știți câtă sete de mângâiere veți aveà în preajma morței«.

La cină mâncarea i se părù atât de gustoasă încât ar fi vrut să trăiască numai pentru ea. Vorbeà și i se păreà că n'a vorbit destul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Todirel își venise aproape în fire și asculta vorbele tremurate ale dascălului emoționat. Nu-l auzise nici odată vorbind atât de mult, nu-i văzuse niciodată ochii împăinjeniți de plâns. Plânsese tată-su ? Și dacă plânsese cine era de vină ? El știa că lacrămile vin odată cu bătaia.. . . și după ce-i mai privi încă odată ochii umezi, îi spuse :

— Tăticule, cine te-a bătut ?

Dascălul coborî ochii spre el. De unde veneà întrebarea asta grea și dureroasă ? Din capul cel blond al lui Todirel ? Crezù o clipă că altcineva vorbise de departe. Ochii i se împăinjeniră mai tare, capul lui Todirel și al dăscăliței dispărură din privirile lui înecate și i se părù c'a rămas singur, în fața judecății din urmă.

Todirel îl privì înainte, dar altă durere, mai mare, îi stăteà în tot trupul : slujba dela biserică, pe care o pierduse. Îi erà dor acum de sfinții cei bătrâni din icoane și i se păreà că nu i-a văzut demult. Chiar glasul popei, când ceteà evanghelia, i se păreà prea îndepărtat . . . Și acum, simțeà par'că o dorință cu mult mai vie ca altă dată, de a aprinde o lumânare, lângă ușe, deasupra icoanei Maicei Preciste. I se păreà apoi că pierderile acestea erau o pedeapsă venită de sus pentru o vină fără seamăn de care nu-și dădeà încă seama. Luându-l încet pe dascăl, cu întrebări și apoi cu rugăminți, îl văzù hotărît să vorbească despre vieața lui Isus.

Povestea asta îl făceà pe dascăl să creadă și în mântuirea de care aveà nevoe. Starca lui sufletească n'ar fi putut găsì nici odată o lume mai po-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trivită ei, decât aceea pe care Todirel i-o aşezase pe buze, fără să ştie.

Cu glasul tremurat şi încă înnecat în lacrimi, începu cu »ieslele« şi pentru întâia oară nu se mai minună atâta de nunta dela Cana Galileei. Nevastă-sa lăsase şi ea treaba şi ascultă, dând din cap, umilită.

Dascălul se înflăcără. Când povestirea ajunse la judecata lui Isus, ridică şi coborâ glasul ca în strană, pe când femeea aprindeà candela care nu mai licărise de 7 ani, când fusese aprinsă o săptămână de frica bolilor care umblau atunci prin sat.

Todirel ascultà şi fiecare vorbă găseà un înţeles în mintea lui. Pricepeà acum multe lucruri auzite răsleţ la biserică şi opreà pe dascăl, acolo unde nu puteà întregì:

— Pe ce pusese mânile împăratul Pilat, tăticule, de s'a spălat pe ele?

Dascălul inspirat nu se opreà însă. Lăsà copilul să înţeleagă atât cât îi erà dat.

Se făcuse noapte târziu.

Gâtul dascălului se uscase de vorbă. Băù o cană plină cu apă şi i se părù că-i dă vieaţă. Spuse nevestei să stingă lampa şi rămaseră toţi trei la lumina candelei din zid.

Afară se înseninase şi luna poleià zăpada. Lumina ei pătrunse şi în casă lungind umbrele lucrurilor. Satul dormeà.

Dascălul răstigneà pe Isus.

Todirel care ştià din vieaţa lui, că deşi ar fi putut să fugă decâteori presimţeà bătaia, stăteà locului şi sufereà, nu întrebà pe tată-su de ce Isus nu s'a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prcat la cer, când a văzut că o să fie chinuit cu răstignirea.

Din toată povestirea dascălului, sfârșitul tragic al celui de pe cruce îi răscolì toată ființa... Nu știà ce e moartea, știà însă că ea erà un «sfârșit» către care mergeau toți din satul lui. Își închipuià că moartea erà o întâmplare ca oricare alta și, fiindcă nu văzuse nici un mort, erà sigur că acei cari purtau numele ei erau tot atât de fericiți ca și ceilalți.

Aceea ce îl făceà să tremure erà chinul cuielor din palmele pline de sânge ale răstignitului. Imagina unui om agățat pe o prăjină, cu mânile deschise, cu capul aplecat, chinul acesta pe care voià măcar să-l presimtă, îl urmăreà și în pat acuma, ca o umbră, ca o pasăre tristă și neagră.

Închideà ochii și vedeà crucea din altar, subțire și lungă.

Ii deschideà și simțeà că imagina aceea îl cheamă.

Răstignit.

Dascălul vorbise de lucruri de demult și el nu înțelegeà de ce și astăzi Isus a rămas răstignit. Egoismul omenesc îl făcù să se bucure o clipă gândindu-se la el. Tată-su erà așa dar bun, căci îl bățeà și îl lăsà apoi... Mă bate — gândeà Todirel — dar ce-i bătaia lui pe lângă cuiele din palmele lui Isus? Cercă să-și închipue măcar durerea asta și începù să se întrebe dacă nu cumva dascălul îl va pedepsì într'o zi cu durerea răstignirii.

Chemă toate palmele și pumnii de cari își mai aduceà aminte, dar amintirea lor nu putù să-i aprindă ideea acestui chin nou.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Totuşi, în căutarea durerii acesteia, mintea lui începù să priceapă nemăsurata voinţă de a nu plânge în faţa unui chin. I se părea că tăria aceasta erà tot atât de mare ca şi durerea însăşi şi se simţì umilit aducându-şi aminte de lacrimile lui.

Plânsese aşa dar, în faţa unui pumn, se svârcolise adeseaori pe jos ca să cheme o privire miloasă asupră-i şi-şi aduceà aminte chiar că de multe ori plânsese prea mult pentru durerea pe care-o simţise.

Isus nu vărsase nici o lacrimă...

Hoinar, cu gândul la vremea de altă dată, judecata lui se plecà hotărîtă către umilinţa aceasta şi dimineaţa care năvăleà în odae plină de tinereţe, încărcată de nădejdi, îl găsì hotărît de a nu mai plânge nici odată, în faţa nici uneia din durerile cari aveau să vie. Puterea dimineţii însă luptà greu cu întunericul din odae. Cu toate că lucrurile cari erau pierdute până acum în întuneric, porneau să prindă forme de umbră şi lumină, i se părea că ziua nu mai voià să vie niciodată, sau dacă veneà, veneà mai întunecată de azi înainte. Sau fiindcă dorinţa lui mergeà mai repede decât lumina zilei, sau fiindcă ochii urmăreau fiecare nuanţă din lupta întunericului cu lumina, i se părù că trăise prea mult în aşteptarea unei singure dimineţi.

Pentru toate minţile florile se deschid repede şi totuşi cine a avut răbdarea să privească neclintit bobocul şi să-i vadă mişcările neînchipuit de încete ale petalelor? Iuţeala fiecărei mişcări e fructul nepăsării noastre...

Incet, încet, pleoapele începură să coboare obosite. Ziua pătrundeà prin toate colţurile odăei şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noaptea pleoapelor se așează încet peste ochii lui. Adormì cu ultimul gând: Să sufere și să nu plângă... Creerul lui neodihnit și hărțuit de așteptare se pierdù și acum în povestea lui Isus. Fiindcă dormeà cu mintea prea înflăcărată și prea vie, cântecul cocoșului din curte îl putù auzì acolo, în vis, și i se părù că Petre se leapădă de cel judecat. Începù să plângă și se trezì. Fără să-și deà seama plângeà pentru durerea altora. Își aduse aminte de hotărîrea de a suferì în tăcere și i se părù că fusese prea slab. Hotărîrea aceastà îi apărù acum atât de turburătoare încât așteptarea unui chin erà o slăbiciune. Simțeà sufletul muiat în îndoială și sărì din pat.

Cine l-a bătut de atâtea ori? Cine l-a chinuit adesea fără ca el să-și poată da seama de ce? Nu erà oare aproape de el toată posibilitatea acestei supreme încercări? Odată simțise pumnii dascălului în coaste fiindcă scăpase un cărbune pe jos. Altă dată simțise arzându-i obrajii, fiindcă mâncase din mălai, înainte de cină... Pentru toate nimicurile acestea trupul lui suferise și slăbiciunea sufletului lui îi adusese lacrimi în ochi... De data asta va suferì și nu va plânge.

Cum stăteà rezemat de pat, se deslipì binișor și făcù primul pas spre dascăl. Simți al doilea pas mai ușor... Pășeà spre bătaie cu o plăcere care-l minunà și-l fermecà

Ajunse lângă dascăl. Dascălul dormeà. Se uità spre patul mame-si și-l văzù gol. Își întoarse din nou privirea spre dascăl și-i măsură nasul de aproape... Se aplecă spre el și își aduse aminte că suferise numai fiindcă îl privise...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Il apucă cu mâna şi trase.

Dascălul, fără să deschidă ochii, ridică mâna, o duse la nas şi horcăi înainte.

Todirel se dădù puţin îndărăt şi ca să nu-l cuprindă frica, se repezì şi-i trase o palmă drept pe gură.

Tată-su se trezì şi-şi întoarse ochii. Todirel aşteptă bătaia.

Dascălul îl privì cu ochii umflaţi şi roşii de somn şi bolborosì:

— Du-te şi te culcă spurcăciunea lumii, că n'am să-mi stric somnul pentru prostiile tale.

Şi se întoarse repede cu faţa la fereastră.

Todirel pornì încet spre patul lui. Adormì şi mă-sa îl deşteptă pe la amiază, ca să aducă nişte uscături din coşar.

La masă dascălul îi spuse:

— Ce te-a găsit mă, azi dimineaţă? Sau ţi se făcuse dor de bătaie?

Dascălul spusese cu atâta îndoială vorbele din urmă, încât nu-i venì să răspundă: «Chiar aşa!» Tăcù şi înghiţì boţul de mămăligă. Are să vie odată clipa — gândeà el — când va suferì sub loviturile lui şi nu va plânge. Doar nu s'o fi jurat dascălul să nu-l mai bată?...

Priveà pe dascăl şi-şi şopteà: Te aştept, te aştept...

Repetând mereu cuvântul în minte, gura se crezù datoare să se deschidă şi-i dădù drumul:

— Te aştept!

Dascălul şi femeea îl priviră nedumeriţi şi amândoi începură să râdă. Aiurează săracul — gândeà dăscăliţa — de când a îngheţat în pridvorul bisericii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dascălul care se simțise bine de dimineață și care mâncase cât zece, începù să se vaite din nou după amiază. Junghiuri îi treceau prin tot trupul și începù să strige de durere.

Se svârcolea între două junghiuri și când simțeà durerea trecându-i arzătoare ca o flacără, rămâneà înțepenit, cu spinarea încovoiată, cu ochii holbați, neștiind cum să-și ție mai bine resuflarea.

Cum n'aveau »doftor« în sat, femeea alergă după babe care-i dădură tot felul de buruieni fierte și mai ales descântate. Consultul acestor făcătoare de minuni fù întrerupt de strigătele desnădăjduite ale bolnavului.

Simțeà printre dureri atâta sete de vieață cât n'avusese până acuma pentru rachiu sau pentru vinul lui Ghiță și sorbeà băutura pe care i-o întindeà vreo bătrână cu mâna tremurătoare, ca și cum ar fi băut nectarul care aveà să-l lase încă stăpân pe ochi și pe dorinți. Amărăciunile apei, în cari buruienele lăsase coloarea și gustul lor de pământ, îi mângâià nădejdile de vieață.

Spre seară începù să aiureze.

— Popă, să mă ții minte popă! Fugi din fața mea că mă prohodesc singur... Dă-mi evanghelia nevastă... Ia-o din mâna popii, că citește pe nas și nu pot să-mi dau sufletul...

Dăscălița începù să plângă. Dascălul aiureà înainte. Noaptea întreagă bolborosì și gemù. Dimineața, dascălul erà galben ca ceara.

Todirel, când se sculă, țintì ochii pe nasul lui tată-su. Nasul nu mai erà roșu. Se supțiase par'că și nările se făcuse străvezii. Femeea ieșise din casă și plecase după popă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Todirel se apropiă de dascăl, îi mai privì nasul încă odată, pornì mâna de sus şi şterse o palmă zdravănă... Capul mortului se clătină şi căzù într'o parte.

Copilul aşteptà. Dacă nici de data asta nu va mâncà bătaie atunci trebuià să fie scris undeva ca nimeni să nu poată suferì fără să plângă...

Aşteptă pumnul dascălului şi i se părù că deschide abia ochii ca să-l privească. Înţelegând apoi că nu voià nici de data asta să-l bată, eşì în bătătură desnădăjduit.

Două zile după îngroparea dascălului, întrebă pe mamă-sa de ce nu-l trimite la cârciumă ca să-l aducă, ştiind că de acolo se năşteà bătaia cea mai bună.

Fiindcă mamă-sa îl trimiteà la joc, Todirel eşeà afară şi aşteptà pe dascăl la poartă ceasuri întregi. Aşteptând în fiecare zi, înţelese că nu mai veneà acasă, ca nu cumva să-l bată...

Se convinse şi mai mult că nu îi erà dat să sufere în tăcere. Popa venì într'o zi acasă la ei şi luându-l de bărbie şoptì mă-si:

— Ce ai să te faci cu el deacuma? Aşteaptă şi tu şi rabdă.

Todirel crezù că şi popa ştià de nenorocirea lui.

Să aştepţi să suferi şi să nu poţi suferì în tăcere!

«Aşteaptă şi tu şi rabdă».

Zilele treceau încet, dascălul nu mai veneà... Într'o zi o pornì singur spre cârciumă. Dascălul fugise şi de acolo, ca să nu-l bată? Zi cu zi îi oţeleà şi mai mult dorinţa... «Fie! Dacă nu vrea tata să mă bată, o să mă bată mama».

Singur acasă, icşì în bătătură, alergă la coşar,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dădù drumul porcului, gonì pe uliță toate găinile și așteptă pe mamă-sa în poartă.

Când o zărì făcând colțul uliței i se părù că fuge...

Femeea veneà repede fiindcă își întâlnise porcul tocmai în fața primăriei.

— Cine a deschis coșarul ?

Todirel tresărì.

Femeea alergă prin bătătură și o găsì goală, fără găini, fără pui...

— Tu le-ai dat drumul, răule !

— Da.

Dăscălița își ieșì din minți. Începù să-i tragă și fiindcă tăceà, îl loveà din ce în ce mai tare. O dureà mâna și strigă :

— Numai tată-tu știà să-ți dea ca să plângi. Mâna mea neputincioasă nu-ți scoate nici o lacrimă, afurisitule și blestematule !

Todirel simțeà picioarele slabe de durere. Simțeà înnecându-l în gât strigătul »destul, destul«, dar dacă alți pumni ar mai fi venit pe spinarea lui, alte dureri ar mai fi făcut să-i tremure trupul și mai tare, n'ar fi deschis gura nici măcar pentru un suspin. Închise ochii ca nu cumva să-i lunece vreo lacrimă și rămase mut în fața dăscăliței.

Femeea, desnădăjduită, îl lăsă și plecă prin sat după găinile pierdute.

Todirel căzù mototol. Simți pe trup arsuri dureroase, dar tăcù... tăcù, acolo jos, pe pământ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III.

Intr'o vară dăduse moartea în pasări şi popa, de câte ori se sculă dimineaţa, găseà ba o raţă, ba o gâscă, ba un curcan, ba o găină şi mai multe chiar de odată, cu ochii închişi şi cu ciocul căscat tocmai atât cât îi trebuise sufletului să iasă.

Veniturile popei scădeau turburător şi ar fi rămas numai cu ce mai aveà dacă într'o bună zi nu ar fi luat suprema hotărâre să caute aiurea aceea ce vietăţile din curte nu mai voiau să-i dea.

Văzù tocmai la târg nişte călugări cari vindeau icoane.

Intreprinderea nu i se părù grea, ba chiar îi surâse. Cel puţin cu icoanele n'aveà să se teamă de moarte...

Zis şi făcut.

Cumpărând de la oraş vopsele şi cele trebuincioase, popa dădù bici cailor spre sat. Pe drum, căpătă întărirea în noua întreprindere, socotind mai aleş că de data aceasta erà legat de însăşchemarea lui de preot.

Preoteasa pictase pe când erà copilă şi erà la un pension la Craiova, trandafiri şi maci. Deasupra patului mai păstrà şi acuma două din aceste iluzii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ale tinereței și decâteori se uità la ele își aduceà aminte cu durere de vremea aceea, când nădăjduià un bărbat, la oraș, chipeș și cu dare de mână.

Sființii cari ieșeau din mâna popii și a preotesei aveau toți privirile bolnave. Cu stângăcie, popa prinsese ceva din atmosfera icoanelor... Sfinții lui sufereau toți, și din cauza galbenului greșit cu care erau vopsiți, dar mai ales din cauza privirilor...

Icoanele nu erau mai mari de-o palmă. Popa socotise să dea gata cel puțin două pe zi. Când sfârșeà o icoană o urcà îndată în altar. Popa câștigà vreme. Icoanele se uscau și se sfințeau în acelaș timp.

Todirel aveà atunci doisprezece ani. La el se gândì popa, fără multă vorbă, când venì vremea să le trimită la târg.

— Te știu băiat așezat și cu frica lui Dumnezeu. Maică-ta e femee sărmană și n'ai să stai toată vieața ta să aștepți mămăliga din ceaunul ei... Așa e? Carte? Dar cine o să te ție pe tine la învățătură mai departe? Ia măi băiete icoanele și du-te la târg cu ele. Ai să le vinzi ca pâinea caldă... Fiecare icoană îți va aduce zece bani pentru tine. Eu nu vreau să te trudești de geaba.

— Dar mama?

— Lasă pe dăscăliță față 'n față cu mine...

Țintise bine popa. Todirel erà fericit, nu pentru câștigul ce l'ar fi putut aveà, dar pentru menirea care-i stăteà acum în față.

I se păreà că credința lui neclintită făcuse pe Isus să-l apropie și mai mult de mântuire și când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plecă cu icoanele la târg, le simţi uşoare, ca un fulg.

Dăscăliţa îl priveà din urmă şi auzeà vorbele popei, căzând repezi ca o apă :

— Dragoste şi grijă am avut de voi ! Multă vreme m'am gândit cum să vă ajut mai cu folos şi cum să vă fac un bine mai mare... Bietul dascăl ! Dacă ar ştì el că nu vă las să pieriţi, ar dormì liniştit...

Todirel cotise şoseaua cea mare care tăià satul în două şi dăscăliţa intră în casă suspinând.

Aerul bun al dimineţei de Maiu îi umpleà plămânii lui Todirel. Mergeà încet, ştiind că târgul e departe şi că fuga l-ar doborî înainte de vreme. După ce lăsă în urma lui satul, după ce urcă dealul de unde puteai vedeà turla bisericii, îşi scoase haina şi se aşeză la odihnă.

Turla bisericii din satul lui, abia conturată pe albastrul curat al cerului, pierdută acolo, în negura depărtării, singurătatea care îl înconjurà aici, pe culme, îl făcură să se gândească la vremea de altă dată.

Vânzătorul de icoane ştià acum ce e moartea... O ştià tot atât de bine caşi popa şi tot atât de puţin ca şi lumea întreagă...

Işi aduse aminte de dascăl, de nasul lui mare şi roşu...

Înţelesese de atunci, în fiecare zi câte puţin, că băutura îl lăsase orfan pe lume. Vedeà acum toată durerea dascălului care plânsese în noaptea când a vorbit despre Isus.

Începù să plângă şi să-i ceară iertare fără să ştie dacă îi făcuse vre-un rău... Plângând îşi aduse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aminte de cele dintâi lacrimi pe care le vărsase pentru durerea altora și stătu așa, pironit, cu ochii umezi și pierduți spre satul copilăriei lui...

Toată bunătatea pe care sufletul o răspândeà în dimineața asta, îi părea legată de fiecare cuvânt al lui Isus.

Intorcându-și capul, zări sacul cu icoanele. Îl desfăcù și le scoase pe iarbă.

Le privì pe fiecare în parte. Sfinții semănau între ei. Bărbile lor cenușii, ochii lor erau acciași... Nu se deosebiau între ei, cum nu se deosebiau florile roșii dela picioarele lui...

Se ridică și porni la drum, ținând icoanele mai strâns lângă el. Când ajunse la marginea târgului i se părù că mersese prea repede... că fugise de setea de a se scăpà de ele... și apucând sacul cu amândouă mâinile o luă pe margine ca să mai întârzie.

Când plecase din sat nici nu bănuise că odată ajuns la târg se va hotărî atât de greu să se despartă de ele...

Intră în targ și fiindcă obosise se așeză într'un colț al bâlciului, pe unde nu văzuse trecând nici un om...

— Ce ai în sac, măi flăcău ? întrebă un târgoveț care treceà tocmai atuncea.

Todirel tăcù și omul o luă înainte, aruncându-i vorbele din spate: »Cum vrei tu să vinzi dacă nu-ți scoți marfa la vedere«.

Gândindu-se la gura popei, se hotărî și deschise sacul.

Fiecare icoană pe care o scoteà, îl dureà în su-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

flet. La început le așează pe toate, apoi, strânse jumătate în sac.

Vremea trecea. Târgul se goleà de cumpărători. Cei cari își vânduse marfa își strângeau coșurile și rogojinile, înjugau boii la car și plecau...

Todirel își înumără mereu icoanele. Oare Dumnezeu îi ascultase dorința? Târgul se sfârșeà și icoanele lui dragi rămâneau toate lângă el. Începuse chiar să le ascundă în sac, una câte una, când se oprì o bătrână:

— Sunt sfințite?

Ar fi vrut să mintă. Îi fuse însă frică de minciuna asta care i se părea că va pătà icoanele binecuvântate: Totuși spuse cu glasul aproape murmurat:

Sfințite...

Se uità cu ochii rugători spre bătrână și o văzù scoțând din batistă un leu și cincizeci de bani. O văzù apoi plecând cu icoana și-o urmărì cu privirea până se pierdù printre care. Îl dureà sufletul și nu-aveà cui să-și strige durerea! Popa îi spusese să rămâe în târg și a doua zi dacă cumva nu le-o vinde pe toate.

Începuse să cadă noaptea și Todirel își luă marfa la spinare și eșì din bâlciu.

La bariera târgului, dincolo de șoseaua prăfuità, se întindeà câmpul plin de mărăcini și de gunoaie. Todirel ar fi vrut un petec de iarbă, dar oboseala zilei acesteia îl făcù să se mulțumească și cu pământul negru dintre mărăcini.

Nici nu apucă bine să se întindă și picături mari de ploae începură să cadă, la început rare, apoi din ce în ce mai dese și mai repezi. Aerul se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răcorise cât ai clipi din ochi și Todirel intră într'un han din preajma barierei.

Când deschise ușa, îl lovì mirosul acru al vinului și al drojdiei și fumul gros și înecăcios de țigară. Ce han! Mai rău ca în fundul pământului! Vorba celor cari își udau cu prisosință gâtlejul te asurzeà.

Todirel găsì o masă goală lângă tejghea și se așeză. Hangiul, un om roșcovan și cu părul inelat, cu fața umflată și rumenă, îți făceà impresia că se îngrașe numai cu pofta de trai bun a celorlalți. Cu mâneca sufleсată dincolo de cot, lăsà să i se vadă brațele vânjoase și roșii ca și umerii obrajilor. Aveà ochii mici și sticloși — ochii aceia despre cari nu știi dacă râd sau plâng—când își întoarse privirile spre noul venit, ai fi zis că e gata să spue o glumă și totuși vorbì aspru:

— Să nu-mi fie masa prinsă de pomană. Ia ce ai de luat și cată-ți drumul. Azi n'am vreme de așa ceva... Nu vezi? E zi de târg...

Băutorii obișnuiți ai hanului își întoarseră privirea și-l măsurară din tălpi până 'n creștet.

Unul zise:

— Ia te uită mă... copilul dracului, vrea să se dea la băutură.

Altul din fund:

— Ce ai în sac măi nichiperceo? N'ăi fi având de-ale mâncării? Să facem parte dreaptă.. Tu cu mâncarea, eu cu băutura!

Todirel tăcù.

Își aduse aminte de cârciuma din sat și vedeà par'că în jurul mesei, pe dascăl... cântând bisericește și trântind cana goală pe masă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vorba ascuțită a unui băutor îl trezì:

— Ascultă, măi băiete... Tare mai semeni tu cu răposatul dascăl din satul meu. Nu l-am mai văzut de nu țiu minte... Am auzit c'a murit... Tare mai semeni... N'ăi fi fiu-su? N'ăi fi tu prichindelul care veneà seara să-l tragă de suman sprè casă?

Ceilalți priveau la gura lui Todirel.

— Da.

— Mare bețiv erà tată-tu, mă!

Copilul lăsà capul în jos.

— Mare bețiv! — repetă creștinul. — Bea de nu se maî vedeà nici cerul, nici pământul! Bea de i se închideau ochii... Straşnic bețiv, băiete! Straşnic bețiv!

Apoi întorcându-se către hangiu care tocmai pusese piciorul pe prima treaptă a pivniței:

— Măi hangiu, măi! hangiu nepricopsit! Aşa om îți trebuià ție şi-ți zideai trei rânduri de case! Să fi avut numai o masă şi un scaun şi pe dascăl cu coatele lângă cană!...

Omul băuse zdravăn şi simțind că mai poate vorbì se întoarse iar spre Todirel:

— Dacă ăi semănà cu tată-tu la băutură cum îi semeni la nas, să ştii că deschid cârciumă pentru tine!

Sughiță odată şi vorbì iar:

— Ce vinzi acolo mă? Vorbeşte mă! că tată-tu vorbeà şi cântă de i se lungeà gâtul!

Copilului i se strânse inima. Nu-i erà de el, că intrase aici, cât îi erà de icoane... Icoanele lui erau sfinte şi hanul plin de bețivi i se păreà că pătează toată curățenia lor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Lasă-l că vinde icoane, strigă unul. L'am văzut azi în bâlciu cu ele!...

Tot hanul începù să hohotească: Icoane! Ha! Icoane! Icoane! Ha! Ha! Ha!

Un glas răguşit spuse:

— Ce erà să iasă dintr'un beţiv? Un nebun care umblă după potcoave de cai morţi!

Hanul hohotì din nou şi mai asurzitor.

Todirel prinse o clipă, când băutorii cereau alte căni pline ori dădeau pe gât cănile depe masă şi eşì repede din han...

Simţì afară, cum aerul rece îi dă vieaţă şi i se părù că ieşise dintr'un cuptor...

Ploaia, care nu contenise, cădeà acum înceată, cu picături mici şi uşoare. O luă dealungul streşinilor, prin întuneric, cu trupul înfrigurat de vântul rece, cu inima strânsă de vorbele din han.

Ar fi vrut ca noaptea să nu se mai sfârşească, părându-i-se că în negura ei puteà să ascundă toată batjocura ce simţeà pe suflet şi de care i se păreà—că se va legà înainte, lumea întreagă...

Niciodată întunericul nopţii nu i se păruse mai blând şi mai bun şi ar fi vrut să nu se mai sfârşească nici chiar lungul streşinilor cari-l picurau... ca şi cum l-ar fi plâns.

Nici un om din hanul acesta nu mai credeà în icoane... Poate nici tată-su n'a crezut vreodată... Poate nici popa nu mai credeà în Isus...

Felul cum fusese primit în han, vorbele ţăranului usturătoare ca o rană îl făceau să se simtă mai singur şi mai trist... Nu se gândise nici odată că numele tatălui va puteà să-i biciuiască astfel obrajii... I se păreà că satul lui întreg hohoteà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acolo, în depărtare, și răsuflă că s'a scăpat de el. Îl urâ și el acuma pentru toată nedreptatea asta și când ajunse într'un gang, obosit, simți ochii umezi.

A doua zi se despărți de icoane. Un țăran, venit tocmai dela munte, le cumpără pe toate, cu gândul c'o să le vândă în sat la el pe un preț cu mult mai mare. Se despărți cu greu de ele, totuși nu puteà să se împotrivească voinței popei, care desigur îl aşteptà cu nerăbdare...

Nu se înșelà. Când intră pe poarta bisericii, popa își netezeà barba, de bucurie. Ii înumără banii și alergă într'un suflet acasă.

Dăscăliţa plângeà printre necazuri. Todirel îi dădù câștigul și adormì nemâncat.

Popa se pusese iar pe lucru. Când intră Todirel a doua zi, găsì pe preoteasă dregând vopselele și încercându-le pe bucăţile de lemn.

Popa căpătase oarecare obișnuință. Succesul primei încercări îl încântà și-i dădeà aripi și acum sfântul se zămisleà cât ai clipì din ochi.

Dacă-i plăceà popei ceva, erà când ajùngeà cu vopsitul la barba sfântului... Șerpuià penelul care lăsà urme după el, reveneà pe-alături cu vopsea proaspătă și ascuțind capătul bărbei, îl lungeà să iasă din icoană...

— Ia nu le mai face bărbile alea atât de lungi.. — spuse preoteasa — mai scurtează-le, că vopseaua a albă e pe sfârșite.

Dumnealui însă tăceà și făceà. Asta erà una din marile calităţi ale sfinţiei sale, de a nu se lăsà târât de vorbele celor nepricepuți. Se uità piezîș la barba sfântului și când nu mai aveà unde s'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lungească, porneà s'o îngroașe pe alături și ca să dea îndrăsneală mâinei, exclamă:

— Grozave bărbi mai aveau și sfinții pe vremea aia... Ia te uită la el... par'că-i mătase.

Todirel, uitându-se la barba sfântului din icoană și apoi la firele rare ale popei, ziceà că popa are dreptate.

Preoteasa avea specialitatea ochilor și popa se dădeà învins.

Cu penelul cel subțire, muià în vopseaua vânătă, îl treceà odată și prin cea neagră și rotunjeà într'o parte și în ceilaltă a feței linii fine.

Dacă prea sfântului îi plăceau bărbile lungi, preotesei îi plăceau ochii albaștri ca cerul după ploaie. Nici un sfânt nu avea parte de ochi negri ori căprui, ceeace făceà ca sfinții să semene și mai bine între ei.

Lucrà «la ochi» și suspinà. Își aduceà aminte de cea dintâiu a ei iubire, de pe urma căreia și astăzi mai găseà amărăciune în suflet. Mâna îi tremurà adesea gândindu-se la ochii albaștri și, dacă popa nu s'ar fi încăpățânat să tragă bărbile prea lungi și prea albe, s'ar fi prins că icoanele ar fi semănat cu dragostea asta din tinerețe.

— Să facem, Prea Sfinte, și unul cu barba blondă și ceva mai scurtă . . .

— Nu se poate femee, înțelegi odată — răspundeà popa răspicat — nu te băgà tu în religie!

Preoteasa suspinà și acopereà cu mâna barba sfântului, ca să-l vadă așa cum îi cereau amintirile.

In ziua aceea se urcară în altar patru icoane.

Patru icoane—gândeà popa—asta întrece așteptările mele!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Todirel socoteà că la sfârşitul săptămânei va plecà din nou la drum.

I se rupeà inima, gândind că nici de data asta nu va puteà luptà cu voinţa popei şi se rugà la Dumnezeu ca să intârzie plecarea, nădăjduind că popa îşi va schimbà gândul şi nu va mai vinde icoanele!

Ştià că popa făceà o afacere bănească şi nici decum o faptă sfântă . . .

Il văzuse cu câtă bucurie numărase banii şi cât de repede socotise apoi care erà câştigul din toată întreprinderea cu icoanele.

Să nu se mai ducă la târg cu ele? Popa ar fi găsit pe altcineva ori ar fi fost în stare să meargă singur. Nu! Tot el va trebuì să plece cu ele. Dumnezeu l-ar pedepsì dacă în loc să caute scăparea icoanelor din mâini necredincioase, şi-ar vedeà de drum şi de vieaţa lui fără rost . . . Dela întâmplarea din han simţise limpede răutatea lumei, simţise apoi cât erà de stingher şi nu vedeà cui ar fi putut slujì fără ca să simtă umilinţă . . .

După sfaturile preotesei, al doilea transport de icoane erà să fie cu mult mai mare şi Todirel aveà să rămână oricâtă vreme departe. Aveau de altfel atâta credinţă în el, cum aveà Todirel în cel de sus.

Popa mai dăruià încă un ban de cinci de fiecare icoană, şi Todirel plecă într'o bună zi cu optzeci de icoane la spinare, sfinţite toate şi binecuvântate.

Când Todirel trase poarta după el, popa făcù semnul crucii în urma lui şi cu glasul tremurat le mai binecuvântă odată:

—Ajută-le Doamne să se împrăştie pretutindeni!

Bucuria şi mulţumirea sufletească stăpâneau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atât de puternic cugetul bietului popă, încât i se păreà în clipa aceea, că sfinții cei vopsiți porneau să trăească și-i vedeà surâzând pe fiecare, acolo, în sacul lui Todirel . . . I se păreà că inimile sfinților băteau ritmul vieții . . . I se păreà că fiecare sfânt merge singur, drept spre casa unde erà hărăzit de soartă să împrăștie pace și înțelepciune . . . Cugetul meșterului de icoane se înnălțà curat așà cum nu se gândise el vreodată, dar când Todirel dispărù din privirile lui toată înnălțarea asta sufletească și-o înnecă în frica de a nu pierde aceea ce gândise că se poate câștigà după urma sfinților puși în vânzare.

Căruța în care plecase Todirel mergeà încet, pregătindu-se de un drum lung. Vecinul care-l luase aveà să-l lase în acelaș târg și să-și vadă de drum.

Todirel trebueà să încerce norocul și după trei zile să meargă pe jos mai departe, cât de departe, acolo unde l-ar fi chemat nevoia.

Urcase de mult dealul, când vecinul dând bice cailor, scoase pipa din gură și vorbì :

— Și cât cere popa pe ele ?

— Un leu și jumătate.

— Zău ?! Dar s'a scumpit credința măi flăcău?

Trase înc'odată din lulea și vorbì iar :

— Măi băiete, nu-ți mai pierde vremea de-a surda. Lasă-l pe popă în plata Domnului . . . O știi el să se descurce din bărbile sfinților . . . n'aveà grije! Uite! Mai bine să fie așa . . . Am un cumnat la târg. E cârciumar. E om de omenie. Cine știe să muncească știe și'ncotro e norocul. Așa să știi, măi băiete. Tată-tu erà . . . «

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Vecinul își puse pipa în gură, trase odată de hăț și vorbì printre dinți:

— Al dracului bălan! S'a învățat să tragă numai la vale!

Vorbeà rar și la fiecare vorbă trăgeà din tutun:

— Câți ani ai mă Todirel?

— Doisprezece.

— Împliniți?

— Bătuți la Rusalii . . .

— Hi! Al dracului bălan!

Căruța săltă pe un bolovan și călătorii săltară și ei ca și cum ar fi vrut să se ridice în picioare.

— Măi Todirel, îți mai aduci aminte de dascăl?

— Da.

— Săracu'. . . Trebui că l'a ertat ăl de sus. Erà. . .

Vecinul își scoase pipa dintre dinți, se uità înăuntru, o bătù odată cu palma și zise:

— S'a stins . . .

Soarele abià se ridicase dela pământ. Răcoarea nopții mai pluteà încă în aer.

Lui Todirel îi erà cald și-și scoase sumanul.

— Hi! Hi! bălane, nu te dà înapoi . . .

Vecinul găsì un chibrit, îl trase cu băgare de seamă și-și aprinse pipa.

— Nu-ți place munca? Eu când eram ca tine duceam lemne la oraș și mă întorceam cu brâul plin . . . Hâm! Nu-s toți oamenii la fel! Bietul tată-miu erà om de șaptezeci de ani și eșeà la plug. Erà mai zdravăn ca un flăcău și știà mai multe ca un târgovăț. Nu puneà gura pe rachiu să-l fi picat cu lumânarea . . . Rachiul — spuneà el — arde gâtul și arde mațele, cum arde seceta câmpurile noastre. Să nu beți fiilòr că așa n'am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

băut nici eu, de v'am făcut zdraveni și cu mintea sănătoasă și dornică. Multe mai știa tata. Dacă nu-l călcă trinu în gară la Pitești, ar fi trăit și astăzi săracu. . . .

Pipa se stinse iar și iar o aprinse.

— Zici că ai doisprezece ani! Hei! Cei mulți înainte Todirel. Să dea Dumnezeu să ieși om de treabă . . .

Cum vorbeà fără să se uite înapoi, în căruță, tăcerea celuilalt îl făcù să creadă că vorbeà singur. Își întoarse capul repede:

— Ce te-ai înroșit așa măi? Par'că ai fi tras la car!

Tăcură amândoi.

Când se oprì căruța la ușa cârciumarului, un om deșirat și slab — să-l sufli — eși afară.

— Bine te-am găsit cumnate!

— Bine ai venit! Te așteptam și eu și Catinca. . . Todirel coborî icoanele și intră cel din urmă.

— In noaptea asta care vine, să dormi aci — îi zise vecinul.

Todirel după ce lăsă icoanele în odaia cârciumarului, plecă cu câteva numai, pe ulițele strâmte și murdare ale târgului. Pășeà încet și simțeà că inima îi bate mai tare decât altădată. I se păreà că bate astfel fiindcă trebuià să se despartă de icoane..... și totuși, vedeà bine că n'aveà nici un gând să le vândă.

Ulița erà deșartă. I se păreà că nimeni nu simțeà nevoia să se închine..... și apoi i se păreà că Dumnezeu îi ascultase dorința și nu-i trimeteà niciun cumpărător în cale.... Fiecare pas îl făceà să tremure. Când văzù un drumeț, trecù

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

repede pe partea cealaltă a uliței ca să fie mai sigur și răsuflă ușurat, simțindu-l cum se depărtează.... Spre seară, când se întorceà spre cârciumă cu toate icoanele, o femee îl oprì și-i luă o icoană.

Femeea aveà pesemne o supărare mare și simțeà nevoia să se închine. Plângeà și i se părù că Dumnezeu i-a scos în cale icoanele lui Todirel.

— Dă-mi și mie una măiculiță.... Na-ți banii ! Dumnezeu te-a trimes...

Todirel îi spuse că nu le aveà de vânzare. Icoanele erau cumpărate și trebuià să le ducă departe.

Femeea plânse și mai tare și Todirel luă banii.

Privind-o cum se depărtează, simți că păcătuise și se luă după ea. Alergă cât putù și o ajunse tocmai când voià să intre acasă.

— Dă-mi icoana înapoi și na-ți banii !....

Femeea îl măsură cu privirea și făcù un pas înainte.

— Dă-mi femee icoana, căci simt sufletul plin de păcate !

Și începù să se roage și să se jelească.

— Dă-mi icoana, dă-mi icoana...

Femeei i se părù că vânzătorul nu erà în toată mintea.

— Atunci ține-ți banii femee, ține-ți banii și du-te cu icoana !

Todirel îi dete banii și se întoarse. Femeea crezù că într'adevăr Dumnezeu îi trimisese această icoană și intră în casă.

— Cel puțin n'am vândut-o — se gândì Todirel întorcându-se.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe drum luă hotărârea de a nu mai eși niciodată cu icoanele.

Asta însemnă să întâlnească și mâine și altădată credincioși de aceștia «de o zi» cari l-ar fi făcut să-și calce mereu pe suflet.

Când deschise ușa cârciumei se gândeă încă, ce va trebui să facă împotriva voinței popei și împotriva nenorocului care-i eșise tocmai seara în cale.

Cârciumarul, după ce trase obloanele, se așeză la sfat cu nevastă-sa.

Todirel se apropiă de ei și zise încet:

— Omul care m'a adus cu căruța mi-a spus că ai nevoie de un băiat.

Cârciumarul surâse.

— Am.

Îi făcù din ochi Catincei, ca să-i aducă aminte de ce îi spusese mai adineaori. I se părù însă că nevastă-sa nu i-a înțeles semnul și nici puterea lui de a pricepe întâmplările înainte de vreme.

— Tocmai asta vorbeam eu cu dumneaei, când te-am văzut că te întorci cu icoanele nevândute. «Să știi Catinco, că băiatul ăsta o să-mi spună să-l iau la mine»...

Todirel nu înțelesese prea bine spiritul de afaceri al cârciumarului, se bucură însă văzând că și-a făcut treaba.

Îi cerù să-i plătească în fiecare săptămână.

Cârciumarul îl puse chiar de a doua zi la muncă grea și la drum. Todirel munceă și nu ziceă nici-o vorbă, ceeace îl făcù pe stăpân să creadă că-l plăteă degeaba.

Zilele următoare îi porunci să spele geamurile, ușile, mesele și scaunele. Să spele rafturile pe care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stăteà praful de o unghie strâns fir cu fir de ani şi ani. Turnă apoi două butoaie cu vin în sticle. Cârciumarul îl trimeteà cu vinul tocmai în capătul celălalt al târgului şi când îl vedeà intrând pe uşe găseà altceva »de făcut«.

In prima săptămână îi tăiaşe şi un stânjen de lemne şi-l aşezase roată în curtea din fund a cârciumei.

Tocmai se împlinise săptămâna când cumnatul cârciumarului se întorceà în sat şi se oprise la uşa cârciumei unde lăsase pe Todirel.

Stăpânul după ce trimise pe Todirel în pivniţă, şoptì omului:

— Bun băiat! Numai de l-o ţine mult!

— I-am spus eu depe drum — răspunse vecinul — că icoanele nu erau să-i dea de mâncare.

— Bun băiat —repetă cârciumarul— munceşte cât şapte. De o săptămână simt şi eu că odihnesc. Nici nu mai zic de dumneaei, care mai poate scoate capul în lume.

Todirel aduse o cană cu vin şi o puse pe masă.

— Ei, tu, ăla, care tăceai în căruţă... Bine-i?

— Bine.

— Bine să dea Dumnezeu.

Todirel suspină înăbuşit şi-şi văzù de treabă. Trase totuş cu urechea şi înţelese că omul plecà după amiază în sat.

Mai târziu cerù cârciumarului ce i se cuvenеà pe cât muncise şi pe când vecinul îşi aşezà fânul în căruţă, ieşì afară, se apropie de el şi îi zise:

— Uite banii ăştia, du-i popii şi spune-i că am vândut din icoane. Omul îl privì lung.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Spune-i să n'aibă grije. Am să i le vând pe toate. Acuma nu mai e bâlciu și merge mai greu.

Omul luă banii și tăcù.

Todirel îi șoptì rugător:

— Să nu-i spui că muncesc aci. Să nu-i spui taică. Te rog din tot sufletul să-i dai banii și să taci.

— Bine.

Și vecinul dădù bici cailor și plecă, gândindu-se la afurisitul de popă. Pe drum, ținând pipa între dinți, începù să judece că nu popa erà de vină.

Popa? Dar popa n'aveà decât să zugrăvească icoane și să nu găsească niciun nebun ca să i le vândă. Nici copilul parcă n'ar fi fost de vină. Copilul e copil. Uite că nu-i rău și că știe să muncească... Trebuie să fie altul de vină, și omul se gândì la dascăl.

Dascălul născuse om cu vin roșu în vine, în loc de sânge.

Il blestemă tare și merse înainte.

Todirel dormì în noaptea aceea liniștit, ca omul care a scăpat de o grije mare.

Somnul îi prinsese trupul atât de bine, în cât se muncì dimineața ca să scape de el.

După ce se spălă bine pe ochi, tot mai simți că-l ustură vederea și ca să-și vină în fire începù să taie repede cu ferăstrăul lemnele cele noui ale cârciumarului...

Ziua treceà repede. Săptămâna a doua treceà repede ca și cea dintâiu. Todirel după ce isprăveà treaba și auzeà glasul cârciumarului: »la culcare«, scoteà icoanele și le sărutà pe rând.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

Pusese deoparte pe cele care »erau vândute« şi la ele se uită mai cu drag.

La sfârşitul săptămânii puse altele alături de ele şi legă banii pe care-i dăduse stăpânul şi cei pe cari vreun băutor mai milostiv i-i aruncase în mână.

Intr'o noapte visă că cineva îi furase icoanele şi se trezi speriat, aproape plângând. Le văzù una peste alta, în acelaş loc şi se bucură. Dar visul urât îi speriase somnul şi deşi simţeà tot trupul istovit de muncă nu mai putù închide ochii.

Peste zi intrase într'o biserică şi se închinase. Auzise un dascăl, cântând pe nas, cum cântase odinioară şi tată-su şi plecase trist, fără să ştie de ce.

Acum, în noaptea asta lungă de nesomn i se păreà că aude, de departe, un glas îngânând: Doamne miluește . . .

Începù să se închine.

Glasul îi cântà mereu în urechi: Doamne miluește . . . Doamne miluește . . .

Se ridică din pat, încet, ca să nu trezească pe nimeni şi eşì afară.

Noaptea asta aveà ceva din noaptea când simţise pentru întâia oară nevoia de a suferì în tăcere. Trecuse atâta vreme de atunci, ochii şi mintea lui văzuse şi pricepuse multe şi totuşi acum simţeà sufletul tot atât de dornic, tot atât de însetat de o vieaţă chinuită şi fără dorinţe.

I se păreà că trupul lui se pierdeà într'o vieaţă de plăceri şi vedeà că munca istovitoare de peste zi erà prea puţin, erà nimic, erà ca şi cum ar fi dorit să-şi simtă trupul chinuit, fără ca să se mişte însă. . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Umilința asta îi oprì răsuflarea și-și ridică fața ca să respire mai puternic.

In noaptea aceea de August, când cerul purtà atâtea mii și mii de stele încât părea mai mult galben decât negru, Todirel își măsură durerea cu tăcerea nopții . . .

Nici odată gândul lui nu trecuse dincolo de pânza aceea înstelată pe care judecata noastră obosită o așează peste nemărginire, ca să nu mai caute noutatea.

De data asta simți gândul mergând mai departe. Ochii lui se pierdură printre stele . . . I se părù că lasă în urmă nenumăratele licăriri, înnălțându-se mereu spre altele, cu gândul la cele din ce în ce mai depărtate.

Străbăteà rețeaua de stele și se înfiorà presimțind neantul.

Departe, departe . . .

Mai departe decât toate amintirile, mai departe decât toate durerile, mai departe decât toate năzuințele, mai departe decât tot ceeace sufletul lui bănuise.

De acolo, Isus socotise să stăpânească toate cugetele omenești . . .

Acolo se înnălțase . . . și sufereà încă aici, pe crucea din altar . . .

Se înfiorà și de voința lui, și de puterea lui care coborà de atât de departe și atât de sigur peste toată ființa . . .

Își strânse sumanul mai aproape de trup.

Atât de departe . . .

Își aduse aminte că cei morți, din cimitirul satului, abia se adânceau la un metru sub pământ și-i simți prea aproape și se cutremurà și mai tare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

IV.

Lângă târg, să fi fost o jumătate de oră cu piciorul, eră un iaz, plin cu peşte. Împărăţia asta cu locuitorii ei tăcuţi şi cumsecade, aveà şi ea strigătele ei de durere, decâteori vreun doritor de carne albă aruncà nepăsător undiţa.

Cârciumarul mai ales, aveà o slăbiciune pentru crapii la proţap pe cari şi-i prindeà singur, şi-i învârteà singur deasupra jărateculuí, şi-i mâncà apoi mai mult singur căutând să nu-şi ia nici odată dela gură. Îi plăceà şi saramura de biban cu ardei roşu şi-i lăsà gura apà şi pentru un rasol de peşte gras.

Deşi lacul eră arendat unui grec, om cu principii foarte comune, cârciumarul aveà trecerea asta de a gustà singur plăcerea pescuitului . . .

Se învăţase însă să vadă pe altul deşelându-se toată ziua, simţeà că-i prinde bine trupului când şedeà pe scaun şi pierdù chiar plăcerea de a prinde peşte când se gândì că trebuie să meargă şi să se frământe.

Îşi trimese şi acolo, tot sluga.

Todirel, după ce desfăcù barca, sărì în ea şi se depărtă de ţărm.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Barca alunecă ușoară pe apele limpezi ale iazului, turburate numai de lopețile cari se afundau și ieșeau picurând.

Când ajunse în mijlocul apei, Todirel lăsă lopețile și aruncă undița.

Nu mai prinsese nici odată pește și aștepta cu neîncredere prima victimă care avea să-i cadă în mână. Pe semne, peștii nu se păcăleau ușor în ziua aceea și simți că-i amorțesc mâinele pe trestia undiței... O legă în barcă, urmărind numai cu privirea ața care se afundă în apă.

Își rezimă bărbia de dosul palmei și simți că privirea îi fuge pe întinderea limpede a apei.

Nemișcarea lumei acesteia în care se pierduse, erà tot atât de turburătoare sufletește ca și nopțile acelea cari vin cu mai multă tăcere decât poate răbdà o ureche omenească...

Pleșcăi odată cu lopata, dar două clipe mai târziu aceeaș nemișcare, aceeaș tăcere, răsăreà de pretutindeni, nevăzută, nesimțită, cum răsare steaua în amurg...

Cine stăpâneà cu atâta putere, cine înfrânà toată mișcarea zgomotoasă a lumii, cine coborà nevăzute mâini ca să domolească cea din urmă și cea mai pierdută undă de pe pământul acesta?

Sufletul lui, încetul cu încetul se cufundă în aceeaș dulce nemișcare. I se păreà acum că nu barca plutește pe apă, ci însuși sufletul lui, ușor, nebănuit de ușor, liber de gânduri și de dorințe, liber de amintiri, curat și stingher, ca o pasăre albă...

Închise ochii și i se părù că se înnalță mai sus decât întinderea apei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

Fără să vrea deschise repede ochii şi se aplecă pe marginea bărcii. Privì cleştarul apei şi văzù că erà tot atât de aproape ca şi înainte.

Dar ochii rămaseră ţintiţi locului.

Văzù cum din adâncul apei se urcă alţi ochi cari-l priveau.

Începù să tremure.

Capul dascălului, culcat sub apă, priveà la el, rugător... Nasul după chipul lui, ca sub o pojghiţă de ghiaţă, răsăreà mare şi rotund, moale, ai fi zis un pui de meduză.

Todirel cercă să închidă ochii, dar nu putù. O forţă mai puternică decât a simţurilor lui, îl făceà să privească înainte şi să tremure.

Capul dascălului sub apă...

Işi puse mâna pe faţă şi dascălul făcù acelaş lucru... Işi apucă nasul cu degetele, dascălul repetă mişcarea... Ii erà groază şi nu se puteà mişcà. Se simţeà legat. Poate că dascălul scosese mâinile din apă şi-l ţinea strâns, cu faţa aplecată deasupra lui...

Deschise gura să strige, dar nu putù scoate nici un cuvânt pe când dascălul căscase şi el gura în aceeaş tăcere. Spusese cevà şi apa nu putuse aduce până la el, vorbele lui? I se păreà acum că însuşi creerul de sub apă, judecà la fel cu creerul lui şi putù să-şi cunoască groaza pe faţa de sub el...

De ce i se arătà chipul dascălului şi cum putuse el fugì din groapa cimitirului? De ce venise tocmai acum, în liniştea asta? Erà oare nemişcarea asta legată de lumea din care veneà? Mai erau şi alţi morţi ale căror suflete lunecau sub apă?ă

Ridică puţin capul şi văzù chipul dascălului coborând mai adânc în apă caşicum ar fi înţeles

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că nu mai vroià să-l vadă. Il privì iar, mai de aproape. Chipul din apă sufereà. Todirel simți cum o lacrimă îi lunecă ușor pe obraz, o văzù apoi căzând în apă ca un fir de argint.

Apa se turbură și 'n clipa aceea se simți deslegat și se ridică...

Își închipuià însă că dascălul stăteà lungit sub barcă și luând lopețile vâslì repede.

Vedeà barca cum merge și simțeà că s'a depărtat de locul acela.

Un gând îl făcù să privească din nou lângă marginea bărcii și zărì înspăimântat pe dascăl...

Vâsleà și se uità din când în când pe luciul apei, deasupra ochilor lui. Dascălul mergeà odată cu barca... tot atât de repede, tot atât de stăruitor.

Când ajunse la țărm, legă barca tremurând, luă undița și fugì ca un nebun spre casă.

Intră în cârciumă, ca și cum l-ar fi gonit cineva din urmă, se trântì pe un scaun și începù să plângă cu hohote.

Cârciumarul care erà singur, își numărà niște parale în fața tejghelei. Venì repede și crezù că vreo slugă de-a grecului îndrăsnise să-i bată omul trimis de el după pește.

— Ce e?

— Am văzut pe tata sub apă...

— Tată-tu a murit de mult, băete.

— Da... dar l-am văzut sub apă.

— Sub apă?

— Sub apă.

Cârciumarul își făcù o cruce cât erà de lung și alergă după nevastă-sa:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Catinco... Catinco! A înebunit băiatul Catinco.

— Nu mai spune.

— Nu-i în toate minţile Catinco! Mă miram eu de ce se deşeală pentru o brumă de parale!...

Şi cum nu mai intră nimeni în cârciumă, Todirel se urcă sus în odae.

Scoase o icoană, începù să se roage şi să-i ceară ertare şi dascălului fiindcă fugise cu barca de el...

Plângeà cu hohote şi ştergându-şi lacrimile cu mâna, simţi plimbând-o pe faţă, nasul cel mare de sub apă... Forma pe care o pipăià acuma îi aduse aminte de dascăl şi i se părù că faţa lui, udă de lacrimi, erà însăş faţa dascălului eşită din iaz, pe care o ţineà acuma în mână.

Amintirile vin atunci când nu vrei, vin tocmai când sufletul e doborît şi sfâşiat de prezent... Vin atunci când sunt sigure că te pot rănì mai dureros...

Odată cu mila ce-o simţeà pentru tată-su, răsăriră vorbele omului din han şi le simţì pe toate cum cad unele după altele drept pe inimă, ca nişte pietre: »Tare mai semeni tu cu răposatul dascăl... Straşnic beţiv, măi băiete... straşnic beţiv...«

Vorbele cădeau atât de aproape de cugetarea lui încât i se părù că nici odată nu simţise un adevăr mai mare stăpânindu-i judecata. Atunci asemănarea asta grozavă aveà să se întindă asupra întregei lui fiinţe, asupra tuturor năzuinţelor lui, asupra întregei lui vieţi de aci înainte.

Poate că dascălul la vârsta lui, crezuse ca şi el... şi poate şi el lovit de nepăsarea soartei va crede mai târziu tot atât de puţin ca şi dascălul...

Se înfioră şi închise ochii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când veni cârciumarul dimineața, ca să-l scoale, îl găsi plângând, cu fața ascunsă în pernă.

Din seara aceea Todirel intră în odae cu o frică de care nu-și puteà da seama.

In seri de nesomn, amintirile lasă adeseaori în odae urme și umbre tot atât de turburătoare ca și parfumul ce-l lasă o femee, încă mult timp în odaia ta.

Din noaptea aceea, patul lui nu-l mai puteà odihni și într'o zi îi spuse cârciumarului:

— Plec.

— Unde vrei să pleci măi băete?

— Plec.

— Abia te mai învățaseși la mine.

— Plec. Plec... Mă duc în lume. Să știu bine că voiu merge ani și ani de zile și tot voiu căutà înainte, un loc unde să nu pot simți decât credința în Isus Christos...

Icoanele se plăteau toate chiar în săptămâna aceea. Simțeà sufletul ușurat și vorba cârciumarului ca ômul care se simte descătușat de datorii...

In trei rânduri trimisese popei bani pentru icoane și erà sigur că și de data asta va găsi pe cineva cu care să-i trimeată ce mai aveà...

Cârciumarului i se întări credința că sănătos la minte nu erà băiatul. Ii păreà rău că se învățase să stea pe scaun la tejghea și să facă socoteli peste socoteli...

Nu se puteà învățà cu ideea că va pierde o slugă atât de rară și lăsă să vie seara ca să întrebe mai pe 'ndelete.

Știà dela cumnată-su că băiatul avusese un tată care murise mai mult din băutură decât din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moarte bună şi el însuşi avusese vreme să înţeleagă toată povestea icoanelor pe cari popa le vopseà şi le vindeà cu banii munciţi ai nenorocitului de copil.

Credinţa că văzuse pe dascăl sub apă... hotărîrea de a plecà, aşa, din bun senin, erau semne de zminteală pe cari le scoteà la iveală mintea bolnavă a slugei...

Ce-i păsà lui la urma urmei de toate astea? Durerea cea mare erà că pierdeà o slugă bună şi harnică...

Nici chiar cu parale—se gândeà cârciumarul—nu poţi oprì un nebun... A dracului comedie mai e şi asta!

Se puse la sfat cu Catinca.

Femeile au spiritul ascuţit şi prind din sborul gândului multe adevăruri mărunte pe cari mintea unui bărbat le lasă să treacă înainte ca neînsemnate.

In mirarea cârciumarului femeea îi spuse ce gândeà.

Adevărurile astea mici, cari opresc ori înfăptuesc multe şi mari schimbări în viaţă, cad în totdeauna atât de ridicol încât te fac să râzi.

Cârciumarul râse, dar încetul cu încetul se hotărî să încerce şi, bătând cue pe toate zidurile, aşeză icoanele nebunului. Puse o icoană chiar în cârciumă, în faţa tejghelei.

Todirel îi auzi pe amândoi vorbind de Dumnezeu şi-i văzù închinându-se când intră în odae.

— Nebunului trebuie să-i cânţi în strună; sfârşise cârciumăreasa.

Lui Todirel i se părù că puterea lui Dumnezeu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cucerise două minți pierdute până atunci în starea de viață...

Îi părù că icoanele se simțeau fericite, acolo, pe ziduri și porni să cânte, frecând mesele pătate de vin și de grăsime.

Când se închise cârciuma, Todirel mai rămase să coboare niște sticle în pivniță.

Cârciumarul lăsase ușa dela odae deschisă, ca să vie lumină.

Uitase că băiatul s'a coborît în pivniță și că aveà să treacă pe acolo și începuse să râdă :

— I-am făcut-o ! Dibace mai ești Catinco ! Bravo Catinco. Ce trebuie să fi fost tu la douăzeci de ani... Ai văzut nebunul ? Cum i-am pus icoanele în cui, cum s'a potolit.

Todirel urcase scara. Auzind vorbele din urmă se apropiă încet de ușe, dar nu îndrăsnì să intre.

Gura cârciumarului se umpleà de vorbe batjocoritoare, urmate de hohote de râs !

— Bătu-l'ar Dumnezeu de nebun, cu icoanele lui cu tot !

Cât pe ce să pierd sluga ! Mulți nebuni mai ai Doamne pe pământ !...

Todirel simțì că nu mai poate răbdà. Intră în odae și eșì repede pe ușa ceilaltă.

Auzì glasul cârciumăresei, din urmă :

— Na ! să știi că te-a auzit nebunul !

Ar fi plecat a doua zi, dar a doua zi popa îi trimise alte icoane...

De data asta icoanele erau cu sfinți blonzi, cu ochii albaștri, cu bărbile mai scurte.

Un sfânt avea barba mai mică și ceilalți bărbile din ce în ce mai mari. Cine ar puteà ști dacă mă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr/1901-1932

rimile astea însemnau voința popei, care băgând de seamă că cedase prea mult, lungeà bărbile dela o icoană la alta, sau dacă glasul dulce al preotesei învingeà la fiecare icoană, sfărâmând voința de fier a preasfântului ?

Destul că preoteasa biruise.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V.

Cine a trecut printr'o pădure, şi a simţit sub picioare plânsul dureros al frunzelor, cine a simţit nesfârşita pustietate pe care vântul o lasă par'că pe fiecare cracă, eşind în câmpie i s'a părut că a luat de acolo un mort...

Un prieten ? O rudă scumpă ?

Infăţişarea dureroasă a naturei picură în noi, pas cu pas, ideea supremului sfârşit către care mergem cu toţii, fără să vrem să ne aducem aminte de el...

In ziua asta paşii lui Toader întârziau pe potecă. Mestecenii înnalţi, albi şi curaţi păreau ninşi...

Singurătatea care pluteà în jurul lui Toader îi chemà gândurile către trecut. I se părea că aveà de dat o socoteală către el însuşi... Ideia morţii care pluteà în juru-i i se părea legată de moartea lui pe care o presimţeà acum, mai mult ca nicodată...

Să-şi fi putut aduce aminte zi cu zi, toată vieaţa lui, poate c'ar fi găsit şi clipe fericite, dar gândul, prea fugar, sub presimţirea morţei din jur, nu-i aruncà în faţă decât crâmpee de vieaţă, în care vedeà acum mai multă amărăciune decât văzuse atunci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Icoane lăsate la căpătâiul cutărui sau cutărui muribund care cercase răscumpărarea păcatelor într'o supremă părăsire de sine, zile întregi de pribegie, nopţi întregi de frământare, pumni întregi de ocară...

Eşi din pădure cu capul greu de amintiri.

Pe la amiază ajunse în târgul pe care îl cunoştea şi pe care îl părăsise par'că eri.

Foamea îl făcù să meargă mai repede şi se văzù deodată în faţa cârciumei.

Intră.

Cârciumarul nu-l mai văzuse de mult. Zece ani avuseseră vreme să schimbe şi înfăţişarea şi gândurile lui.

Cârciumăriţa însă îl recunoscù :

— Toader !

Vânzătorul de icoane, sluga de altă dată, nu spuse nimic. Se aşeză pe un scaun şi gemù simţind durerea oboselei.

— Toader, îngână cârciumarul.

— El e bărbate, el e !

In mintea noului venit, numele acesta »Toader« trecù ca o aspră nepăsare a lumei, care nu mai vroià să-i dăruească măcar mângâirea numelui de odinioară... Privì drept în ochi pe cârciumar şi şoptì :

— Toader.

— Te-ai făcut om ? întrebă cârciumarul.

Toader îl privì din nou.

Cârciumarul se simţì dator să întregească.

— Adică, mă înţelegi, nu că erai, cum să spui, de... Şi ce mai încolo încoace... muşteriii nu mai vroiau... Omul când vede pă altu' făcând şi nu face

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md-1901-1932

şi el, cică... Lumea măi Toadere!... Dacă cumva ai fi fiind tu cu judecata întreagă o să mă pricepi...

N'am nevoe de om la prăvălie că poate. Da n'am. N'am nevoe. Tu ştii că nici atunci nu eră mare lucru de făcut. Stau şi mă mir cum merge treaba prin mâinile mele. N'am nevoie de om, nu. Imi pare rău... N'am nevoe... Bietul Toader! Drum bun Toadere şi să-ţi dea Dumnezeu noroc!

Cârciumarul se dădù binişor pe lângă tejghea şi intră în casă.

Toader deschise uşa şi eşì din prăvălie tot atât de uşor cum eşì odată cu el un val de miros, acru, de vin.

O luă pe acelaş drum şi seara îl găsì în faţa aceleiaş păduri prin care trecuse dimineaţa.

Gândurile îi copleşise judecata. Credinţa lui în Cel de sus, luptă cu indignarea pe care o simţeà pe buze. Nici singurătatea pădurii nu mai puteà să-i potolească mânia...

Se oprì în loc. Simţi cum tăcerea ar fi vrut să-l asculte şi strigă, înnecat în lacrimi:

— Nebun!

Ecoul răspunse de departe: Nebu-u-u-n...

— Cum?

Şi tăcù. I se părù o clipă că însăşi pădurea hohoteà.

— Vântul!

Doi paşi mai departe se oprì.

— Nebun, nebun, nebun!

Şi pornì să strige din ce în ce mai tare.

Pădurea răspundeà din ce în ce mai limpede...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fugeà înapoi și auzeà în urmă pădurea fremătând aceiași vorbă...

Eșì din pădure aiurit, tremurând de mânie.

I se păreà că strigătele pe cari le auzise în urma strigătelor lui erau mai dureroase decât însești vorbele oamenilor... și fugì îndărăt, spre târg, cu dorința de a întâlnì în drum cât mai mulți târgoveți, cât mai multe priviri.

Târgul însă dormeà. Ulițele pustii îl făcù să creadă că nimeni nu mai vroià să-l vadă, tocmai în clipa când simțeà mai multă nevoe de oameni. In colțul unei uliți geamurile luminate ale unei case îl făcù să se oprească.

Din casă veneau acorduri de pian și notele tremurătoare ale unui glas de femee.

Se apropiă și se puse să asculte. Muzica dulce care ajungeà până la el îi muià sufletul... Nici odată nu crezuse că un glas omenesc îl va potolì și-l va moleșì...

Ascultà cu o plăcere din ce în ce mai mare. Vorbele cânteculuì veneau până la el din ce în ce mai plângătoare. Cântăreața din'năuntru, cântà par'că cu sufletul... Auzì limpede :

Din ochii cari-au plâns odată
— Jelind amar, un dor pierdut,—
In veci nu se va șterge urma
Oricâtă vreme a trecut...

Oricât de triste i se păreau vorbele acestea, simțeà că ele sunt o chemare desnădăjduită către vieață. Simțì inima bătându-i mai tare, numai sub bănuiala acestei vieți de care fugise fără să știe, de care se cutremurà fără să vrea. Glasul acesta de femee care se mlădià, purtând pe fiecare notă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mor1901-1932

tot sufletul şi toate dorinţele ei omeneşti, îl însetă de vieaţă.

»Da. Să trăiesc—gândeà el — să mă bucur şi să cânt... Oricât de tristă e vieaţa şi tristeţea ei e o bucurie pe care oamenii din casa astà ştiu să o preţuească. Mâine voiu începe să trăiesc. Mâine voiu fi la fel cu toţi, dacă toţi vor să fiu la fel cu ei...« Se gândeà cum ar puteà începe vieaţa lui cea nouă... şi gândindu-se, adormì pe maidanul din faţa caselor unde se stingeà acum lumina.

Nu apucă să aţipească bine şi simţì lovitura unei cisme.

Când îşi întoarse capul, zărì prin întunericul nopţii umbra unui jandarm.

— Scoală de-acolo, nu ştii că nu e voie să dormi pe maidan ?

Toader nu înţelese şi stătù locului.

— Scoală de-acolo ! N'auzi ?

Şi jandarmul îl apucă de haină.

Toader se scoală în picioare, mai mult tras decât cu voinţă, şi-l privì nedumerit.

— Faci pe prostul, hai ?

Şi începù să-l caute prin buzunare. In sân găsì o icoană.

— Ai ascuns-o în sân !

— E icoana mea.

— Numai lucrurile de furat se ascund. Ce mai multă treabă, oamenii cu rost nu dorm pe maidane. Ordin. Hai la post.

Şi se pomenì dus de gulerul hainei pe străzi întortochiate şi întunecoase.

Pe drum cerù icoana de câteva ori, însă jandarmul care-şi făceà datoria tăceà şi mergeà.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Postul de jandarmi nu era prea departe, dar lui Toader i se părù că nu mai ajunge.

Când intrară pe uşe, jandarmul îi făcù vânt pe o bancă lungă şi joasă.

Şeful dormeà.

Cel care-l adusese pe Toader răcnì din răsputeri:

— Doarme Domnu' Şef! Am ordin să-l las să doarmă. Ştii tu mă idiotule ce'nseamnă ordinu'? Cine dracu' te-a scos în cale tocmai acuma? Nu puteai să te culci în altă parte? Bătu-v'ar Dumnezeu să vă bată de oameni răi. Praful să se aleagă de voi . . . Ptiu!

Şi-l scuipă.

Toader nu-şi dădeà încă seama şi tăceà înainte. Priveà icoana pe care jandarmul o pusese solemn pe biuroul murdar al şefului şi se gândeà: «Asta e pedeapsa lui Dumnezeu». . . Setea de vieaţă îl furase adineauri . . . şi iată că răscumpărarea veneà mai repede decât ar fi putut crede.

Fiindcă jandarmul trecuse în altă odaie şi-l uitase acolo pe bancă, se gândì înainte.

Cu cât se gândeà cu atât vedeà mai limpede că numai o pedeapsă de sus puteà să-l aducă aicea.

Prin mintea lui trecură zeci de seri, zeci de nopţi, când istovit de drum se întinsese pe iarbă şi simţise acolo lumina şi căldura dimineţii . . . Işi aduceà aminte de o seară mai vie ca oricare alta, când întins pe spate urmăreà cu privirea stelele cari cădeau în depărtări.

Alături de el, greerii cântau. Auzeà zbârnâitul a mii şi mii de vietăţi pierdute în iarba deasă şi înnaltă. Simţise cum această lume nebăgată în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

seamă de nimeni, se mişcà în clipa aceea atât de hotărît şi atât de departe de orice gând rău . . .

In noaptea aceea, când dormeau toate cugetele, toate patimile, lumea asta aproape nevăzută, de el singur simţită, trăià încontinuu într'o intensitate de mişcare şi de viaţă pe care numai Dumnezeu o puteà ocroti pentru neînsemnătatea ei, şi numai El o puteà stăpâni pentru varietatea ei . . .

Şi aici pe pământ, aproape de această lume care trăià din bunătatea aceleeaşi puteri, aici pe pământul din care El făcuse cel dintâiu om, nu-i erà dat urmaşului, să-i simtă răcoarea binecuvântată ?

Dacă într'adevăr pământul acesta nu se puteà legà în mintea jandarmului de cât de sufletul unui hoţ, atunci de ce omenirea întreagă îşi aşează în pământ morţii lor cei mai scumpi ?

De alături veneau monotone şi plictisitoare sforăiturile jandarmului care adormise fericit.

Fără să se gândească deschise uşa încet şi privì în odaie.

Intins pe un pat îngust şi murdar, omul legilor adormise cu o mână sub cap, iar cealaltă în vânt.

Alături o masă cu un lighean şi jos lângă ea o cană.

In cealaltă parte a odăei un raft plin cu hârtii, îngălbenite de vreme, de soare şi de praf. Un aer greoi veneà din toate colţurile odăei. Lampa trăindu-şi ultimele clipe de petrol, îşi ardeà fitilul spumegând.

. . . Fiindcă dormeà în acest colţ al pământului, îşi zise Toader — în această ascunzătoare, jandarmul erà un om cinstit . . .

Inchise uşa încet şi revenì pe bancă. Alături de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deșertăciunile ce-i căzuse până acuma în cale, judecă și noaptea asta o neghiobie tot atât de zadarnică . . .

Dimineața îl stăpâneă aceeași nepăsare.

Șeful îl privì cu coada ochiului și întrebă :

— Cine e idiotul ăsta ?

— Un făcător de rele — se grăbì să răspundă jandarmul — l-am găsit pe maidan.

— Și icoana ?

— In sân, să trăiți domnule Șef.

Șeful privì icoana și vorbì :

— De unde ai luat-o ?

— Dela popă . . .

Șeful se uită chioriș și iscodì înainte :

— Hâm ! Asta-i icoana lui Istrate.

Jandarmul îl întrerupse :

— Icoana din prăvălie ? Așì ! Tocmai veneam de acolo când am dat peste nătărăul ăsta. Icoana lui Istrate e în cui !

— Mie-mi spui ? — continuă șeful — Lasă că știu eu mai bine ce are și ce n'are Istrate. Două lucruri i-au luat : nevasta și icoana. Aveà trei cu toatele.

— Trei neveste Domnule Șef ? Asta nu se poate.

— Icoane, vită !

Fiindcă șeful începuse cu destăinuirile, întregì :

— Nevastă-sa mi-a dat icoana, ca să-i fiu credincios ! Bă, că proaste mai sunt și femeile ! . . Păcat că n'am cunoscut-o acum zece ani, că mă legam, să fiu al dracului !

Își aduse aminte în urmă și de Toader și porunci să-l ducă la oraș, la Prefectură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

Fiindcă jandarmul luase şi icoana cu el, Toader nu se împotrivì şi merse liniştit.

Până la oraş fù trecut prin trei mâini de jandarmi, fiecare ducând strâns în mână corpul sfântului, care devenise acum corpul delictului.

Cel din urmă jandarm, un băieţandru înnalt şi zdravăn, glumeţ din fire, vorbì cu Toader ca să-i treacă de urît:

— Şi zi . . . furaşi icoana omului, hai? Şi barem nu furai şi tu o sfântă! Or din goană ai pus mâna pe uscăţivul ăsta cu barbă rară?

Toader nu mai putù să rabde:

— Să nu-ţi baţi joc de cele sfinte! Să nu-ţi baţi joc de icoană . . .

Şi se puse în calea jandarmului.

— Dă-mi icoana!

Jandarmul îl îmbrâncì înainte . . .

Toader se împotrivì . . . Simţeà pentru întâia oară putere să se lupte şi încercă să tragă icoana din mâinile jandarmului.

Celălalt zdravăn şi bine hrănit, îl asvârlì la câţiva paşi şi înjură icoana.

Toader se repezì şi-l lovì peste faţă.

Jandarmul simţì lovitura şi răspunse cu câţiva pumni.

Toader cuprins ca de spazme începù să răcnească şi să se închine:

— Doamne, Doamne, din voia ta sunt toate . . .

Şi târîndu-l aproape, jandarmul intrând în oraş erà pe deplin lămurit în privinţa noului oaspe al jandarmeriei rurale.

Maiorul fù chemat din cabinetul Prefectului unde-şi petreceà vremea, băgând tot felul de intrigi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Desfă-i mâinile.

Toader își văzù mâinile libere și se închină. Sudoarea îi curgeà pe față. Părul îi erà murdar de noroi și sbârlit. Ochii roșii de plâns. Hainele rupte de atâta târâială. Toader mai păstrà încă în privire îndârjirea cu care luptase pentru icoană.

Maiorul îl privì lung și zise :

— De unde aduci nebunul ăsta ?

Jandarmul găsì că maiorul ghicise tot ce credeà el, și-i povestì toată întâmplarea.

— Care va să zică tu crezi că icoana nu e de furat?

— Nu.

— Nebun ?

— Da.

— Să-i facem actele, adăugă maiorul.

Un sergent major puse mâna pe condei, gata de scris :

— Cum te chiamă ?, întrebă maiorul.

— Toader.

— Scrie. Și mai cum te chiamă ?

— Nu știu.

— Menționează că nu-și aduce aminte pronumele. «Pierderea memoriei legată de complecta slăbiciune a judecății».

— Cum îl chiamă pe tată-tu ?

— A murit.

— Cum îl chemà ?, strigă maiorul.

— Ioniță.

— Scrie Ioniță. »Aducere aminte mecanică, fără concursul judecății«.

Maiorului îi venì în minte să-l întrebe și de pronume :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ioniță Răcoare.

— A ha! A fost la pușcărie onorabilul, de și-a agățat așa pronume.

Lui Toader îi veni o clipă să-i spună că-i ziceá »răcoare« fiindcă se răcoreà mult cu vinul, dar îi fù rușine și tăcù.

— Menționează și toate spusele jandarmului adăugă maiorul și dați ordine să se facă cercetări în satul lui natal.

Apoi:

— Mamă ai?

— Am.

— Să trimiteți după mă-sa.

Indreptându-se către jandarmul care venise cu nebunul, maiorul zise:

— Spune tot ce ai văzut la acest nenorocit. Spune că pe drum a fost apucat de un acces de furie, când ai primit lovituri.

Când ieși, mai vorbì:

— Până va venì mă-sa să-l țineți sub pază bună ca nu cumva fugind, să înregistrăm vreo nenorocire în oraș.

Toader se așeză pe un scaun, pe când ceilalți, văzându-și de treabă, mai trăgeau din când în când cu coada ochiului la nebun. Sergentul major când isprăvì de scris, luă icoana și o închise în dulap.

După trei zile de așteptare, în care timp maiorul se osteneà să întrebe dacă a venit cineva, sosì și văduva dascălului Ioniță.

Când i se anunță această sosire, maiorul se pregăteà tocmai s'o șteargă la o partidă strălucită de poker. Dar fiindcă această afacere se lungeà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prea mult și începeà să devină plictisitoare consimțl să mai întârzie partida și dădù ordin să o cheme.

— Cred că ai cunoștință despre faptele fiului dumitale.

— Todirel?

— Toader, îngână maiorul. După toate probele ce avem, acest »Toader« al dumitale și-a pierdut mințile...

— Uite —strigă repede dăscăliță, punând mâna la gură— săracu! Tocmai îmi spuneà jandarmul pe drum... Mă așteptam măiculiță, mă așteptam...

— Scrie, scrie, zise maiorul, sergentului-major.

— Mă așteptam măiculiță. Dascălul, Dumnezeu să-l ierte, erà mare bețiv și tată-su, adică bunicu băiatului, așișderea...

— A murit de moarte bună?

— Apoi de, să zic că de moarte bună nu moare nimenea, dar socru meu, a murît în brațele diavolului...

— Nu te întreb în brațele cui a murit. Să-mi spui dacă a murit nebun —răcnì maiorul.

— Nebun măiculiță, nebun.

Scriitorul de alături muiase tocmai în călimară și scrise vorba nebun cu niște litere groase, de se minună singur.

— Câți ani are băiatul?

— Douăzeci să aibă, apoi de... că eu am uitat... Da îi are, îi are ca popa...

— Mai ai copii?

— Nu mai am. Am numai o vacă.

Maiorul surâse.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/nor1901-1932

— Aduceţi pe nebun.

In uşe se ivì Toader, urmat de un jandarm.

Dăscăliţa se schimbase mult. Faţa i se brăzdaşe şi părul i se albise de necazuri.

Toader o privì lung.

Maiorul se grăbì:

— Menţionează că n'a putut recunoaşte pe mama sa.

Dăscăliţa începù să vorbească repede:

— Măiculiţă, măiculiţă, mai bine mureai şi tu, odată cu tatăl tău... să nu te ştiu rătăcit şi zdrenţăros!

Toader o recunoscù după glas şi făcù un pas înainte.

Dăscăliţa făcù un pas înapoi.

— Oare face rău, măiculiţă?

— Ţine-l de mână, ordonă maiorul.

Toader ar fi vrut să vorbească. Dar cum privea pe dăscăliţă, simţì gândurile cum fug spre trecut. Căută să le oprească şi se văzù din nou neputincios în faţa amintirilor. Toată credinţa lui în Isus fugeà acum către începutul ei, către seara aceea când ascultase întâia oară povestea Mântuitorului...

Se născuse de atunci în el dorinţa de a suferì în tăcere şi căutase de atâtea ori, pretutindeni, suferinţa asta, care de câte ori venise ti păruse prea mică, şi acum când sufletul lui chinuit se răspândeà în odae, mai sfâşiat ca oricând, acum, să vorbească şi să ceară dreptate?

Cu cât se gândeà cu atât simţeà buzele strângându-se mai tare una peste alta.

Deşì maiorul, citind hârtiile, subliniase el însuşi cuvântul »ereditate«, se gândì, plin de bunătate, şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la posibilitatea de a avea în față un om în toată firea.

Nu puteà pricepe însă de ce acest individ nu se apără ?..

Nu-l opreà nimeni...

Și totuși vorbì cu glasul blajin :

— Spune Toadere, îți aduci aminte de tatăl tău?

Toader *nu voià* să-și aducă aminte și tăcù.

— Toadere, n'ai vrea tu să te întorci la mama ta acasă ?

Dăscălița vorbì repede :

— Auleu măiculiță, ce să mă fac eu cu el? Să mi-l fi dat când erà cu mintea întreagă și când îi duceam dorul !

Lui Toader i se părù că departe cântà un cocoș.

— Maiorul se ridică :

— Inaintați hârtia asta. Eu mi-am făcut datoria.

Când fù să iasă Toader îl întâmpină rugător :

— Dă-mi Icoana.

Maiorul îl privì grăbit și dete ordin.

Toader când simți icoana în mâini, tremură de bucurie.

După plecarea șefului ceilalți se sculară rând pe rând și Toader rămase în odae numai cu dăscălița.

Femeea voià să iasă, însă simți o mână caldă, trăgând-o îndărăt.

— Rămâi...

De frică nu putù să-și întoarcă fața și stătù așa nemișcată, așteptând furia nebunului.

Toader se aplecă spre fața ei și o sărutà. Dăs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căliţa simţeà sufletul în gât şi i se părù sărutarea o arsură grozavă.

— De ce vrei să pleci ?

Şi o privì atât de cald, încât ochii femeei se aplecară spre pământ.

Dacă nu putuse vorbì nici un cuvânt, în faţa aceluia care hotărîse aceea ce alţii de ani de zile îi aruncase în faţă, acum, în faţa unui suflet legat de sângele lui, simţeà că trebuie să vorbească... şi căută privirea dăscăliţei, ca să înceapă.

Nici ea nu erà departe.

— Todirel maică, de ce ai plecat în lume ?

— Am plecat.

— De ce ai plecat să vinzi icoanele popii ?

— Eu nu am vândut icoanele.

— Ai uitat măiculiţă.

— Cine a spus că am vândut icoanele ?

— Nu-ţi aduci aminte... Toadere.

— Icoanele le-am dăruit. Aşa să ştii!

— N'ai vândut tu icoanele popii ?

— Nu.

Dăscăliţa ridică privirea spre cer. Suspină odată atât de lung şi atât de desnădăjduit în cât cei de alături crezând că cineva gemeà sub furià nebunului, deschiserà uşa.

Toader tocmai se aplecase pe umărul dăscăliţei şi o simţise cum tremură şi plânge...

— Ia uitaţi-vă bă! Nebunul se sărută cu măsal

Şi pe când femeea se deslipeà încet şi dispăreà pe uşe, Toader îşi şterse prima lacrimă, chiar pe geană, ca nu cumva sufletul să-i slăbească tocmai în clipele astea de supremă durere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI.

Târât de colo până colo, trecut prin tot felul de mâini cari păreau ocrotitoare, dar cari sfârşeau prin a-l trimite mai departe, Toader simţeà, fără de voie, că vieaţa lui se asemănà acum cu suprema judecată a acelora cari trimisese pe muntele Golgotei, omul suferinţelor, Isus.

Nu simţeà nici o mândrie din asemănarea asta şi îşi lăsà sufletul târât de răspunsuri fireşti, dar cari se înfăţişau în judecata autorităţilor ca simple halucinaţii...

Trecuse prin atâtea mâini şi simţise că toate se spălau fie din nepăsare, fie din bunătate.

Aşteptà acum pe doctor.

Erà atât de sigur că şi acesta va sfârşì prin a-l crede nebun, încât pornì să se gândească şi să se îndoae de judecata lui.

Dacă atâţia oameni văzuse în ochii lui albaştri nebunia poate că nu erà nici unul departe de adevăr. Poate că nici unul nu erà vinovat.

Doctorul, care sosì două ceasuri mai târziu decât de obiceiu, când intră în odaie, merse repede spre nebun.

Citise decuseară toate hârtiile privitoare la acest

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

caz şi, deşi cazul nu prezintă din punct de vedere medical nici o însemnătate, deşi probele acestei nebunii reieşeau limpezi din cetitul actelor, cercă să îşi facă datoria până la sfârşit.

Toate semnele unei degenerări stăteau înşirate pe trupul lui Toader, ca într'o carte de medicină. Se adăugau de data asta lucruri pentru cari medicina prea răspundeà limpede, ca să se poată naşte vreo îndoială în mintea celui din urmă judecător.

Bunic mort nebun, tată mort din băutură. Îi lăsase fiecare câte ceva — gândeà doctorul — cu aceeaş stăruinţă cu care vrei să laşi urmaşilor un nume.

Doctorul examinându-l înainte, se gândeà cu amărăciune, ce lucruri admirabile ar fi putut găsi dacă acest nebun ar fi avut alte manii, alte degenerări, decât acelea ale lui Toader, cercetate şi răscercetate de el şi de alţii...

Aveà în faţă un maniac religios, un nebun... Un maniac religios — gândeà doctorul. — Ei şi? Faptul că individul credeà în Isus Cristos, mai mult decât el şi decât alţii, asta nu înseamnă că trebuie trimis la balamuc.

I se părù că merge pe o cale dreaptă.

Că lovise un jandarm peste faţă nici asta nu însemnă o furie de nebun...

Se întoarse iar cu gândurile la ereditate.

Lăsă pe nebun să stea jos şi trecù la biurou.

Doctorul erà un suflet cinstit, care dacă nu se temeà prea mult de Dumnezeu, se temeà grozav de conştiinţa lui. Suferise odată atât de grozav, fiindcă trimisese din nebăgare de seamă pe cineva

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în altă lume, încât, în clipele acestea când simţeà, că-l năvălesc răspunderile, ar fi vrut să fugă mai bine şi să strige : »Sunt un prost, chemaţi pe altul« decât să svârle o minte de aceasta nevinovată într'un balamuc, în acel cimitir unde se îngroapă morţii, cu suflet cu tot.

Gândurile acestea umane stăruiau în mintea doctorului şi-l făceau să-şi ridice ochii şi să privească pe Toader din ce în ce mai blând.

Cu cât îl priveà mai lung, cu atât vedeà mai limpede nenorocirea care pândeşte pe căile sucite ale vieţei, pe un om ca acesta şi sigur pe judecata lui acuma, care-i coborà în suflet valuri calde de bunătate, ar fi vrut să joace rolul unui protector fericit şi nu al unui slujbaş care condamnă.

Dacă într'adevăr vieaţa şi simţurile fiecăruia — îşi întregeà doctorul judecata — sunt ursite să caute până la sfârşit fericirea, sub oricare formă s'ar prezintă, cu o singură condiţie, ca ea să se valorifice numai de creerul care o primeşte, apoi de sigur nu cunoşteà ţinut în care fericirea aceasta să stăpânească mai puternic fiecare suflet în parte, decât în ospiciul unde intrà în fiecare dimineaţă.

Gândurile lui fură turburate de glasul lui Toader.

— Unde mă veţi trimite de acum, domnule doftor ?

— Unde vrei să mergi ?

— Să pribegesc aşi vrea... Eu nu pot sta la un loc .. Oamenii sunt răi domnule doftor... Am umblat mult şi nicăeri n'am găsit ce-mi trebuie mie.

Aşi vrea să plec mai departe, cine ştie, domnule doftor, poate că Dumnezeu îmi va scoate în cale

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

locul acela unde poți să crezi, unde ești liber să crezi...

Doctorul se cutremură:

— Cu adevărat, tu nu ești nebun, măi băiete...

— Știu și eu? Dacă dumneavoastră toți spuneți că sunt nebun, trebuie să fie adevărat... De unde să știu eu cum vine asta. Doar n'o să vă apucați să mă faceți altfel decât sunt...

Doctorul avù un moment ideea să rupă toate hârtiile cari îi stăteau în față, ca apoi deschizând ușa să-i spuie: »Du-te...«

Oficialitatea îl strângeà de gât, totuși șoptì aproape:

— Du-te.

Toader se ridică. Părea nesfârșit de lung și de urât.

Târâì un picior înainte și se oprì:

— Dumneata ești cel dintâiu om bun pe care l-am cunoscut. Maica Domnului să-ți dea sănătate... Poate că știi vreun loc unde poți muncì ca să trăiești și unde oamenii muncesc și ei și nu mai au vreme să se batjocorească. Poate că știi dumneata locul acesta unde vorbele nu sunt întoarse în mii de chipuri... N'așì mai umblà de-asurda și n'așì mai suferì...«.

Doctorul lăsă capul în jos și vorbi:

— Da.

— Voiu puteà muncì?

— Vei puteà munci.

— Voiu puteà lăudà pe Isus?

— Vei puteà lăudà pe Isus.

— Și poate oamenii de acolo vor crede și ei?

— Vor crede.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toader vrù să-i sărute mâna, însă doctorul făcù un pas înapoi, își întoarse fața și simți cum lumina ferestrei îi jucà în ochii umezi.

A doua zi de dimineață, Toader intră cu doctorul pe poarta acestei lumi.

Toader simțeà sufletul râzând de atâtea nădejdi încât i se părù curtea ospiciului o grădină neîntâlnită încă.

Doctorul dădù ordin să fie lăsat cu cei cari nu făceau nici un rău. Spuse chiar internului că aveà să fie cercetat cu încetul...

Ziua întreagă, noul venit și-o petrecù în grădină, ocolind-o și revenind, oprindu-se la fiecare pom, la fiecare floare.

Simți credința stăpânindu-l mai vie și a douazi îi spuse doctorului:

— Vreau să muncesc.

Doctorul cerù o lopată și merse cu el printre rondurile înflorite.

— Sapă. Aici n'are să ți se plătească. Vei aveà în schimb mâncare, căldură și pat moale.

— Bine.

Și se puse să sape liniștit.

Pe alee treceau din când în când perechi de nebuni, discutând aprins ori lunecând tăcuți ca într'o procesiune.

Nici unul nu se oprì să-i vorbească și Toader se gândì la vorbele doctorului. Fiecare își vedeà aici de treaba lui...

Săpà cu mulțumire și se gândeà la zilele de demult, când muncise pentru banii cârciumarului. Își simțeà icoana în sân și nu știà cui să-i mulțumească dacă nu lui Dumnezeu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ştergându-şi năduşeala săpă înainte. Mirosul crud al pământului veneă până la el ca o undă de vieaţă, puternică şi sfidătoare.

Mâinile începură să-i tremure de oboseală şi se aşeză pe o bancă.

Din fundul grădinei veneà o fată, cu părul despletit, cu paşii mărunţi.

Toader o zări de departe şi o văzù apoi aşezându-se lângă el.

Fata, fără să-l privească, începù să vorbească :

— De ce n'ai venit mai de mult ? De când te aştept...

Toader o privì lung.

Ea vorbì înainte :

— Te aştept de mult.

— Dacă nu ştiam că aici e atât de bine ! Am umblat mult...

— Crĕdeam c'ai murit... Nu-i aşa c'ai murit ?

— Am murit pentru satul meu.

— Tu nu mă iubeşti !

— Cum ?

— Ştiu că nu m'ai iubit nici odată. Eu te iubesc şi te aştept, te aştept mereu...

Toader porni să se întrebe. Pentru întâia oară cineva îi spuneà vorba asta... Simţì cum sufletul vrea să se lumineze...

»Pentru el vorbeà femeea asta« ?

— Ce frumos eşti dragul meu !

»Pentru altul«. Şi totuşi simţeà că ar fi vrut să fie pentru el.

Presimţind durerea desamăgirii, luptà cu gândurile şi se mângâià.

— De ce taci ? — vorbì fata — De ce taci caşi

1868 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

altă dată ? Ca şi în cea din urmă seară ? Lasă-mă să te iubesc...

»Poate sunt eu«.

— Aşa tăceai şi atunci...

— Când ?

— Atunci.

»Nu sunt eu«.

Fata plânse o clipă, apoi se înseninâ şi vorbi iar:

— Tu mi-ai spus să viu...

Toader începù să se gândească. Oare într'adevăr nu aveà puterea să-şi mai aducă aminte ? Căutà în spre trecut şi nu puteà găsi nimic :

— Şi maiorul a spus că nu-mi pot ţine minte numele...

— Vii mâine ?

— Unde ?

— Aici.

Şi fata se ridică şi plecă înainte, cu aceiaşi paşi mărunţi şi uşori.

Toader porni din nou să-şi aducă aminte. Simţeà nevoia să-şi aducă aminte... Începù să creadă că erà atât de departe de vremea aceea încât sufletul se înşelà şi simţeà plăcerea aceasta ca pentru întâia oară.

În noaptea aceea toate amintirile îi trecură prin faţă una după alta, chemate cu înfrigurare şi cu plăcere.

Fusese iubit şi uitase ? Astăzi pricepeà că fusese iubit fără să ştie...

Cu toate îndoelile pe cari noaptea le aprindeà în întunericul ei, erà aproape acum de un adevăr şi auzeà încă glasul fetei : »Te iubesc«.

Oare atât de repede erà să cunoască bunătatea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lumii acesteia în care abea intrase? Oare lumea aceasta păstrà atâta fericire încât începuse atât de hotărîtoare?

Lumea din care veneà și unde suferise și tăcuse nu-l lăsase nici măcar să se gândească la această clipă binecuvântată care-i prinsese tot trupul în mrejele ei...

Nu puteà să spuie c'o iubeà, totuși simțeà sufletul plutind în tăcerea nopții, alături de sufletul ei...

A doua zi își luă lopata și se duse în acelaș loc.

Săpà cu drag, dar simțeà că toate gândurile fug spre bancă și când nu le mai putù stăpâni, se așezà...

Un nebun trecù și-l salutà...

Nimeni nu i se ploconise în viață și înțelese că lumea aceasta erà cu adevărat ca cea dorită de Isus, în care cei mici sunt și cei mari, în care nimeni nu e umilit...

Cercetà, cu sufletul înfrigurat, cu privirile calde, cărările înguste și cotite ale grădinei și ar fi vrut s'o vadă mai curând venind spre el.

Iubirea e un copil al întâmplărilor și cei cari au așteptat mai mult, iubesc mai puternic.

Astfel, fiecare clipă care treceà îl făceà pe Toader să creadă și mai tare că fusese sortit, de data asta, să iubească.

Fiecare clipă îi aduceà tremurări noi și gândul se porneà s'o dorească din ce în ce mai puternic.

Așteptând i se părù că nu va mai venì și îndoiala aceasta îl făcù s'o iubească și mai tare.

El, care se așezase pe bancă mai mult cu plă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cerea de a fi iubit, de a iubi, simţeà că iubeşte acuma, cu adevărat.

Chipul ei, pe care nici nu şi-l mai aduceà aminte bine, înfloreà acum din dorinţele lui, alb şi trandafiriu...

Ar fi vrut ca ea să fie mai frumoasă decât îşi aduceà aminte că erà şi ar fi vrut apoi, să fie oricum, dar să vie...

Un foşnet de frunze îl făcù să tresară şi se văzù faţă în faţă cu ea.

— Stai colea, îi spuse Toader.

Fata se aşeză

— Cum te cheamă ?

— Margareta.

— Şi pe mine mă cheamă Toader.

Ea începù să râdă cu hohote.

— De ce râzi ? Eu nu ştiu să vorbesc...

— Ba tu ştii să vorbeşti frumos. Tu nu mă mai iubeşti...

Vorbeşte-mi de iubire ca altă dată...

Privindu-i ochii tulburi, Toader crezù că fiinţa aceasta se pierdeà alături de el. O dorinţă, venind din necunoscut, îi şopteà să o stăpânească cu privirea şi cu vorba şi ar fi vrut să-i spue acum tot ceeace sufletul lui simţeà... Ar fi vrut să-i poată spune cu vorbe însufleţite de ce o aşteptà de ceasuri întregi... De ce o căutase noaptea întreagă... Ar fi vrut să-i spue că el însuş nu puteà pricepe iubirea care coborîse peste toată fiinţa lui... Să-i spue cum toate gândurile lui o cereau, cum fiecare clipă o pierdeà... Cum noaptea nu erà lângă el şi totuş o simţeà mai aproape decât acuma...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cum chipul ei răsăreà de pe toate cărările de odată și se topeà pe sufletul lui...

Ea începù să plângă cu hohote.

Toader se apropie mai tare și mângâind-o cu mâna, începù să-i șoptească vorbele de iubire ce-i veneau pe buze tremurătoare și repezi.

Fata plângeà înainte și se văita :

— Nici odată n'ai vorbit ca astăzi... Nici odată... nici odată... De ce mă minți ? De ce îți bați joc de mine... Eu știu că mâine ai să pleci la regiment...

Toader încercà s'o potolească din plâns și totuș plânsul ei îi plăceà căci îl făceà să creadă în puterea pe care i-o da iubirea... El însuș, sub povara acestor clipe, simțeà sufletul în gâtlej și simțeà că sub apăsarea ei trăià răscumpărarea vieții lui pierdute...

O clipă și începù și el să plângă.

Plângeau amândoi, unul lângă altul, ea fără să știe de ce, el binecuvântând iubirea.

Lacrimile îi ușurau sufletul și-l înseninau, dar cu cât mintea lui veneà spre realitate cu atât sufletul lui credincios se cutremurà.

Își aduse aminte că iubirea îl făcuse să păcătuiască, fiindcă nu putuse suferì în tăcere...

Cum stăteà cu brațul trecut pe după gâtul fetei se trase binișor mai departe.

— Să nu pleci — șoptì nebuna. —

— Să ne închinăm — șoptì Toader. — Să ne închinăm și să cerem iertare lui Isus.

Toader începù să se închine. Nebuna îl privì și se închină și ea, apoi vorbì :

— De ce să ne închinăm ?

— Fiindcă n'am putut suferì în tăcere..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

Fata nu înţelese şi tăcù.

O pasăre începù să cânte pe o cracă, aproape. Toader îşi înnălţă privirea şi ascultând-o se-gândì: »Pasărea asta n'a plâns nici odată... Sufletul ei se bucură şi cântă«... Apoi vorbì:

— Să nu mai plângem. Isus n'a plâns pe cruce...

— Pe cruce?

— Pe cruce...

— Şi nu trebuie să mai plâng?

— Să nu mai plângem nici odată.

Supunerea ei îl făcù să creadă că două suflete se înnălţau către aceeaşi credinţă şi începù să-i vorbească despre vieaţa Mântuitorului.

Fata ascultà cu luare aminte şi tăceà.

Glasul lui Toader aveà ceva din melancolia cu care dascălul ştiuse odinioară să-şi ceară iertare în preajma morţei . . .

— » . . . . Şi-i dădù afară din templu, fiindcă ei făceau târg în Casa Domnului . . . . Vieaţa lui erà numai bunătate şi văduvele îl binecuvântau şi ologii mergeau acum după el şi-i sărutau umbra pe drum . . . «.

Povestind înainte, ochii lui Toader se pierdeau atât de departe, încât i se părea că el însuş, amestecat în mulţime, calcă urmele lui Isus.

Nebunii cari treceau pe acolo se opriră, unul câte unul, şi alţii văzând grupul care se cercuià veneau liniştiţi şi se opreau.

Făcuseră roată în jurul băncii. Toader nu-i băgà în seamă şi vorbeà înainte:

— » . . . . Şi când Petru se lepădă a treia oară, auzì un cocoş cântând şi se cutremură . . . «.

Un nebun făcù ca un cocoş şi lui Toader i se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

părù că aude într'adevăr cântecul lui, odată cu Petru.

— » . . . Pilat se spală pe mâini și Isus fù răstignit apoi între doi tâlhari . . . Cerù să i se dea apă, dar i se dădù un burete muiat în oțet . . . Și când își dete sufletul, tot cerul se întunecă . . . «.

Cerul se întunecase cu adevărat.

Începù să plouă mărunt peste capetele din grădină.

— » . . . Și catapeteasma bisericii se crăpă în două . . . «.

Toader se închină de trei ori.

Nebunii se închinară și ei.

— » . . . Și după ce l-au înmormântat și au pus pază bună ca să nu-l fure, Isus aruncă piatra de peste mormânt și se înnălță la cer . . . «.

Plouà acum repede. Hainele tuturor erau ude și strălucitoare.

Câțiva servitori veniră și nebunii intrară cu forța în casă.

Doctorul veneà tocmai atunci. După ce-și făcù vizitele, vrând să plece, zări pe Toader stând la fereastră, pe coridor.

— Ei, Toadere, cum te simți aicea?

— Bine. Dumnezeu și Maica Domnului să te ție sănătos.

— Așa-i că e bine?

— Cum nu se poate mai bine. De ce nu stai și dumneata aici?

Vezi? De câte ori te văd plecând îmi vine să te strig înapoi . . .

Dacă ai ști ce lume bună e în colțul ăsta! . . . Dacă ai ști cât se trăiește de bine . . . Zău, d-le

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

doftor, d-ta ai să vezi poate de mine, da' rău faci că nu rămâi aici . . .

— Te înţelegi bine cu oamenii, nu-i aşa ?

— Să vezi d-le doftor . . . Să vezi . . . Eu care n'am ştiut ce e iubirea, acum ştiu ce e . . . Simt că iubesc . . . Simt că cineva mă iubeşte . . . Mi-a spus-o d-le doftor . . . Zău că mi-a spus-o...

— Margareta, şoptì doctorul.

— Ţi-a spus şi d-tale poate ?

Şi doctorul se depărtă, îngânând :

— Da, da . . . desigur că da . . .

Toader îşi întoarse iar faţa spre fereastră şi privì multă vreme, cum cad picăturile ploaiei, unele lângă altele, topindu-se par'că pe pământ.

Şi ploaia i se păreà mai liniştită aicea.

Dar ploaia îi chemà, şi aici ca şi altă dată, gânduri triste şi întunecate.

De ce lumea din care venise şi unde suferise şi pentru el şi pentru alţii nu puteà înţelege marea linişte ce domneà aici ?

De ce toată omenirea de care-l despărţeà abia gardul cel înnalt, de lemn, nu mai voià să-şi aducă aminte de el ?

Şi cum plouà, aşa, prin firele de argint ale ploaiei i se părù că vede satul lui. Văzù pe dăscăliţă la fereastră plângând şi ar fi vrut să strige : »Nu mai plânge . . . Vino aici . . . Vino cât mai curând . . . «.

Un nebun îl bătù pe umăr şi se întoarse repede.

— Şi zici că Isus a fost răstignit între doi tâlhari ?

— Da, între doi tâlhari.

— Nu ştii cum erau tâlharii la faţă ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu.

— Pe unul l-am cunoscut eu . . .

— Nu se poate.

— Ce-ți pasă ție ? Eu îți zic că l-am cunoscut. Mi-era unchiu, și mi-a mâncat banii . . . Spurcăciunea și-a găsit pedeapsa . . . Da de ce să-l răstignească pe Isus ăla, alături de spurcăciunea mea de unchiu ?

Toader îl privi lung.

— Nu te uită la mine fiindcă nu-s nebun cum zice unchiu . . . Eu nu sunt nebun . . . Lumea ailaltă zice că sunt . . . chiar dacă . . . hî, hî !

Toader își aduse aminte că și lui îi spusese atâția, aceeași vorbă. Își aduse aminte mai ales de seara când cârciumăreasa râsese și-l făcuse nebun și apoi de primirea ce i-o făcuse după ani de zile, când putuse pricepe toată frica din ochii cârciumarului.

Omul se depărtă bolborosind :

— De ce să-l răstignească alături de tâlharul ăla care mi-a mâncat șaptezeci și șapte de milioane ? . .

Ploaia care începuse dimineața, ținù toată ziua, toată noaptea, și a doua zi, și cerul se lumină abia spre dimineața zilei următoare.

Toată vremea asta nebunii și-o petrecură pe coridor sau în dormitoare, văzându-și fiecare de treaba lui.

Printre nebunii ospiciului eră și unul care credèà că brațele îi cad jos îndată ce și le-ar scoate din buzunarele hainei.

Vecin de pat cu Toader, se văîtă toată noaptea :

— Ce să mă fac eu când mi s'or rupe buzunarele ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toader îi ascultă văicărelile şi se încercă să-l potolească :

— Scoate-ţi mâna măi omule că n'o să cadă ...

— Cade, cade . . .

Şi într'o noapte, când Toader nu putù închide ochii de jelaniile vecinului, se hotărî să încerce îndreptarea cu orice preţ a meteahnei.

—Multe lucrări—spuneà el vecinului—am crezut eu că sunt aşa şi n'au fost aşa . . . Până să le aflu pricina şi până să mă luminez am suferit ca un prost . . .

— Şi tu ai avut braţele rupte ?

— Nu. N'am avut. Da am avut şi mai mult. Ehei ! Câtă vreme am crezut eu că popa zugrăveà icoane pentru ca să se închine mai întâi el . . .

— Şi icoanele aveau braţele rupte ?

— Nu. Da de unde ! Capul popei erà rupt dela rădăcină. Aşa să ştii, măi omule . . .

— Şi l-ai pus la loc ?

—Ba să şi-l pue singur, dacă o aveà de ce ! Insă mânile tale sunt întregi . . . Aşa cred eu . . .

— Nu pune mâna, nu pune mâna. . .

— . . . Şi dacă n'ar fi întregi, roagă-te la Dumnezeu să ţi-le îndrepte . . .

Nebunul se oprise din văicăreli şi ascultà.

— Roagă-te la Dumnezeu. Uite. Zi şi tu aşa. Cum te-o tăià mintea : Doamne, pă cât eşti tu de mare, fă ca să-mi vindec mânile şi să te binecuvintez.

Nebunul îl privì lung.

— Repetă şi tu — zise Toader — după mine. Doamne . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Doamne . . .
— Pă cât ești
— Pe cât . . .
— Ești
— Ești . . .

Nebunul se ținea după Toader, și când sfârși de zis ultimul cuvânt începù să râdă.

— Uite icoana asta, ține-o în mână și închină-te.

Și Toader îi întinse icoana. Nebunul scoase mâna repede și o luă . . .

— Măi omule, mâna ta erà ruptă cu adevărat?
— Ruptă, ruptă, răspunse nebunul.
— Și acum s'a vindecat...
— Ce?
— Nu vezi că ții icoana cu ea?

Omul își privì mâna și rămase înmărmurit. Apoi, privind-o înainte începù să râdă iar monoton și rar:

— Hă, hă, hă... Hi, hi, hi... hă, hă, hă!...

Râdeà atât de tare încât ceilalți nebuni se treziră...

— Uite mâna! strigà nebunul, în hohotele celorlalți.
— Scoate-o și pe ailaltă — îi spuse Toader.
— Nu pot, că aia e ruptă.

Și învârtind icoana în aer, nebunul își potoleà din ce în ce mai încet glasul:

— Uite mâna, uite mâna...

Somnul furà din nou câte un nebun, sau chiar doi deodată, liniștea coborà în odaie, turburată rar, din ce în ce mai rar de hăhăitul vreunuia care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

râdeà prin somn... Adormì şi vecinul, pentru întâia oară cu mâna sub cap

Toader se aplecă peste patul lui, îl privì cum doarme şi se întoarse la loc.

Icoana lui erà făcătoare de minuni...

De sigur că făcătoare de minuni... Vindecase braţul unui om care se rugase... Oare nu erà acesta semnul credinţei lui nesfârşite? »Crede şi te vei mântuì...«, spusese odinioară cel răstignit pe cruce...

În noaptea care curgeà înceată, ca toate nopţile lui nedormite, se gândì dacă nu cumva icoana ar puteà s'o facă pe Margareta aşa cum ar fi vrut el, tovarăşă bună pentru totdeauna...

De ce icoana lui n'ar vrea să facă minunea asta, dacă făcuse o alta?

Toader se trezì dimineaţa cu atâtea puteri, încât ar fi vrut să mişte stâncile din loc...

Vecinul cu mâna vindecată îl găsì săpând lângă bancă.

Faima acestei minuni trecù întocmai ca un fulger prin minţile rătăcite şi toţi veneau spre Toader şi-l măsurau...

— Tu eşti ăla care ai vindecat pe Matei astănoapte?

— Nu eu... Isus Christos.

— Eu am să-mi tai capul şi tu să mi-l pui la loc.

— Isus nu vindecă relele voite.

Nepăsarea nebunilor, care venì în zilele următoare, nu-l făcù să sufere. Dragostea pentru Margareta îl urmăreà zi cu zi mai puternic şi minunea icoanei îi păreà prea desăvârşită...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I se părea chiar adesea că lumea asta ar fi vrut să creadă și vedea că viața lui trecea cu mult mai liniștită aicea.

Că doctorul schimbă viața asta pentru cealaltă, care lui îi părea o zădărnicie, nu-l tulbură... Sunt oameni sortiți să se frământe o viață întreagă și alții, după zeci de suferințe, să se răsbune cu o viață ca asta.

Și totuși avea seri când simțea atâta bunătate încât ar fi vrut să cheme aicea toată omenirea pe care o cunoscuse, chiar și pe acei cari îi făcuse numai rău, chiar și pe cei cari îi păruse buni și cari îl uitase aici, netrimițându-i nici o carte...

»Veniți, veniți, — șopteà el — veniți cu toții. Toate durerile voastre se vor topì în lumea asta de fericire...

»Veniți, veniți... Aici, toate gândurile găsesc zămislirile, toate întrebările, — răspunsurile...

Și oprindu-se, simțeà tăcerea în juru-i și i se părea că tăcerea asta erà însăși tăcerea lumei către care vorbise și care neîncrezătoare rămâneà acolo, departe, să se chinue înainte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VII.

Trecuse o lună şi Margareta nu mai veneà pe banca unde-i spusese odinioară »Te iubesc« şi unde el simţise pentru întâia dată fiorul dragostei.

Când o întâlneà, în fugă, prin grădină sau pe coridorul lung şi alb, ochii ei căutau atât de departe încât nu îndrăsneà s'o oprească...

Inceputul acesta de nepăsare, legat atât de natural de desfăşurarea unei iubiri, îl făceà şi pe el, ca pe ori care altul, s'o iubească şi mai tare. I se păreà că femeea asta, care îl furà şi îl stăpâneà, cunoşteà taina acestei nepăsări...

Oare nu aveà dreptate Margareta, să nu-l mai privească atât de cald, dacă el simţeà că tocmai de aceea îi fug gândurile mai înfierbântate spre ea?

Dragostea lui păşeà spre acea copleşire sufletească în care şi umbra trupului iubit îţi pare caldă şi tremurătoare...

Astăzi, când o văzù coborând scara în grabă şi mergând spre grădină, avù o clipă ideea să alerge după ea, să o ajungă şi să-i spue că iubirea lui şi nepăsarea ei începeau să-l doboare.

Avù însă puterea să stea pe loc şi să sufere.

Nici odată nu-l pândise atâta îndoială ca astăzi şi nici odată nu-i părù ziua mai lungă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fusese o zi atât de călduroasă încât internul socotise să lase măcar acuma pe nenorociții ăștia să răsufle aerul nopței care venea ușurător.

Toader simți și el că avea nevoie de aer și ieși. Coborî șovăitor scara și porni încet pe prima alee.

Soarele se despărțise cu greu de ziua aceasta în care se simțise prea puternic. Apusul lui fusese atât de însângerat, încât ai fi zis că marele astru, renunțând pentru totdeauna la ființa lui, își înprăștiase în lungi drugi de foc cea din urmă și cea mai caldă clipă de viață...

In fața lui noaptea urcă sfidătoare și roșul apusului rămânea încă, stăruind în lupta asta dureroasă.

Umbrele se întindeau, pătrundeau până în fundul celei mai ascunse flori și soarele mureà cu greu pe fiecare petală... Lumina lui se stingeà, căldura lui mai trăià în aer, pe coaja copacului, pe firul de iarbă.

Și apoi... cât ai fi clipit din ochi... întuneric, pretutindeni întuneric.

În mintea lui Toader apusul acesta întârziat îi întăreà propria lui durere... I se păreà că pe aleele acestea, unde năvălise întunericul, miroseà a moarte...

Auzeà par'că suspinul celui care fusese învins de negura nopței, și se păreà că el însuși primise, în clipa din urmă, să se îngroape de viu, în pământ...

Lupta lui desnădăjduită, lupta care duce sigur la înfrângere și care totuși e turburătoare prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stăruința ei, îl făceà să creadă că nici el nu trebuià să renunțe la dragostea lui pentru Margareta.

Prin umbra nopții, zări banca și i se păru că ea erà acolo.

Se apropie încet și o văzù așteptând.

Un fior îi trecù prin tot trupul. Vroì să se așeze lângă ea, apoi vroì să fugă și glasul inimei îl îndemnă să rămâe. Se simțeà totuș prea doborît s'o poată privì în față, s'o poată simți lângă el și tremurând trecù în spatele băncii.

Margareta erà atât de cufundată în așteptarea ei încât nu-l simți...

— Am venit... șopti Toader.

Ea fără să-și întoarcă privirea, vorbì repede:

— De ce n'ai venit mai de mult? De când te aștept! Te aștept de mult... Credeam c'ai murit... Nu-i așa c'ai murit? Tu nu mă iubești... Ee te iubesc și te aștept mereu. Te aștept mereu...

In iubire aceleași vorbe au întotdeauna farmecul lucrurilor pe cari le simți întâia oară, și Toader, apucând-o de gât, începù s'o sărute... Întunericul nopții îi dădeà mai multă putere și sărutările fierbinți cădeau unele peste altele...

Margareta își lăsase capul pe spate, închisese ochii și fără să știe de ce, gemeà sub povara plăcerii.

De pe aleea ceilaltă veneau șoaptele câtorva nebuni cari se puseseră să înnumere stelele....

Toader auzeà ca prin vis numerele cari veneau aruncate de vânt par'că și o clipă i se părù că cineva aproape îi înnumărà sărutările lui...

Se oprì.

N'avù însă puterea să vie pe bancă și să se așeze

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

N'avù puterea nici măcar să-și tragă mâinile de sub capul ei.

— Nu-i așa că ești tu? zise ea. Nu-i așa că nu-ți bați joc de mine?

— Eu sunt. Sunt Toader.

— Cum Toader? De ce mă minți?

— Cum să te mint? Nu știi că eu te iubesc? Nu știi că mie mi-ai spus că mă iubești?

Și el ar fi vrut să se facă lumină, ca să-l poată vedeà.

— Sunt eu...

— Nu ești tu...

— Sunt eu, sunt eu...

— Nu ești tu!

Și-și trase capul din mâinile lui Toader.

El stătù nemișcat, simțind că toată iubirea se pierdeà în clipele acestea. Cum i-ar puteà arătà că nu se înșeală? Cum ar puteà să-i vorbească?

Simți trupul moleșit și neavând putere să mai vorbească se lăsă fără de voe pe iarbă.

Stăteà ghemuit și nevăzut, chinuit de gândul că toate sărutările lui erau puse la îndoială.

Margareta stăteà și ea nemișcată.

Printre stinghiile dese ale băncii, trupul ei păreà mai mic și mai subțire... Toader îl presimțeà și acum, prin întuneric, tremurător și cald... i se păreà însă că întunericul acesta îl despărțeà de ea pentru totdeauna...

Suferise atât și i se păreà suferința nesfârșită. Suferise de atâtea ori și de atâtea ori crezuse că nu erà destul, dar în clipele acestea, când se vedeà cu adevărat neputincios, gândurile lui se pierdeau atât de departe încât el însuși nu puteà să le mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

adune. Nu i se întâmplase nici odată în vieaţă să poată uită un gând care abia se zămislise în minte şi despre a cărui fiinţă să nu-şi poată aduce aminte decât că a fost un gând, fără să ştie anume care...

Mintea lui apoi reveneà. Cu ea veneau tremurările iubirii. Cu ea veneà mirosul florilor din jur cari îl răneau de moarte...

Ca un naufragiat ce-şi încleştează mâinile pe neinsemnată bucată de lemn, se agăţă de ultimul gând sub presimţirea unui dezastru. Incordarea aceasta îl moleşeà şi-l transfigurà.

Işi ridică privirea, ca să se roage, şi în clipa aceea zări o umbră care se deslipeà din întuneric şi care alunecà pe bancă. O văzù cum se aşezà lângă Margareta.

Margareta începù să vorbească:

— De ce n'ai venit mai de mult? De când te aştept? Te aştept de mult... Credeam c'ai murit... Nu-i aşa c'ai murit? Tu nu mă iubeşti... Eu te iubesc şi te aştept mereu .. Te aştept mereu...

Cel care se aşezase pe bancă începù să râdă. .

Ea vorbì înainte:

— De ce râzi? Vorbeşte-mi ca odinioară de iubire... Vorbeşte-mi ca să nu mor... Nu ţi-a spus ţie pasărea că am să mor?

— Să moară? şoptì Toader...

— Nu vezi tu că pasăreà vine lângă mine? Sărută-mă pentru ultima oară şi pleacă la regiment...

Umbra se aplecă şi începù s'o sărute.

— Aşa — şoptì ea — strânge-mi cu mâna ta mijlocul.

— Hâm! cu mâna! făcù celălalt.

— Mai tare, mai tare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mi-e frică să nu se rupă iar...

Toader nu se putù ține și oftă.

— De ce oftezi — zise ea — De acum nu mai mor...

O stea căderà în depărtări și Toader privind-o, simțì că în clipele acelea mureà cineva. Mureà atât de aproape încât par'c'ar fi murit în sufletul lui.

Își simțeà judecata din nou, din ce în ce mai slabă... Simțeà că toate gândurile cari se aprinseseră se stingeau, fugeau ca o apă printre degete... Simțì, slab, abia licărind, ultimul gând: „Cu mâna aceea" și apoi... privì stelele cu aceeaș mirare cu care le-ar fi privit un copil, întâia dată...

Când nebunii se sculară de pe bancă și păsiră legănați, ținându-se cu brațele de mijloc, Toader o pornì încet în urma lor, prin întunericul nopții, bălăbănind din mâini, cu capul în jos, cu pașii tot atât de șovăitori ca și ai celor din'nainte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

VIII.

Doctorul ospiciului plecă în concediu, chiar în seara aceea.

Cel care trebuiă să-i ţie locul îi eră un vechiu prieten cu care discută în totdeauna cazurile cele mai curioase ce-i cădeau în mână.

Amândoi specializaţi în boalele minţei, amândoi cu practică îndelungată în străinătate, îşi petreceau acés serile ploioase, în discuţiuni de acestea. In seara asta chiar, până la plecarea doctorului, lungiră masa cu două cafele şi cu vorbă multă printre fumul de ţigară.

De altfel, doctorul care plecă se simţise dator să pue în curent prietenul cu tot ce i se păruse mai folositor.

Discuţiile asupra pensionarilor lui ajunseră şi asupra lui Toader.

— Ăsta nu e nebun — spùneà doctorul — e un simplu maniac religios. E un naiv care nu e bun nici măcar pentru un studiu literar, dar mi-te pentrù unul medical.

Trébuie că a suferit — firește — în contact cu lumea noastră egoistă, şi siguranţa asta m'a făcut să-l aduc cu mine în ospiciu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De a doua zi chiar și-a pierdut contactul cu lumea din afară... fără să bănue totuș că se află într'un balamuc.

Nici odată n'am fost mai impresionat ca în ziua când acest nenorocit s'a apropiat de mine și m'a întrebat mirat: „De ce, domnule doftor, nu mi-o fi scriind nimeni, nici o carte?“ Băgai de seamă atunci că nici odată nu mă gândisem la această dureroasă caracteristică a balamucului. Acolo se primeau cele mai puține scrisori!

Ai să-l vezi mâine. E un băiat înnalt și uscățiv, cu un cap de degenerat, cu ochii tulburi. Cu toată urâțenia feței lui, e simpatic.

Surâsul lui nu e ca al celorlalți nebuni... Surâsul lui e ordonat de judecată.

Are o icoană pe care o poartă 'n sân și de care n'ar vrea să se despartă nici odată ..

Nebunie?

Crede în Isus, cum nu crezi nici tu, nici eu...

Iubește pentru întâia oară, pentrucă întâia oară cineva, nepricepându-i urâțenia, i-a spus că-l iubește.

— Poate că e chiar fata, despre care vorbeai adineaori? Întreabă celălalt doctor.

— Intocmai.

— Și atunci, omul tău va rămâne în totdeauna în ospiciu?

— Va rămâne atâta timp cât va voi. Nu uită că l-am adus acolo nelegat de nici o hârtie, de nici o deciziune. Mă îndoesc însă că va vrea când-va să plece. Lasă-l prietene să stea acolo. Chiar dacă nu e nebun, așa cum vrem noi medicii să fie, lasă-l în lumea în care se simte fericit. Ți s'ar pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reà o glumă, dacă ţi-aşi spune că mă bucur văzând că imposibilitatea către care mergem cu toţii a fost atinsă de un om !

Pentru tine, fericirea acestui om e o *nebunie*, nu uità însă că fericirea ta e pentru el acelaş lucru.

. . . . . .

Cu gândul la vorbele doctorului de aseară, cel nou venit intră dimineaţa pe poarta ospiciului.

In grădina din faţa clădirii, prin care se plimbau de obiceiu nebunii liniştiţi, erà zarvă mare.

Grupuri, grupuri, nebunii discutau aprins şi strigau.

Doctorul avù un moment ideea că intrase pe o poartă greşită în curtea nebunilor furioşi.

Ca să se asigure, întrebă pe portar.

Acesta îl asigură :

— Nu, de unde... Aici sunt cei blajini. Nu preaştiu însă ce i-a găsit azi.

Nebunii vorbeau şi gesticulau din ce în ce mai tare şi doctorul se apropie să-i audă :

— Să mergem !

— Il vom da jos de pe cruce...

— Să mergem. .

— Să vie şi el cu noi...

— El ştie drumul...

Şi fiecare nebun spuneà câte una.

Doctorul trecù printre ei nebăgat în seamă şi intră în camera de gardă.

Intrebă pe intern care fumà şi filosofà în faţa fumului de ţigare şi acesta nu putù să explice bine ce se petreceà afară.

— Zi-le nebuni — spuse el — şi pace !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi cu toate astea, îţi spun, lucru curat nu e, răspunse doctorul.

Coborîră amândoi în grădină. Pe scări internul începù să se mai limpezească:

— Ştiu ce trebuie să fie. Asta e opera lui Toader. Toader este, domnule doctor, puntea dintre mintea dumitale şi a celui din urmă zăpăcit din balamuc. Dacă n'am putut pune capăt acestei istorii e de vină şeful. El l-a adus. Nu mă mir dacă astăzi a reuşit să scoată pe nebuni din neminţi, fiindcă ne-a scos şi pe noi... N'ar fi întâia oară, când un nebun reuşeşte să stăpânească o clipă tovarăşii de inconştienţă. Cunosc un alt caz identic. Unui nebun i-a trăsnit în cap să meargă la războiu. In ziua aceea a reuşit să înarmeze cu beţe şi cu crăci înverzite — drept săbii — pe mai toţi nebunii şi să-i pornească pe două rânduri spre poartă... A doua zi l-au dat afară din ospiciu.

Tocmai ajungeau printre grupurile nebunilor. Doctorul şi internul auziră vorbele lor hotărîte:

— Aşezaţi-vă pe două rânduri şi să mergem.

Cât ai clipì, nebunii, doi câte doi, o porniră spre poartă.

Doctorul şi internul alergară înaintea lor.

— Unde vreţi să mergeţi ? strigă internul.

— Să-l dăm jos de pe cruce, strigă un nebun.

— Staţi ! strigă internul. Nu plecaţi că l-au dat jos alţii...

— Minte !

— La o parte că te spintec.

— Inainte...

— Inainte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi îmbrâncind pe cei doi, cari cercau să-i potolească, nebunii mergeau triumfători.

Unii cercară să sară gardul. Alţii loveau în poartă cu pumnii.. Unul, cu capul.

Toţi servitorii ospiciului fură chemaţi în ajutor şi cea mai mare parte a acestor credincioşi se potoli numai după o bătaie zdravănă.

Doctorul cel nou fù impresionat de întâmplarea asta, şi cu atât mai mult cu cât ea se desfăşurase tocmai în prima zi când veneà aici.

Deşi toţi îl asigurară că asta erà opera lui Toader, pe care îl aveà în minte ca om cu puţină judecată, trimise să-l cheme cu idei de pură umanitate.

Peşte câteva clipe un servitor intră, urmat de Toader.

— Acesta-i ? întreabă doctorul.

— Chiar el — răspunse internul. Nu are chef astăzi.

Doctorul îl privì lung şi se asigură îndată că în adevăr acest om aveà un cap de nebun.

Toader tăceà şi se uità pe pereţi.

Doctorul vorbì internului :

— Judecata acestui om e limpede ? Sunteţi siguri ?

— Chiar aseară, înainte de a ieşì în grădină, am vorbit cu el. Are în răspunsurile lui naive urme de adevăruri dureroase.

— Curios — răspunse doctorul.

— Foarte curios, domnule doctor. Dacă omul acesta n'ar crede prea mult în ce nu mai credem noi, ai puteà spune că e sănătos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De ce nu vrei să-mi vorbești și mie ? Întrebă doctorul pe Toader.

Toader îl privi o clipă și tăcu înainte.

— Nu vrei să-mi vorbești ?

Toader mormăi :

— Isus s'a răstignit pe cruce...

— Bine, s'a răstignit — spuse doctorul — dar aşi vrea să-mi spui și mie dacă-ți place aicea.

Toader întinse mâna și zise aproape șoptind :

— Pace vouă !

Internul se indignă.

— Face pe prostul.

Apoi vorbi servitorului :

— Du-l de aici că face pe prostul.

Doctorul și internul rămaseră singuri în odae. Nedumerirea unuia, siguranța celuilalt creșteau din discuție, cu aceeași măsură.

Mărturia unui servitor care văzuse pe Toader dis de dimineață vorbind în mijlocul nebunilor și strigând cum nu mai strigase nici odată, nu schimbă nimic din părerile doctorului și ale internului.

— L-am auzit eu domnule șef când strigă : Aidem să-l dăm jos de pe cruce! L-am auzit eu... spuse servitorul.

Doctorul, părând enervat peste măsură, plecă din ospiciu cu pălăria în mână.

Drumul până acasă i se părù nesfârșit și când ajunse se închise în biurou.

Stătù multă vreme pe gânduri, în care timp schimbă greutatea capului când pe o palmă, când pe alta, și apoi se hotărî să scrie :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dragă Doctore,

Cred că ai ajuns sănătos. Nu te aştepţi de sigur să primeşti scrisoarea asta, totuş cred că aşa va fi mai bine. Dacă cumva mă înşel al meu este păcatul.

Ştii despre ce e vorba? Despre acel Toader-naiv, pentru care în seara plecării tale ai găsit atâtea »accente duioase«.

Mă vei ierta dacă am să ţi-o spun verde. Imi face impresia că ţi-ai bătut joc de mine. Şi dacă ar fi numai atât. Ceeace s'a întâmplat mă face să cred că ai mers până la farsă

Ce urât lucru între colegi! Sunt convins, prietene, că tu l-ai pus să facă ce mi-a făcut. Mulţumesc! Asta e răsplata pentru gentileţea mea de a ţi ţine locul o lună de zile.

Cât despre »nebunul« cu pricina, te asigur că îl voiu da afară chiar mâine. Eu n'am nevoe acolo de oameni teferi cari să turbure elementele trebuincioase ştiinţei. Intrucât nici un act oficial nu-l leagă de ospiciu, plecarea lui va fi repede.

Să se ducă unde o ştie şi să facă pe prostul unde o vrea, aci la ospiciu nu permit ca cineva să facă pe nebunul.

Doctorul, recitind scrisoarea, adăogă după ultima vorbă »cu voinţă«.

După ce o reciti a doua oară, coborî singur în stradă şi o aruncă la cutie. Căpătă astfel siguranţa că scrisoarea pleacă la destinaţie.

A doua zi, dădu afară din ospiciu pe instigator.

Toader o luă pe lângă gardul nesfârşit al ospiciului, cât putu mai aproape, ca şi cum gardul acesta era un prieten bun care îi călăuzeă paşii înainte.

Nu ştia nici de unde vine, nici unde se duce.

Ocoleă acum oraşul fără să ştie, şi când veni noaptea adormi pe câmp. Auzi dimineaţa un zumzet de albine şi plecă nepăsător înainte.

Trecuse de ultima fabrică ce-şi înalţă coşul înegrit către cer şi se depărtă acum de oraş, încet,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

încet, încet, ai fi zis că pașii lui șovăitori păstrau părerea de rău a unei despărțiri.

Il cuprinse foamea și începù să-și miște fălcile în gol.

Pe șoseaua prăfuită pașii lui lăsau urme, cari apoi se netezeau de cea mai slabă adiere de vânt, dispăreau una câte una în urma lui... Nici șoseaua par'că nu voià să-i păstreze amintirea...

Cu pălăria pe ochi, încruntat, Toader simțeà hainele ude de nădușală și pășeà în aceeaș nesiguranță în mijlocul aceleeaș singurătăți a câmpului și a sufletului lui...

Ocolind un sat, ca și cum ar fi vrut să fugă de oameni, ajunse în amurg într'o pădure rară de mesteacăni.

Se lăsă lângă trunchiul unui copac și-și rezimă spatele.

Toate încheieturile îl dureau și ochii se închideau și se deschideau fără ca somnul să-l poată stăpâni.

Chipul Margaretei îi apărù în față, atât de limpede, atât de aproape, încât întinse brațele amândouă ca s'o cuprindă și rămase cu ele întinse, pe când imaginea ei se stingeà printre ramurile subțiri și albe...

Și apoi acelaș chip apărù pe trunchiul unui copac mai departe, pierzându-se în negura nopței, ca să răsară din nou'aiurea.

— Margareta...

I se părù că glasul ei răspunde: »Te aștept de mult«.

Adormì.

Când deschise din nou ochii erà tot noapte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mărr1901 1932

Luna însă pătrunsese iscoditoare prin toate colţurile pădurii, poleind fiecare frunză, fiecare ram, aruncând fiecărcia şi fiecăruia umbra lor pe pământ, tot atât de subţire, tot atât de cizelată.

Vântul mişcă încet crengile.

Începù să privească umbrele cari tremurau la picioarele lui. I se părù că erau vietăţi cari cercau să se urce pe trupul lui şi îl prinse frica.

Inima îi zvâcneà atât de tare încât îi simţì bătăile pe icoana dela piept şi astfel îşi aduse aminte de ea.

O scoase din sân şi o privì. La început cu oarecare mirare, apoi ca şi cum şi-ar fi amintit bine, îi surâse.

Icoana începuse să-şi cureţe vopseaua. Anii cari trecuseră peste ea, căldura corpului lui, mâinile cari o netezise de atâtea ori îi ştersese prin multe părţi coloarea. Sfântul aveà aerul că a închis un ochiu, căci o pupilă dispăruse de pe lemn.

Nici barba nu mai erà barbă. Pe unde se curăţase coloarea, lemnul apăreà mai înegrit ori mai alb, arătând vechimea ranei...

Toader nu-şi mai aduceà aminte nici omul de la care o luase, nici vremea care trecuse de atunci.

Işi aduse aminte iarăş de Isus. Işi aduse aminte atât de bine, în cât îl văzù răstignit pe munte...

Vedeà chiar sângele care picurà de pe palma bătută în cue...

Vedeà picătura roşu-vânătă cum se prelingeà încet şi oprindu-se o clipă pe marginea palmei, cădeà cu repeziciune la pământ.

Capul lui Isus erà galben şi nasul tot atât de palid ca şi obrajii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toader începù să sufere.

Simțeà atâta tăcere în jurul lui Isus, care sufereà, încât se ridică vrând să meargă acolo.

Cineva trebuià să mângâie durerea asta nesfârșită. Cineva trebuià să se închine în clipele astea... Cineva trebuià să întindă palma și să prindă picăturile fierbinți de sânge ce cădeau ca o jertfă la pământ.

Pornì cu pașii mărunți și repezi printre arborii albi și subțiri, ocolindu-i și lovindu-se de ei, într'un mers șerpuit și fără spor.

Când ieșì în câmp, dimineața răsăreà de pretutindeni, violetă și apoi albă.

Mergeà pe marginea șoselei, lăsând în urmă nenumărați stâlpi de telegraf, mergeà din ce în ce mai repede deși nu mai țineà minte unde plecase.

Când căzù istovit, își scoase ghetele rupte și prăfuite și pornì din nou cu picioarele goale.

Pletele blonde erau prăfuite și murdare...

Un drumeț venind din partea cealaltă îl privì nedumerit și trecù înainte murmurând: »Doamne ferește«!

Spre amiază un car îl ajunse din spate.

Boii pășeau legănându-se și bătrânul din car deschideà din când în când gura ca să spună »hăis« și »cea«.

Carul treceà prin fața lui Toader. Bătrânul își întoarse capul și îl privì:

Pe fața prăfuită a lui Toader sudoarea trăsese linii lungi, înegrite pe margini...

— De unde vii și unde te duci omule? Imi pari ostenit zise bătrânul.

Toader ca trezit dintr'un vis tresărì:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Departe.

— Vino în car la mine. Te-oi duce până unde ai crede că drumul tău se desparte.

Toader se urcă în car şi căzù pe fânul proaspăt ca o piatră de moară.

Carul se legănà înainte.

Făcuse acum drum ca de o poştă şi bătrânul nu-i auzise altă vorbă. Lovind uşurel cu băţul boii cari trăgeau liniştiţi, bătrânul se gândeà că în adevăr drumeţul mergeà departe...

Mergeà departe şi mai ales veneà de departe, căci hainele prea erau albe de praf şi obrazul prea roşu de oboseală...

Nici tăcerea lui nu-l minună, căci cine mai poate scoate un cuvânt după atâta drum?...

Când trecură de ultima casă a unui sat, bătrânul vorbăreţ din fire nu se putù oprì:

— Şi zici că mergi departe?

— Departe.

— Şi de unde vii mă omule?

— De la...

Şi Toader se oprì. Când începuse să vorbească îşi închipuise că ştie şi acum rămăsese cu mintea în drum.

Bătrânul vorbì iar:

— Tot de departe.

Faţa lui Toader se lumină:

— De departe...

Cu adevărat mintea lui e obosită de drum, gândì bătrânul şi tăcù.

Când venì noaptea, bătrânul trase la un han care stăpâneà două drumuri încrucişate, la mijlocul a două sate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să rămânem aicea noaptea, îi spuse el lui Toader, și mâine disdedimineață ăi merge înainte cu mine.

Toader tăcù.

— Coboară în han, măi creștine, că ți-or veni puterile cu'n ciocan de rachiu... continuă bătrânul.

— Hî!

— Ce-ai zis?

Toader se lungì în car. Celălalt pricepù că erà prea obosit și că vroià să doarmă.

Bătrânul trase în curtea hanului, lăsă boii fără jug, le dădù niște coceni și intră apoi în han.

Atât în odaia din față, cât și 'n odaia de alături se vorbeà, se râdeà și se cântà ca în orice han așezat la drum bun.

Cel nou venit își găsì curând prieteni vechi de drum ori din sat și se hotărî cu greu la masa cui să se așeze.

In fața unei căni cu vin, începură vorbele să cadă, ca picăturile repezi de ploaie... Fiecare spuneà ce-l tăià mintea. La a doua cană, unul dintre ei isprăveà o istorie cu'n nebun.

Bătrânul ascultà. Când celălalt isprăvì povestea, fără să vrea, își aduse aminte de drumețul care dormeà afară, în car.

Se vede că acelor cari nu-și mai pot duce singuri pașii, către locul unde ar trebuì să și-i ducă, le vine norocul în ajutor.

— Măi, uite... — începù bătrânul — povestea ta cu nebunul, mi-aduse aminte de omul meu din car.

— Care om? întrebă celălalt.

— Un drumeț pe care l-am luat cu mine. L-am strâns de pe drum, vorba aia... Par'că lucru curat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu-i cu el. Nu ştie de unde vine, nici unde se duce... Te-i pomeni că e... Doamne fereşte!

Şi se hotărîră cu toţii să iasă afară şi să-l vadă.

Acecaşi lună poleià bătătura hanului.

Toader dormeà cu faţa în sus. Alături de el: icoana. Dormeà cu gura căscată, rămasă aşa, după ce pomenise numele ei: Margareta...

Oamenii se apropiară încet, îl priviră fiecare mai de aproape şi unul începù:

— Nebun trebuie să fie! Numai un nebun fuge de lume şi de vorbă...

— Se poate, zise bătrânul.

Un altul, uitându-se a doua oară, vorbì:

— Il cunosc, bătu-l'ar sfântul! Ăsta e băiatul dascălului Ioniţă... din satul meu. Seamănă cu tată-su leit... Par'că-i dascălul când adormeà în cârciumă...

— Ei? întrebă bătrânul.

— Ei, ce să fie? E nebun...

— Nebun?

— Nebun săracu'... Nu-s două săptămâni de când m'am întâlnit cu dăscăliţa pe şosea... Ea mi-a povestit. E nebun... Şi oamenii intrară din nou în han, în jurul ulcelelor umplute a treia oară.

Cel care recunoscuse pe Toader se rugà de bătrân să-l lase chiar în sat, la poarta dăscăliţei:

— Lasă-l taică acolo. O vedeà mă-sa de viaţa lui.

— Dar mi-e drumul cotit măi băiete...

— Ce-o să fie de-i merge două ceasuri mai mult?

A doua zi, dimineaţa, carul moşului ieşeà din curtea hanului şi o luà înainte, pe şoseaua largă.

Toader, în car, mestecând repede dintr'un coltug de pâine pe care i-l întinsese bătrânul, şi stăpânul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

carului pe jos, lângă boi, ca să-și desmorțească picioarele. Trecuse de amiazi, când carul coteă cel din urmă deal, de unde odinioară Toader văzuse biserica din satul lui...

Cele două turle se vedeau și acuma, înălțându-se trufașe deasupra caselor scunde și albe, pierdute printre pomii înfrunziți, presărate fără de nici un rost în vale. Ai fi zis, de aici, de pe deal, că satul ăsta, după ani și ani, nu și-a schimbat nimic, nici măcar o cărămidă, nici măcar o nuia dela un gard, și totuș cu cât se apropiă carul, cu atât ochii puteau să vadă urmele vremei care nu iartă nici cel din urmă colț al lumei...

Cu fiecare pas al boilor, cu fiecare scârțâit de roată, satul își arătă rănile vremei.

Colo, sub cei trei nuci bătrâni, pământul întins și gol, în locul căsuței albe cu brâul albastru.

Casa lui Voinea, cea cu'n singur ochiu de sticlă, se aplecă spre pământ, cum se înconvoae bătrânii.

Nici turlele bisericii, cu toată trufia lor, nu puteau să mai înșele călătorul. Din rănile lor trecute vremea făcuse semne dureroase, cari mergeau desăvârșit spre ruină...

...Și ca un suprem răspuns privirilor încă întrebătoare, satul își trimiteă cimitirul, înainte, pe șosea, cu mult mai lung, cu mult mai larg decât odinioară...

Carul intră acum în sat.

Bătrânul coborî din car, cu un fel de ușurare.

„Satul bietului nebun“ se gândi el.

Și când fuse aproape de poarta dăscăliței, se apropie de Toader, îl privi lung și simți fără să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901 1932

vrea, nevoia de a ştì sigur aceea ce-i spusese alţii şi credeà şi el.

Il întrebă blajin, ca un tată :

— Şi zici că mergi departe, măi omule ?

— Departe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IX.

Şi 'n casa dăscăliţei vremea înflorise mucegai pe ziduri şi sărăcie în vatră.

Mai ales în casele unde bate o singură inimă, de văduvă, timpul lucrează cu mai mare linişte şi cu mai mare plăcere.

Paşii lui Toader, monotoni şi rari, aduceau în căsuţa asta uitată mai multă tăcere decât-viaţă.

Dăscăliţa îmbătrânise pentru trei vieţi de odată, fiecare cu suferinţele ei...

Serile lungi de iarnă le petrecuse la fereastră pe unde simţise că veneau adeseaori amintirile. Poate că în jurul lor ea ar fi plâns ca un copil, dacă ar fi simţit că mai poate trăi numai pentru ele. Amintirile ei însă erau atât de sărace, atât de şubrede, încât neputând simţi nici farmecul lor, nici durerea lor, i se păruse în totdeauna, acolo, la fereastră, că nu avea nici măcar trecut, ca să mai poată trăi. De multe ori, în singurătatea odăei, îşi oprise ochii pe câte un lucru, cerându-i să vorbească, şi i se păruse că toate n'aveau ce răspunde.

Ar fi vrut să plângă de vraja unei amintiri scumpe, fie ea cât de depărtată, cât de neînsemnată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și obosită de fuga aceasta zadarnică, adormeà seara, într'un suspin lung, ca un sfârșit de viață...

Atât de pustiitoare trecuse vremea prin casa și prin sufletul bietei dăscălițe, atât de însetată și de neiertătoare, încât șterse și urma ruinelor și putregaiul lor în care sclipesc fosforescente, amintirile...

Acum însă, acest Toader, de care nu se putuse bucurà nici odată, pe urmele căruia gândul ei alergase de atâtea ori, îi părea, așà cum îl vedeà, slab ca o umbră și rătăcit la minte, singura amintire monotonă care mai stăruià în fața ochilor ei...

In fața vetrei, cu capul în jos, cu ochii fără țintă, Toader așteptà par'că focul, în ziua asta călduroasă de Iunie. Dorințele, credințele fără de căpătâi ale nebunului, erau pentru dăscălița tăișuri de cuțit...

Ea însăș n'ar fi putut spune ce simțeà în ziua asta când i se deschisese poarta și i se adusese un om, acum mai de plâns decât cea mai dureroasă veste.

Dragostea de mama care-i chemà privirile spre chipul urât și uscat al lui Toader, se amestecà cu teama de a aveà în fața ei, sub acoperișul ei, un om care te poate ucide fără nici o vină. Și pe deasupra acestor gânduri, simțeà străbătând o nădejde de care se cutremurà singură și de care se bucurà o clipă mai târziu, ca să se cutremure iar. I se părea că bucuria asta care veneà nebănuită, erà cea din urmă încercare spre păcat pe care diavolul i-o aruncà în față, îmbrăcând-o în nădejdea unei vieți mai bune...

In clipa când gândurile ei se urcau acolo, unde

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se vedeà iar singură, — deşi destul de tristă, destul de amărîtă, — sufletul porneà par'că să-i râdă şi să se simtă uşurat; ochii îi lunecau fără voie spre umbra din odaie, şi a doua clipă o coborà brutală spre acel păcat, pentru răscumpărarea căruia simţeà că vieaţa ei fiind prea scurtă, de acuma nu mai puteà aveà atâtea lacrimi . . .

Atâta durere îi aruncau clipele de pocăinţă, ce veneau după clipele încărcate de setea de vieaţă, încât porneà să se întrebe înfrigurată dacă nu cumva se gândise la mai mult decât moartea nebunului . . .

Incetul cu încetul, clipele în cari simţise dorinţa de a mai trăi cât de puţin, dar cât de liniştită, se pierdură ca să facă loc numai durerei . . .

Nu şi-ar fi închipuit nici odată că o batjocură de om ca Toader poate aprinde amintiri atât de calde, atât de târzii . . .

Şi totuşi ruina asta care se mişcă, păstrà o amintire pe care dăscăliţa n'ar fi aşteptat-o nici odată, nici odată . . .

Trupul acesta deşirat, care-i adusese la început ca unui strein şi scârbă şi teamă, începeà să vorbească şi să tremure în faţa ochilor ei.

Faţa pârlită de soare, pieptul păros care i se vedeà prin deschizătura cămăşii, sângele care îl presimţeà în vinele lui, mâinile slabe, unghiile lungi şi negre . . . toate, toate începeau să strige . . . şi să o cheme ca să le adune şi să le recunoască . . .

Trupul dăscăliţei tremură, ochii i se închiseră ca şi cum ar fi chemat moartea, dar amintirile se aprindeau mai stăruitoare şi mai dureroase.

Dorinţele celor dintâi ani ai tinereţei tremurau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în sufletul ei, sărutările fierbinți ale dragostei trăiau pe chipul și trupul ei . . . plăcerile dulci și moleșitoare curgeau în sângele ei . . .

I se păreà acum că-l poartă încă în trupul ei cu toate grijile și bucuriile de mamă . . , că-l simte încă mișcând . . . că simte încă durerile . . .

Deschise ochii . . .

Nebunul erà atât de aproape de ea, încât îi simți privirile albastre, ca o apă care venea s'o înnece.

— Nu plânge — șoptì Toader — Isus n'a plâns pe cruce . . .

Femeea se cutremură de vorbele nebunului . . .

— Nici eu nu plâng, pentru că Isus mi-a poruncit să nu plâng . . .

Isus mi-a poruncit să-l dau jos de pe cruce . . . și tu să vii să-i speli picioarele fiindcă Maica Domnului a murit . . .

Toader își făcù o cruce mare și tăcù.

Sufletul dăscăliței încărcat de bunătate, începù să râdă — cu râsul acela cu care întâmpinăm durerile, de frica altor dureri și mai mari.

Tristețea pe care o simțise dăscălița în prima zi, îi întunecă viața și'n zilele următoare.

Seara mai ales, când pe lumina slabă a odăei se găseà față în față cu Toader, și când ar fi vrut să găsească o minte căreia să-i poată vorbì și care să-i înțeleagă necazurile, simțeà cum i se sfâșie sufletul.

Și dimineața când îl vedeà gata de drum, o prindeau grijile:

— Toadere, Toadere, cine are să-ți cumpere ție alte opinci?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toader o priveà şi-i surâdeà blând.

— Să nu le rupi Toadere maică . . .

— Să nu le rup.

— Să stai colea în bătătură . . . .

— Unde ?

Şi Toader deschideà poarta cu trupul şi plecà pe uliţă . . .

Işi găsise o nuia lungă şi cu ea băteà înainte de a face un pas, ca şi cum ar fi vrut să ştie dacă îl va ţine pământul.

Abia venise de o săptămână şi copiii toţi îl cunoşteau.

Cei mai răi îl aşteptau în drum şi cum îl vedeau apropiindu-se, începeau să strige : Toader nebunul, Toader nebunul. . .

El treceà înainte nepăsător.

I se păreà că fiind chemat de însuş Isus ca să-i curme suferinţele, batjocura oamenilor erà o preţuire . . .

De aceea lăsà şi câinii să se ţie după el. Aceştia chiar dacă nu puteau vorbi pe înţelesul tuturor, lătratul lor însă nu erà nici mai bun, nici mai rău, decât vorbele copiilor . . .

— Mai ţine-l acasă femeę — îi spuse dăscăliţei un vecin.— Mai ţine-l acasă. N'auzi cum urlă câinii ? Nu mai poate nimeni să se odihnească . . . Nu ne mai putem ţine copiii prin casă . . . Al meu plânge şi se cere pe uliţă ca să-l vadă . . .

Femeea suspinà şi intrà în casă.

Când a doua zi acelaş vecin îi spuse acelcaşi vorbe, ea nu mai putù să rabde şi-i spuse plângând:

— Ce rău vă face ? Lăsaţi-l în pace săracu, numai Dumnezeu din cer poate să-i ierte păcatele...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intră apoi în casă și bocì ca la căpătâiul unui mort.

Toader plecase în dimineața aceea numai în opinci, căci dăscăliţa i se ascunsese de cu seara.

Alături de frica ce-o cuprinsese de a nu i se întâmplă ceva, singur pe drum, venise acum și amărăciunea ce i-o aruncă vecinul și care o făceà să-l împiedice de a ieșì din bătătură.

Dar cu nebunul nu te-poți luà — gândì dăscăliţa — când găsì casa goală.

Toader trecuse prin faţa bisericii, se închinase și acum icșeà din sat cu capul descoperit, cu pletele în vânt.

Lăsă satul în urma lui și auzeà tot mai stins, tot mai rar, strigătul copiilor și lătratul câinilor . . .

Pe șosea treceau ţăranii întârziaţi dela seceră, cu paşii grăbiţi și vioi . . .

Privindu-l, treceau nepăsători înainte.

Unul șoptì tovarășului de drum :

— Nebunul . . .

Celălalt răspunse :

— Când îţi iese nebunul în cale e mai rău decât popa.

Și apoi șoseaua rămase liniștită ca o apă.

Pe de o parte și pe de alta a drumului lanurile de grâu se legănau atât de încet, atât de liniștit, încât în mișcarea lor ai fi putut adormì toți copiii din sat . . .

Spicele coapte și grele, dese și egale, înălţau spre cer atâta belșug încât secerile cari sclipeau departe, păreau că adună aur peste grămezi de aur . . . Binecuvântatul pământ al ţării trăjà par'că în zi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lele acestea clipele unui om fericit care poate dà mai mult decât i se cere . . .

La dreapta, peste lanurile nesfârşite, un şir de salcâmi arătà calea trenurilor cari treceau nepăsătoare printre atâtea bogăţii.

Toader mai făcù câţiva paşi şi coborî în şanţ.

Se aşeză cu faţa spre şosea, lăsând picioarele să-i atârne în adâncul şanţului.

Işi scoase traista de după gât, scoase o bucată de mămăligă şi începù s'o sfărâme în sute de bucăţi.

Apoi, aruncând câte un pumn pe şosea, începù să murmure:

— Lăsaţi copiii să vie la mine . . .

Din lanurile de grâu sburară, cât ai clipì din ochi, zeci de vrăbii . . .

Ciripeau şi săltau tot mai aproape de el. Una venì chiar în şanţ, după o bucată rătăcită.

Când mălaiul se isprăvì, toate vrăbiile sburară şi Toader rămase singur, cu privirea în gol.

In mintea lui apărù din nou acelaş Isus răstignit.

Il vedeà par'că pe fundul albastru al cerului, din ce în ce mai limpede, din ce în ce mai aproape.

Se ridică şi pornì.

Trecù şoseaua, coborî în celălalt şanţ, urcă iar şi tăie câmpul drept, păşind printre lanuri.

Nu-l mai vedeà şi păşeà către locul unde i se arătase.

Aveà atâta credinţă că va ajunge acolo, încât ar fi vrut să meargă zile şi nopţi, fără să se oprească.

Pe unde călcà, paele grâului rămâneau aplecate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

într'oparte și 'ntr'alta. Mersul lui lăsă urme, cum lasă o barcă pe apă.

Mergeà cu ochii ieșiți par'că din orbite.

In fața lui se ridică, deodată, neagră și tristă, o sperietoare.

Sperietoarea erà îmbrăcată cu o haină neagră și ruptă în vârf, cu o pălărie veche.

Pe câmpul acesta auriu, brațele drepte ale sperietoarei îți făceau cu adevărat impresia unui crucificat.

Toader începù să se închine și căzù în genunchi.

Ciorile credeau sperietoarea om. Toader crezù ca și ele, dar merse către cel mai mare dintre ei.

Se închinà înainte și se rugà:

— Doamne, Doamne, te-am găsit. Iartă-mi mie păcătosul toate păcatele mele și...

Se-oprì. Fără să știe de ce, reîncepù cu glasul mai tremurat și mai stins:

— Și iart-o și pe Margareta.

Rămase așa, îngenunchiat, în fața sperietoarei.

Și apoi, în fiecare dimineață, în fiecare după amiază, pe același drum, în același loc.

Duminicile îl furà hora din sat. Ii plăceà să privească hora ce se prindeà în fața cârciumei lui Ghiță, care îmbătrânise și el, în jurul ulcelelor de vin și ciocanelor de rachiu.

Ii plăceà să urmărească pașii fetelor și ai flăcăilor și veneà cel dintâiu de se culcà pe pământ, la o parte.

Sosirea lui făceà pe copii să râdă și să țipe și nu odată Ghiță se crezù dator să-l alunge mai departe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca nu cumva muşteriii să nu mai poată bea de scârba lui.

Toader nu se puteà oprì să privească hora şi se aşezà mai departe.

Privind fetele voioase, ceva în el începeà să vorbească. Simţeà încă o apropiere între ochii unei femei şi sufletul lui şi porneà să suspine înăbuşit, pe când chipul Margaretei îi apăreà mai şters şi mai pierdut...

Hora se isprăveà. Porneau flăcăii, porneau fetele, se legănau bătrânele, fugeau copiii şi el rămâneà locului părându-i-se că lăutarii tot mai cântă, că hora tot se mai învârteşte...

Intr'o Duminică, rămas iar cel din urmă, se pomenì faţă în faţă cu un bătrân.

Nu-l recunoscù şi bătrânul îi spuse:

— Eu te-am adus în sat măi Toadere.

— Tu...

— Hai cu mine în cârciumă.

— Nu merg, că mă bate.

— Cine măi?

— Mă bate.

— Ghiţă?

— Mă bate.

— Ei, bată-l nevoia de om — făcù bătrânul — dar ce are el cu tine? Hai în cârciumă că nu ţi-o face nimic.

Intrară amândoi.

In cârciumă, la masa din fund, popa stăteà la vorbă cu un târgovăţ.

Trecuseră anii şi pe spinarea popei, dar par'că cu mai puţină băgare de seamă. Nu fiindcă n'avüsese necazuri, dar fiindcă ştiuse să filosofeze.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tocmai despre asta vorbeà acum tovarășului dela masă:

— Toate trec măi, ca apa. Și dacă piatra care rămâne pe loc e mâncată zi cu zi, ce 'nseamnă asta, dacă nimeni nu-și mai aduce aminte de cum a fost odinioară?...

Știà popa s'o întoarcă bine și totuși frica de a nu-și aduce aminte de zile mai bune îl făcuse să caute mutarea gândurilor, adesea, cu un ciocan de rachiu, tras repede pe gât.

De trei ani, de când murise preoteasa, dacă nu avusese timp să îmbătrânească mai tare, avusese destule clipe de amărăcinne cari-l rosese pe dinnăuntru, drept în suflet.

Nu-l costà pe popă atât moartea în sine a preotesei cât cauza morței.

Tot satul știà că murise din facere.

Că fusese cu mult mai tânără decât el, asta erà un lucru hotărît de soartă, dar popa nu puteà să-i ierte păcatul de a-l face tată tocmai când nu se mai aștepta.

— Ce să-i faci părinte — îi spuneà târgovățul — când să ai și sfinția ta un copil, după atâta așteptare, hop moartea preotesei și a copilului...

Popa suspină și zise da.

I se părea însă că vorbe de astea, pline de compătimire, sunt mai mult o batjocură goală și nu știà ce să facă pentru ca uitarea să-i vie mai repede.

Rachiul lui Ghiță și astăzi aveà aceeași chemare, când intrară bătrânul și Toader.

Popa știà că băiatul dascălului Ioniță înebunise. Auzise de toate minunățiile cu icoanele lui, și acum,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index/1901-1932

când îl văzù din nou în faţă, i se părù că amintirile luptau cu rachiul şi-l învingeau...

Vroi să-şi întoarcă faţa dela nebun, dar Toader începù să vorbească:

— Sărut mâna părinte.

Popa îl privi iar:

— Mă mai cunoşti măi Toadere?

— Da.

— Eu credeam că m'ai uitat — răspunse popa cu glasul înecat.

Bătrânul cerù băutură şi pentru el şi pentru nebun.

Popa se cutremurà şi-şi ziceà: „Nici nebunii nu pot uità... Cum voiu puteà uità eu necazurile mele?«.

Şi prins puternic de amintiri, i se părù că însăşi preoteasa îi vorbeşte ca în ultimele clipe ale vieţei: „Iartă-mă sfinţia-ta. L'am iubit o vieaţă întreagă şi păcatul meu e mai vechiu decât îl crezi... L-am iubit de când erà blond ca spicul şi am păcătuit acum pentru ochii lui de-atunci".

I se părcà că o vede cu ochii umezi, în preajma morţei şi nemişcat, cu ochii în gol. Sufereà bietul popă şi tăceà.

Îi veneà să creadă că nenorocirea asta nu l-ar fi lovit dacă n'ar fi plecat prea des din sat să vândă lâna oilor şi brânza preparată cu îngrijire. Indeletnicirea asta, către care mersese în urmă, însetat de câştig, îi apăreà ca unica vină a ruşinei ce-i apăsà acum bătrâneţele... .

— Mai zi ceva părinte — îi zise târgovăţul.

Popa părù că se trezeşte dintr'un vis şi îngână:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să mai vie un rachiu taică.

Și întorcându-și privirea către tejgheaua lui Ghiță, dădù cu ochii iar de Toader, care-și priveà acum icoana.

Icoana...

Fără să-și dea seama, popa se sculă și se apropie de nebun.

Sfântul de pe icoană, ori cât erà de șters, tot blond rămăsese.

Popa îl privì cum stăteà liniștit în mâinile lui Toader.

Înțelese abia acum vorbele preotesei: „Să facem și un sfânt blond" și avù gândul să smulgă icoana din mâinile nebunului și să o calce în picioare.

— Dă-mi mai repede băutura—strigă popa—să-mi ierte ăl de sus păcatele, dar am să beau astăzi până când n'oi mai ști nici cine sunt, nici unde sunt...

Și popa se ținù de cuvânt. Așezat la masa târgovățului, începù în adevăr să bea pe nerăsuflate, îndemnând la început tovarășul de masă, mai pe urmă întreaga cârciumă.

— ...Numai tu să nu bei, măi Toadere, că tu n'ai nevoie de uitare... Noi toți avem nevoie, măi, să uităm... Să uităm c'am trăit... Să uităm că trăim, să uităm și pe cel de sus, că el ne-a uitat de mult...

Pornì apoi popa să vorbească și verzi și uscate. Pornì să strige și să bea.

Cârciuma toată, după el, alergà cu ochii la tejghea după cănile umplute.

Venì noaptea, bătù miezul ei, se trase obloanele și însetații de uitare beau înainte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Popa găsise marele motiv şi răscolise în fiecare toate amărăciunile cari trebuiau uitate.

— Tu nu bei ? — spuneà popa unuia care trăgeà mai încet. — Poate că eşti fericit? Cine ţi-a spus minciuna asta mă creştine ? Bea mă... că şi tu eşti un nenorocit ca şi mine, ca şi ăla, ca şi toată omenirea asta!...

Ghiţă nu-şi aduceà aminte să fi deşertat vreodată atâtea căni, să fi văzut atâtea guri însetate şi nici odată nu simţise şi el nevoia să bea, ca în noaptea asta.

Numai Toader stăteà liniştit şi-i priveà.

Amintirile nu puteau să fugă de frica rachiului şi a vinului... Se schimbà însă felul judecăţii acelora cari vroiau să se scape de ele.

Fiecare aducere aminte, răsăreà par'că mai vie, dar oamenii aceştia ştiau acum să râdă în faţa lor.

... Şi erà destul.

Popa se urcase pe un scaun şi de acolo binecuvântà băutura acră a cârciumarului.

Prezenţa nebunului îl făceà să-şi aducă aminte şi de el şi începù să-i strige :

— Mă Toadere, mă ! Iţi mai aduci aminte de preoteasa ?

— Care ?

— Cum care, mă ? Te pomeneşti că nici de sfinţii cei cu bărbile ca untdelemnul ? Lasă nebunia în pace, mă ! Las'o şi adu-ţi aminte de preoteasă !

Nebunul privì la popă, dădù liniştit din cap şi tăcù.

Strigătele tuturor îi sunau în urechi...

Incetul cu încetul, în mintea lui reveneau mii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de clipe pierdute în întunericul ei... Răsărcă pierdută, câte o clipă pe care o simțeă acum și eră sigur c'o mai trăise altă dată... Chipuri uitate, vorbe deșarte, gesturi pierdute, și de odată, ca prin farmec, un fel de înseninare, în care pluteă grădina și oamenii balamucului...

Simțeă acum chiar mulțumirea sufletească pe care o avusese în lumea aceea și când popa strigă a doua oară »Unde-i lumea măi frate, unde să poți uită de toate ?«. Toader se ridică în picioare, păși înainte și bolborosì :

— Eu știu....

— Fugi că ești nebun,—strigă Ghiță.

— Acolo toată lumea...

— Taci măi, că-mi vine rău, vorbi iar Ghiță printre sughițuri.

— Acolo...

— Pe lumea cealaltă—zise popa.

— Acolo...

— Lăsați pe nebun să vorbească—răcnì unul.—

Și Toader vorbì.

Amintirile lui deși păreau niște aiurări curate, prindeau totuși să trăiască în mințile celor din cârciumă, stăpânite de băutură.

Chiar popa începuse să creadă că departe, în lumea pe care o zugrăveà nebunul, ar fi putut să uite pentru totdeauna și pe preoteasa și păcatele ei.

— Mai strașnic decât vinul și decât rachiul tău, măi Ghiță, sunt vorbele nebunului... — spuneà popa.—Vorbele lui îmi dau vieață...

Și apoi întorcându-se către Toader :

— Tu ești mai fericit decât pasările cerului, căci nici ele n'au cunoscut lumea asta...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Popa se îmbătase atât de bine încât scoţându-şi anteriul îl puse pe umerii lui Toader, strigând:

— Mergi măi nebunule de împacă satul... Numai tu le poţi da mântuirea, pe care mi-o cer mie, cel mai nenorocit dintre ei...

Ceilalţi, beţi ca şi popa, vedeau în ochii nebunului toată fericirea pe care o chemase cu cel dintâiu pahar.

Şi în sfârşitul acesta de noapte, Toader nebunul fu îmbrăţişat şi gelozit, pentru toată fericirea lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

X.

De la întâmplarea din cârciumă trecuse două luni și mai bine.

Cei cari băuse cu desnădejde și cari, în loc de fericire, găsise a doua zi buzunarele goale, uitară chiar de atunci toate aiurările lor și ale nebunului.

Veneà toamna acum, tristă și stingheră, se scuturau copacii rând pe rând, rămâneà câmpul gol și negru.

Cu toamna veneau și nevoile în sat. Câmpul făcuse ispravă mare, dar bogăția lui treçuse prin mâinile satului cum trec banii nenumărați prin mâinile cassierului.

Ceeace putuse strânge fiecare erà atât de puțin în cât o zi mai mult decât în socoteala lor ar fi însemnat răbdare.

Și, totuși satul se pregăteà liniștit pentru iarna care trebuià să vie. Sărăcia aruncase în mințile locuitorilor o nepăsare aparentă. Fiecare se îmbrăcà în câte o nădejde pentru »la vară«. Nădejdile acestea cari se legau de zile îndepărtate, prea îndepărtate, se nășteau mai ales din frica răului pe care-l presimțeau acum în preajma iernei... Ele creșteau în suflete, pe măsură ce suferințele se ridicau mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vii... dar credințele acestea, cari înfloreau nebănuite, îi făceau mai simțitori în fața realității crude.

Moartea vreunuia, fie el cât de bătrân, cât de bolnav, îi făceà să se cutremure. Tot satul, dela un capăt la altul, se întristà și vorbeà.

Pe la sfârșitul lui Septemvrie morții se înmulțiră. Începù să umble bolile, secerând mai ales copiii...

Alăturea de casa dăscăliței, copilul vecinului, apucat de aiurările morței strigă: »Toader nebunul«.

Clipele dureroare ale vecinului care-și pierdeà singurul copil îi aduse, cu pronunțarea numelui acesta, un fel de mânie neiertătoare...

Moarteà altui copil, mai departe, moartea altuia peste câteva zile, care răreà rândurile »celor de mâine« aruncă în sat ideea unui blestem care căzuse și lovise tot ce aveà el mai scump.

Vecinul, care fusese lovit cel dintâiu, urmăreà nenorocirile satului și se convingeà singur de cauza lor.

Toader, care fusese legat de vieața copiilor morți prin batjocura acestora, îi apăreà ca o vină întâi, apoi ca o răsbunare...

In conștiința lui, vorbele copiilor, strigătele lor vinovate, trebuiau să aibă un sfârșit dureros.. Și sfârșitul acesta dureros nu puteà veni decât dela el... dela nebun, care tăcuse, dar care se răzbună prin puterea diavolului în mâinile căruia își dăduse sufletul...

Convingerea asta și-o întărise vecinul când auzì și de moartea nepoatei, o fetiță cu părul cârlionți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

și cu ochii negri ca noaptea. După pierderea copilului, în nepoată își pusese toată dragostea și acum o vedeă și pe ea, rece și cu pleoapele lăsate.

— Blestem, blestem—strigă vecinul în fața sicriului — numai nebunul e piaza rea a satului... Numai el ne-a prăpădit copiii.

A doua zi, ura tuturor se îndreptă neiertătoare în contra lui Toader.

— Are dreptate — spuneà o femee — numai băiatul dascălului e pricina tuturor necazurilor noastre. De când a venit el în sat, praful s'a ales de ale noastre și de ai noștri . . Ne pedepsește ăl de sus, că am răbdat să intre în biserică nebunul care și-a dat sufletul celui necurat . . .

— V-am spus eu — strigă Ghiță cât îl ținea gura — v-am spus eu că ăsta o să ne mănânce capul. Pe necuratul trebuià să-l aibă ca să ne facă să bem o noapte întreagă și să ne pierdem mințile . . .

Totuși ura lor rămase aici. Ba chiar, în zilele cari veneau, mulți dintre ei își pierdeau din furie și-și vedeau de socóteli și de planuri, în fața vetrei aprinse.

Intr'o zi însă, pe șoseaua care tăià satul drept în două, trecu Toader ca de obiceiu spre sperietoare. In urma lui veneà femeea vecinului . . .

Un automobil, venind în goana mare, prinse femeea între roți și svârli apoi pe Toader la câțiva pași . . . .

Tot satul alergă să vadă nenorocirea. Femeea își da sufletul din trupul însângerat și vânăt pe când Toader se sculà și plecà înainte, nevătămat.

Intâmplarea aceasta, cutremurând satul, îl făcù

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din nou să creadă că nebunul avea pe diavol în el, de scăpase teafăr când altul în aceeaș clipă, sub același pericol își dase sufletul . . .

Ura se născù din nou și mai neiertătoare. Și ura lor și scârba se unì acum cu teama de acest aducător de rele . . . Frica de a nu-l întâlnì pe drum, țineà femeile în casă . . .

Satul ajunse până acolo cu credința asta, încât, într'o Duminică, cei mai bătrâni poftiră pe popă la un sfat.

Nu fără teamă se duse fiecare la cârciuma lui Ghiță.

Unii cari ascultau de vorbele femeilor se lipsiră chiar de sfat și rămaseră acasă.

Hotărîrea câtorva însă fù neștirbită. Trebuià să se aleagă la un fel.

In ziua asta, dascălița plânse atât de mult, încât simțì că i se face rău. De frica satului, închise pe Toader în casă și gândindu-se cum ar puteà să scape de ura satului, care nu mai voià s'o vadă în ochi, se hotărì să plece în lume cu nebunul.

Aștteptà la fereastră și erà sigură că nici nu se va înserà bine și vecinul sau altul va deschide ușa ca să-i spuie verde: Pleacă cu el, cu tot . . .

L-ar fi dus la urma urmei, căci Toader numai durere îi aduceà acuma, dar unde? Cei de la oraș nu-l luase la balamuc și nu-i dăduse tot ei drumul, când au socotit că è mai bine?

Se uità din când în când la nebun și simțeà cum o podidesc lacrămile . . .

Toader îi aruncà priviri pline de mânie. In ziua aceasta nu putuse să se închine în fața celui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răstignit. Venise seara şi simţeà că nu mai poate răbdà . . .

De două ori se sculase şi mersese la uşă, dar dăscăliţa îl potolise cu vorbe bune :

— Stai Toadere maică, stai aci cu mine, căci o să te bată cineva de-i ieşì astăzi pe uliţă. Stai colea. O să se lase noaptea şi e frig . . . Stăi Toadere maică . . .

Şi pe când dăscăliţa se chinuià în casă, cu voinţa nebunului şi cu durerea şi frica ei, la cârciuma lui Ghiţă se vorbeà aprins despre vina neiertată a lui Toader . . .

— Bine, bine, înţeleg — spuneà popa — dar cum erà să-l dau afară din biserică? In casa Domnului e iertat să intre cine o vrea, chiar şi cei cari nu mai cred.

— Firește — răspunde unul — firește . . . Mie să-mi moară copilul, aşa din bun senin . . . Lui Niţu să-i moară nevasta şi porcul şi nebunul să umble prin sat cu mâinile la brâu! Nu vezi părinte? Dacă te-ai apucà să numeri satul n'o să găsești nici jumătate . . .

Popa dădeà din cap şi zicând »da« credeà altfel.

Lui, la dreptul vorbind, îi prinsese foarte bine înmormântările, cari veniseră una după alta, ca la moară . . . De câte ori i se întâmplase să scurteze slujba ca să poată alergà mai în grabă la cumenicarea altuia, care-şi trăgeà sufletul tocmai în capătul celălalt al satului . . .

Când ai prins un fel de a vedeà lucrurile şi vorbele, fără să vrei, îţi cântă în strună, de aceea popa căută să-i potolească astfel :

— Ehei! oameni buni! Voi vă văicăriţi de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moarte și nu vă gândiți că dintre voi tot eu sunt mai oropsit!

— Adică cum? — făcù unul.

— Apoi, voi toți aveți noroc, fiindcă are cine să vă prohodească! Dar eu? Eu dacă voiu murì, doar n'o să vie Ghiță să-mi toarne vin peste cosciug? . . .

Oamenii nu fură de loc mulțumiți de această judecată a preacuviosului și căutară să rămâe mai bine singuri . . .

— Lasă părinte, nu-ți mai bate capul . . . c'o să găsim noi leacul.

La urma urmei, dacă om vedeà că n'avem încotro, facem jalbă la oraș, ca să-l ducă îndată la balamuc.

Se făcù fiecare că se întoarce acăsă și reveniră pe seară din nou la sfat.

In cârciuma lui Ghiță poposeau acum doi vânători, chipeși și curați, orășeni.

Intraseră în cârciumă de frica ploaiei, care începuse să cadă, urmată de un vânt rece de toamnă.

Atârnaseră puștile în cui și căutând să-și usuce hainele se hotărîseră să-și ude gâtul cu câte o băutură.

Vorba oamenilor din cârciumă, care deveneà din ce în ce mai aprinsă, îi făcù pe amândoi să-și întoarcă privirea și să asculte.

La început surâseră fără să scoată nici o vorbă.

Vânători vechi, avuseseră ades prilejul să poposească prin astfel de locuri, unde poți auzì tot ce nu-ți trăsnește prin minte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/tdr1901-1932

De data asta însă unuia i se părù că gluma merge prea departe.

— Nebunie curată, *mon cher*.

— Par'că întâia dată îi asculţi — vorbì celălalt. Ţăranul nostru e inteligent, *mon vieux*! Cu ei să n'o iei nici odată în tragic fiindcă te faci de râs. Aştia sunt în stare să vorbească toate comediile din lume, numai ca să-şi bată joc de noi. In privinţa asta, papà, are mare dreptate. A croì o soartă mai bună unor oameni atât de sprinteni la minte, înseamnă a chemà, mâine chiar, anarhia . . .

O ţară tânără, ca a noastră, n'are nevoie de prea multe inteligenţe, fiindcă inteligenţele sunt refractare *mon cher* şi împiedecă desvoltarea naturală a ţării . . . Nu sunt în totul de părerea lui papà, totuşi . . .

— La ce colegiu s'a ales ultima oară? — întrebă celălalt.

— Colegiul al treilea.

Celălalt vru să răspunză, însă sgomotul din cârciumă devenise atât de mare încât îl făcù să-şi întoarcă din nou capul spre masa cea mare a ţăranilor.

Cu cât ascultà cu atât aveà impresia că oamenii vorbeau foarte serios şi foarte hotărît.

Prinse tocmai o clipă când »sfatul« se liniştea şi intră în vorbă:

— Bine măi oamenilor, vă aud vorbind mereu de un nebun . . .

— Da, da, nebun — strigă unul —

— Foarte bine — răspunse vânătorul. Dar ce are face el cu necazurile voastre?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O ploaie de vorbe începù să cadă. Vorbeau toți de odată, plângându-se și jelindu-se.

Orășanul rămase neconvins.

—Nici d-ta nu crezi, cum nu crede nici popa— spuse vecinul. — Asta-i una. Da' a doua e altfel. Și fiindcă te băgași în vorbă să ți-o spun d-tale că popei nu i-am spus-o. Hâm! Dacă ar fi nebun ca toți nebunii, n'ar zice nimeni, nimic; dar de ce să se bage el în ale sfinte și să mânie cerul în contra noastră?

— Cum asta?

— Stai și ascultă! c'am să te luminez eu.... Așa-i că religia noastră creștinească zice la carte ca să nu-ți bați joc de cele sfinte?

— Firește.

— Apoi aici e buba. Ce-ai zice dumncata, orășean, de; om cu învățătură și cu pricepere la judecată, ce-ai zice, dacă în loc să mă închin la crucea din altar, unde stă răstignit Isus Christos, m'aș închină în fața mai știu eu cui?

— Nu pricep — spuse vânătorul.

— Ai răbdare. Și mă rog, ce mai încolo și încoace... Nebunul crede că Isus Christos e răstignit colea, la marginea satului.

Toți deschiseră ochii și vecinul vorbì înainte:

— El crede că sperietoarea pe care am pus-o eu și Marin e Isus Christos răstignit...

Țăranii rămaseră extaziați, pe când cei doi vânători râdeau pe înfundate.

— Da, da. L-am văzut odată eu, cu ochii mei —strigà acum vecinul—îngenunchiat în fața sperietoarei... Iată blestemul, iată blestemul... Necuratul a intrat în sat și-și bate joc de cele sfinte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Şi ce aveţi de gând să faceţi ? Intrebă unul din orăşeni, abiă ţinându-se să nu râdă cu hohote.

— Ce ? — răspunse vecinul. — Apoi asta căutăm noi.

— Şi n'aţi găsit încă ?

— Nu.

— Foarte simplu. Cred că şi tovarăşul meu de vânătoare e de aceeaş părere.

Celălalt făcù din cap.

— Să daţi sperietoarea jos.

— Nu e rău — spuse unul.

— Chiar acum — hotărî altul.

Iar altul adăugă :

— Mâine de dimineaţă, măi oameni. Cine să se ducă pe furtună asta până acolo ? A început să cadă noaptea grea ca plumbul şi ploaia se îndeseşte, de abia mai poţi vedeà.

Tăcură o clipă cu toţii, ca şi cum ar fi vrut să judece mai de aproape părerea orăşanului.

Apoi cel mai bătrân dintre ei vorbì :

— Şi dacă pacostea ce ne apasă tot nu s'o potolì, apoi tot la jalbă să rămânem. Să-l ducă iar unde l-a mai dus odată. Vorba aia : Morţii cu morţii şi viii cu viii...

Hotărîrea erà luată şì mâini, dis de dimineaţă, vecinul şi cu Matei aveau să dea jos sperietoarea şi astfel să liniştească nebunul...

Li se păreà acuma că blestemul ce căzuse peste sat încetase chiar, că bolile se stingeau ca prin farmec, că necazurile se topeau...

Ţăranii erau liniştiţi. Unii, deschizând uşa, înfruntau potopul de afară .... Alţii îşi vedeau de ale lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndrr1901-1932

Unul din vânători zise celuilalt:

— Ei? *Mon vieil ami,* ce zici?

— Ai uitat că suntem în orient? Superstiţia ne-a mâncat capul!

Cel dintâiu, un om cu barba rară şi neagră, se mişcă nerăbdător pe scaun. Ar fi vrut să se îndrepte vremea cât mai repede ca să poată plecà la gară şi de acolo la Bucureşti, unde îl aşteptau afaceri.

Celălalt căutà să-i arate imposibilitatea, dacă cumva vremea dăinuià aşa ori se înrăutăţeà...

— Nu pot să rămân pentru nimic în lume —spuneà cel grăbit.—Ştii foarte bine că am treabă.

— Dar plouă.

— Poate să plouă.

— Ascultă ce prăpăd e afară...

— Oricum ar fi, trebuie să plec.

Apoi întrebă pe Ghiţă:

— Negustorule... cât facem de aici până la gară?

— Cu piciorul?

— Fireşte.

— Trei sferturi de oră vă ajunge.

— Ei bine? — Spuse cel care se lăsà greu. —.

— Ei bine? Trenul pleacă la 12 noaptea. Mai avem trei ceasuri bătute. Până atunci putem aveà şi stele pe cer...

Hotărîrea călătorilor îl făcù pe Ghiţă să surâdă şi să-şi frece mânile.

— Poate că boerilor le e foame?

— Cam ce am puteà aveà de mâncare jupâne? Spuse cel mai tânăr.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ouă proaspete, unt și brânză. Dacă poftiți vă pot tăià și câte un pui...

Și după poruncă, Ghiță puse la frigare doi pui, cari se rumeneau cu fiecare învârtitură a fierului, răspândind în odae ùn miros bun, care aduceà poftă de mâncare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

XI.

Dăscăliţa deschise uşa, ca să aducă nişte uscături din coşar şi să le pue pe vatră. Ploaia şi vântul adusese atâta frig în odae încât i se păreà că a venit gerul iernei. Şi lacrămile o slăbiseră în ziua asta şi o făceau să tremure acuma ca o vargă.

Toader văzù uşa deschisă şi plecă...

Intunericul şi ploaia îl făcù nevăzut.

Dăscăliţei i se părù că aude din coşar scârţâind poarta, dar dete vina pe vânt. Când intră în casă şi nu mai văzù pe Toader, alergă pe uliţă şi-l strigă, apoi se întoarse muiată de ploaie, ca să plângă...

Toader ajunsese în faţa bisericii.

Prin picăturile dese ale ploaiei biserica păreà întreagă de argint.

Se închină şi plecă înainte.

Pe uliţele satului nici un om, nici un câine.

Lumina slabă pe care o aruncà câte o fereastră, departe, păreà mai vie, reflectată în miile de picături cari cădeau prin faţa ei...

Tăcere.

Numai sgomotul monoton al ploaiei.

Câte odată porneà vântul să şuere ca şi cum ar fi chemat pe cineva, pierdut în negura nopţii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Șueratul lui lung și desnădăjduit străbăteà tot satul, ca un fior, dela un capăt la altul și apoi se auzeà din ce în ce mai departe, din ce în ce mai stins... ar fi zis că e pe urmele celui căutat în zadar...

Toader simțeà picioarele goale înfundându-se în mocirlele făcute de apa care curgeà de sus și mergeà înainte, trecând de ultima casă a satului.

Hainele îi erau ude, atât de ude, încât apa se prelingeà acum în voe și picură de jur împrejur, ai fi zis că-i o altă ploaie mai înceată, în mijlocul acestui potop.

Fulgerà, și o clipă lumina alergă pe luciul hainelor îmbibate de apă.

Vântul trecù vijelios pe lângă el și aplecându-i marginea pălăriei îi deșertă prin fața ochilor un pumn de apă...

Fulgeră iar și hainele lipite de pielea udă lasă să i se vadă tot trupul, slab și deșirat, ca un schelet...

După gustul vântului, ploaia îi loveà obrajii ori îl lăsà neatins, părându-se că el găseà din când în când goluri în rețeaua aceasta de argint...

Cu capul în jos, înfruntând tăria vântului, măreà pașii, dar acolo unde pământul erà mai ud și mai lipicios simțeà cum alunecă înapoi...

Greutatea cu care mergeà i se păreà aceeaș forță care îl împiedicase toată ziua de a merge la picioarele celui care se chinuià...

Fiecare vârtej, fiecare fulgerare, îl găseà acum cu un pas înainte, mai hotărît decât în pasul cel din urmă, cu mult mai puțin oțelit decât în pasul care veneà.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

Toată dorința, înfrânată în fiecare clipă din ziua asta care fusese nesfârșită, răsăreà acum cu fiecare bătaie a inimei...

I se părù că șoseaua îl înșeală și trecù repede prin șantul plin cu apă, dincolo, pe câmpul cu pământul răsturnat.

Fulgerà iar... și sperietoarea se văzù neagră, în mijlocul câmpului și a ploaei.

Ajungeà.

Haina sdrențuită de vânt a sperietoarei, fâlfâià ca un steag în tăria luptei. Trupul de pae se loveà de vânt și se aplecà...

Toader, îngenunchiat, începù să se roage:

— Mi-ai poruncit stăpâne să viu și să-ți mângâi rănile... Tâlharii cari s'au chinuit alături de tine, te-au lăsat singur, în mijlocul ploaei... ca să tremuri de frig...

Vântul îi despărțeà vorbele și le aruncà par'că...

— ...Dă-te jos Doamne de pe cruce... Nu te mai chinui căci pământul e rău cu toate suferințele tale...

Sperietoarea se aplecă de vânt atât de aproape de capul nebunului, încât acestuia i se părù că-l binecuvinteazà.

Și apoi vântul gemù prelung și Toader se aplecă cu fața la pământ, părându-i-se că Isus vroià să vorbească..

— Dă-mi mie Doamne durerea ta... Dă-mi mie...

Și nu apucă să sfârșească vorba.

Furtuna lovì puternic sperietoarea și lemnul se rupse dela pământ și căzù.

Nebunul rămase înmărmurit.

Atât de repede căzuse sperietoarea și întunericul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o amestecă cu pământul atât de bine, încât nebunul nu știa dacă Isus s'a înălțat la cer sau dacă intrase în pământ.

Se ridică și privi de jur-împrejur, tremurând.

Isus primise să nu mai sufere? Primise să se odihnească sub coaja pământului? Isus lăsase locul acesta de durere acelui care-l ceruse adineaori?

— Cu fața spre răsărit, la fel cu sperietoarea căzută, Toader își întinse mâinele, își ridică privirea spre cer și-și înțepeni picioarele. Atâta voință îi stăpânea tot trupul, încât mâinile lui păreau împietrite. Picioarele i se lipiseră unul de altul în aceiaș încordare, în care nimeni, nici cei mai teferi dintre oameni, n'a putut simți vreodată, nici oboseala, nici varietatea gândurilor.

I se păreà acum că simte durerea în palme, ca și cum ar fi fost bătute în cue. Privind cerul și simțind durerea, deschise gura și vorbì:

— Iartă-le lor Doamne căci nu știu ce fac.

Vântul luă vorbele și le duse în spre sat.

Norii lungi și negri începură să coboare de pe deal.

Ploaia cădeà din ce în ce mai rară. Un colț de senin apărù dinspre sat.

Incet, încet, tot cerul strălucea sub lumina a mii și mii de stele. Luna greoaie și rece stăpânea tot câmpul.

De pe șosea puteai vedeà acum umbra neagră și nemișcată a nebunului...

Vânătorii treceau spre gară.

Unul din ei zări în dreapta sperietoarea.

— Uite sperietoarea blestemată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Sperietoarea care în loc să sperie ciorile a speriat satul.

Cel dintâiu se opri s'o privească mai bine:

— La drept vorbind, are şi de ce să se închine nebunul. Seamănă a om, de minune...

— Las'o dracului, că-mi pierd trenul.

— Am o idee, — stărui celălalt —

Puse puşca la ochi şi trase, dar nu luă foc.

— S'a udat.

— Haide odată, pentru numele lui Dumnezeu.

Cel cu ideea însă nu se dădù bătut. Luă puşca tovarăşului, ochì şi trăgând zise:

— Decât să trag într'o vietate, fie ea cât de păcătoasă, mai bine să ţintesc şi eu odată într'o sperietoare.

Celălalt plecase. Fără să se uite, vânătorul o luă la fugă pe şosea, după el.

Amândoi se depărtară.

In urma lor sperietoarea tremură câteva clipe, încordându-se par'că pentru o durere mai mare şi se prăvălì la pământ cu faţa în jos...

Şi în jurul ei nu pluteà nici măcar atâta părere de rău cât poartă cu el ultimul fum de ţigare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

TAINA LUI ION TRANDAFIR

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Prietenului Hurmuz Aznavorian.

Începuse să plouă mărunt şi Ion Trandafir o luase la picior cu gândul să ajungă mai repede acasă. Gândul acesta însă nu stărui prea mult în judecata lui şi cum ploaia cădeà din ce în ce mai deasă, se hotărî să intre în băcănia din drum.

Erà foarte amărît bietul Ion Trandafir şi ploaia venise par'că dinadins ca să-l întunece şi mai tare.

Asta mai trebuià acuma — gândì el — deschizând uşa băcăniei din strada Popa-Tatu. Şuncile şi salamul, slănina afumată care împrăştià poftă de mâncare, îl înseninară îndată. Nu că erà pofticios. Nu. Mai ales în seara asta numai la mâncare nu se gândeà. Bunătăţile băcanului îi aduse aminte de cei de acasă.

Când contenì ploaia şi ieşì din băcănie cu pachetul pentru care lăsase trei lei şi şaptezeci şi cinci de bani, se gândì că şi ploaia fusese bună la ceva.

Dela biurou şi până aicea dusese în suflet o piatră, care cu fiecare pas i se păruse mai grea şi ploaia care-l adusese faţă în faţă cu slănina i se păreà acum o uşurare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Deschise poarta, silindu-se să fie vesel și intră în casă cu zâmbetul pe buze și zgomotos, semne pe cari cucoana Tinca le prevesteà în totdeauna a rău.

Că, zâmbetul și voia bună nu erau mare lucru în zile de astea știà foarte bine el, de aceea se bucurase că mai aveà o armă pentru »la masă« și își puse șervetul în deschizătura jiletcei cu multă încredere.

— Slănină Tinco, pentru tine și Fifi.

Cucoana Tinca îl privì pe sub sprincene, vrând par'că să-i descoasă gândurile pe nevorbite și apoi desfăcù pachetul încet:

— Aveam destulă mâncare, slavă Domnului... Nu mai erà nevoie de parale cheltuite pe fleacuri.

Trandafir se întunecă. Băgă de seamă că nădejdea pe care și-o pusese în slănină fusese mai mult o păcăleală pentru sine însuși, care trebuià să dispară repede, repede, îndată ce cucoana Tinca începeà să-i descoasă amărăciunea.

Știà din experiență că a râde, cum cercase el să râdă, însemnà a chemà luarea aminte a nevestei și totuși își făcuse un obicei din înșelătoria asta, ori de câte ori se simțeà cu mâța în sac.

Îl chinuiau gândurile grozav și nu știà cum să se scape de ceasul de după masă, pe care-l prevedeà furtunos.

Ceasul acesta îi aduceà amărăciune. Incolo, ceeace simțeà el pe suflet l-ar fi putut face să zâmbească mai cu drag decât oricând.

»După masa«, după masa, care trebuià să vie, îi opreà înghițitura de șupă în gâtlej și ar fi dat orice să poată adormì, chiar acum, pe scaun, și să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

doarmă atât de bine încât să-l desbrace alţii şi să-l culce ca pe un copil.

— Trandafire, ai ceva pe suflet.

— Eu ? Nimic . . .

— Trandafire, nu se poate. Te cunosc Trandafire, cum cunosc oul dacă-i proaspăt. Iar ai făcut vreo prostie Trandafire.

— Eu ? Nimic.

— Ah ! Dacă nu te-aş cunoaşte ! Cum ştii tu să-mi spui tot Trandafire . . .

Trandafir lăsase lingura din mână şi priveà drept în ochii cucoanei Tincă, par'că i-ar fi spus: »Ia-mi creerul şi te uită la el, chiar aşa Tinco, dar nu mă mai descoase«.

— Zâmbeşti mereu, Trandafire !

— Ei, asta-i bună ! Nu cumva ăi fi vrând să plâng din bun senin ?

Tăcură amândoi. Trandafir respiră uşurat. Două clipe şi coana Tinca începù să vorbească repede:

— Ştii că pe Ionescu l-a înaintat ?

Lui Trandafir îi trecù un fier ars prin inimă.

— Şi săptămâna viitoare pleacă . . .

— Da, pleacă la Călăraşi . . . nevastă.

— Sigur că pleacă. Mi-a spus nevastă-sa. Ce mai pomană ! S'o fi văzut cum se umflă în penele dela pălărie: »P'al meu l-a avansat *înainte* dragă şi plecăm. Fireşte că erà mai bine la Bucureşti, dar e vorba de înaintare şi mai avem şi *perspective*«.

Da! Mai are şi perspective Madam Ionescu ! Boul de Ionescu şi perspective !

Cucoana Tinca umplù farfuria fetiţei cu macaroane şi vorbì din nou mai apăsat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă rog, de câți ani e la căile ferate, idiotul de Ionescu ?

— Opt. Ba nu, stai . . . șapte. Da, șapte.

— Și tu de cincisprezece ani Trandafire ! Bravos căile ferate ! Mai bine te făceai contopist la judecătorie și-ți mânjeai degetele cu cerneală violetă până la cot . . . cel puțin erai și tu în ale magistraturii . . . Mă rog, după care socoteală se înaintează la gară ? Acum șase luni ți-a luat înainte Plămadă. Da, Plămadă care nu erà în stare să dea cincisprezece lei pe odae. Acum . . . Ionescu, uscatu și bâlbâitu. . . Vezi Trandafire ? Nu-ți place ! Îți vâri nasul în jurnal ! Dar asta nu ajunge, Trandafire dragă . . . Avem copil Trandafire. Vieața se scumpește Trandafire . . . Și la urma urmei ca ce să ajungem noi batjocura căilor ferate ?

Trandafir vru să schimbe vorba și să-i citească cucoanei Tinca un anunț de înmormântare — singura parte a jurnalului la care ținea ea.

— Ăla cel puțin a murit — răspunse cucoana Tinca. Nu mai are nici griji și nici necazuri.

Răceala cu care ascultà Trandafir, o făcù să cadă la melancolie și să vorbească tremurat :

— Așa ești tu. Mă faci să sufer și să ajung de râsul Ioneștelor. Mai bine muream și eu odată cu mama să nu mă mai frământ și să nu te mai văd cum îți bați joc de viitorul tău și al fetei ! Nu pentru mine Trandafire ! Pentru tine ! Că ești om muncitor și cinstit. Să-ți dea și ție după cum meriți . . .

Și începù să plângă.

Fifi începù să plângă și ea.

A oprì pe cucoana Tinca din plâns erà pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trandafir tot atât de greu caşi a oprì în drum steaua căzătoare.

Se ridică şi venì în spatele ei, dar cucoana Tinca plângeà cu hohote şi Trandafir uitându-se la slănina negustată de pe masă o blestemà aproape, fiindcă nu făcuse aceea ce crezuse el c'o să facă.

Luerurile merse atât de normal, încât Trandafir ar fi putut spune chiar ora când trebuià să se schimbe vorbele în lacrimi şi lacrimele în sughiţuri!

»Ce vieaţă monotonă!«.

Şi totuş, acum, când alăturea în pat cucoana Tinca mai suspinà încă şi mai tresăreà de câte un fior rece, el, întins şi cu mâinile sub cap, surâdeà prin întuneric...

La lumina slabă a candelei vedeà lucrurile din odae îmbrăcate într'un văl moale de întuneric. Vedeà umbra lămpei întinsă pe tavan, ca un desen abia creionat... Tabloul de pe zidul din faţă, de unde surâdeà bunicul prin negura nopţii din odaie, ca din negura vremii... Scrinul, înalt şi plin de nimicuri, care vibrà par'că acuma în umbra şi lumina jucăuşe a candelei... Masa şi scaunele pierdute şi vagi, cari nu-şi mai spuneau realitatea atât de banală a unui lemn lucrat pentru o întrebuinţare zilnică... Uşile pătate de întuneric şi sculptate de lumină pe unde ar fi trebuit să intre acuma în loc de oamenii obişnuiţi ai casei, amintiri întrupate... Colţurile odăei, rotunjite ca nişte cuiburi la cari reveneau aduceri aminte îndepărtate... toate, toate îl făceau în clipa asta să respire uşurat şi să surâdă. Simţeà tot trupul scăldat într'un val cald de mulţumire sufletească şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întinzându-și mâinile șoptì, neauzit de nimeni: »Ce bine e în căsuța asta!«.

Adormì.

Când se trezì i se părù că dormise trei nopți în șir.

Și totuș în odaie erà întuneric. Se sculă încet, merse la fereastră, ridică storul. Noaptea stăpâneà încă toată strada, tot cerul. Aprinse un chibrit și se uità la ceas. Unul.

Visase că plecà. Se trezise zguduit par'că de o mână, aceeaș mână din vis care-l trăgeà ca să coboare din tren...

Nu visuri de acestea îi mângâiau sufletul... Lui Trandafir îi plăceau visurile acelea cari împăinjenesc ochii deschiși și mintea încă vie, visurile acelea cari se colorează cum vrei, cărora le surâzi dându-ți seama bine, pe cari le duci de mână, ca pe niște copii la icoane și pentru cari simți bătăi repezi de inimă, fiindcă sunt ale tale și nu vin nepoftite să te turbure până în dimineață, până la amiazi, cu atmosfera lor greoaie și întrebătoare...

Și în odaia asta simțeà atâtea visuri!... I se păreà, cum stăteà întins și cu fața în sus, că nu aveà decât să întindă mâna și să aducă cu un pumn de întunerec, un pumn de visuri și de amintiri pe cari le presimțeà suspendate în aer, pe firele de întunerec, ca pe niște fire de păiajen...

Cu adevărat ca pe niște fire de păiajen...

În clipele acestea gândurile lui Trandafir se suptilizau până într'atâta, încât îi păreà că simte pe mâna lui păroasă cum se agață firele mătăsoase ale umbrelor încărcate de visuri...

Din nopțile lui de nesomn, Trandafir își făceà o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

altă vieaţă în care odaia îi erà cel mai bun prieten. Ochii lui cunoşteau pedinafară până unde se întindeà cutare sau cutare umbră aruncată în noapte de candelă şi ziua ţi-ar fi putut spune şi ţi-ar fi putut arătà cu degetul curba făcută de lampă noaptea pe zid.

Lucrurile din odaie nu se mişcau decât la scuturat, ca să revie iar întocmai. În privinţa aceasta cucoana Tinca nu aveà nimic de zis, mai ales când Trandafir îi arătà limpede că schimbarea scrinului bunăoară ar fi strâmtat casa, şi mutarea patului ar fi adus frig dela fereastră...

Dimineaţa când plecà la biurou, prin deschizătura uşei mai aruncà odată ochii în odaie, caşi cum şi-ar fi luat rămas bun de la toate, ca şi cum ar fi vrut să le spuie: »Rămâneţi aşa cum vă las.« Apoi din stradă mai priveà odată casa ca să-şi mai întoarcă privirea în colţ, pentru ultima oară...

De douăzeci şi cinci de ani ieşeà din aceeaş curte lungă şi strâmtă, prăfuită vara, plină de noroi toamna şi primăvara...

Când fusese la şcoală, stătuse în aceeaş casă, în pensiune la nişte prieteni de-ai lui tată-su.

Trecuse vremea, fostele lui gazde îşi pierduseră urma şi de zece ani de când se însurase, rămăsese stăpân peste toată casa, peste toată curtea.

Îl costà cam scump pe Trandafir stăpânirea casei pentru care plăteà o mie trei sute de lei chirie şi nu arareori cucoana Tinca stăruise să se mute, stăruind cum ştiu femeile, în fiecare lună, apoi în fiecare zi şi zile 'ntregi în fiecare ceas.

— Să ne mutăm Trandafire.

— Pentru ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pentrucă nu ne dă mâna să dăm atâtea parale.

— Unde?

— Dar case sunt berechet! Numai să mă lași să caut și-ți aduc una curată ca în palmă și pe jumătate preț.

— Tinco, Tinco — suspină Trandafir. — Tu nu știi ce-i mutatul! Nu știi ce nenorocire e să-ți iei lucrurile și să le trântești în camion! Ni s'ar strică mobila Tinco și am cheltuì de două ori cât chiria asta. Lasă mai bine să facem așa cum zic eu... Să ne mulțumim cu ce avem... Să...

— Da! Sigur! Să ne mulțumim cu ce avem! Ca și cum am aveà-o de pomană! Zău Trandafire că tu nu vezi lucrurile. Mai ascultă și tu de alții. Toți se miră cum de plătim atâta chirie pe un fleac de casă!

Și să nu te aștepți la altceva decât la mărirea chiriei...

— Ei, nu Tinco, da' prea o ei tu pe dos...

— Pe dos? Mă rog când ne-a mărit chiria?

— Anul trecut Tincuțo...

— Anul trecut. Cu două sute. Acum trei ani cu trei sute. Mă rog, ce mai încolo, încoace, dela șapte sute am ajuns la o mie trei sute! Ei nu! Trandafire, iar mă faci să vorbesc și iar mi se urcă greutatea la cap!

Și când se urcă greutatea la cap cucoanei Tinca, trebuià neapărat ca Trandafir să alerge la farmacie. Nu-i vorbă, întâmplarea aceasta rupeà firul unei discuții care pe Trandafir îl zguduià până în creeri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pentru durere de cap, Domnule farmacist.

— Unul, două ?

— Trei, Domnule farmacist. Lasă să fie acolo.

Şi reveneà acasă cu un fel de întristare, cu un fel de pocăinţă care-l stăpâneà, dar pe care n'ar fi arătat'o nici odată ca nu cumva Tinca, crezându-se stăpână pe situaţie, să înceapă iar şi iar să înghită un piramidon...

Şi totuşi simţeà limpede că pocăinţa ce-i năvăleà în suflet erà adevărată şi legată de voinţa lui necurmată...

Porneà să se judece şi să se osândească pentru toată încăpăţânarea lui. Se puneà faţă în faţă cu el însuşi şi-şi vorbeà şi-şi răspundeà singur.

»Iar ai supărat-o pe biată Tinca. Pe biata Tinca pe care o iubeşti... Oare ai uitat când tremurai la gândul că o vei sărută odată ?

»N'am uitat. Nu-i adevărat că n'o iubesc. Mărturie mi-e toată grija ce i-o port.

»Tinca are dreptate. Proprietarul e un măgar care urcă par'că din'adins chiria...«

Şi în faţa acestei afirmări, celălalt Trandafir tăceà şi căută ce să răspundă mai adevărat şi mai trainic.

»Proprietarul urcă chiria, da, proprietarul urcă chiria... Urcă chiria... De ce dracu' proprietarul o fi urcând chiria ?...

Da ! La început am plătit şapte sute. Acuma plătesc o mie trei sute. Mult. Adică de ce e mult ? E mult. Adică de ce să nu fie mult dacă înainte a fost numai jumătate ? Bătu-te-ar Dumnezeu de proprietar ? O mie trei sute de lei ! E enorm ! Asta e curată speculă ! Ei nu ! Tinca are dreptate...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Da, Tinca are dreptate. Vrea să zică Tinca are dreptate. Vrea să zică eu sunt cel vinovat... Biata Tinca! Și când te gândești că eu făceam pe supăratul! Dacă ar ști Tinca cum îi dau dreptate... Dacă... Nici nu mai încape îndoială că ea vede limpede...

Dacă ar ști Tinca acum când doarme lângă mine, cum mă pocăesc... Nu se poate! Mâine dimineață am să-i spui tot... Am să-i cer iertare... Am să-i sărut mâna ca un vinovat... Am să-i spui câtă dreptate are... Am să...

Doamne! Cum se întind umbrele în odaie... Joacă lumina candelei sau clipesc eu din ochi? Ba nu, joacă lumina candelei. Cum tremură fiecare umbră! Ce-i Doamne vieața asta din odaie? Par'că apa din cană a început să miște și ea... Ba nu. E umbra care joacă pe buza cănei... S'a deschis ușa? Cine intră la ceasul ăsta în odaie? Și cine poate să intre pe o crăpătură de ușe numai de trei degete? Ba nu. E umbra stinghiei, neagră și dreaptă... Ei! Ce m'a găsit iar în noaptea asta, de mi se par toate pe dos!? Bunicule! De ce râzi bunicule? De când râzi și tot mai râzi și 'n noaptea asta! Îți place bunicule să râzi... Îți aduci aminte de când m'ai adus la București, la școală! Ce vremuri! Râzi de prostia mea de atunci... Cum nu vroiam să mă dau jos din tren și strigam că la București am să mor de dorul lui Puiu... Râzi de bomboanele roșii cari-mi îndulceau gura și-mi înroșeau buzele... Ce vremuri bunicule! Îți aduci aminte că'n odaia asta m'ai lăsat întâiaoară și mi-ai spus să fiu cuminte că vii de Crăciun să mă iei la țară? Și eu am plâns și te-am tras de haină

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md-1901 1932

şi ţi-am jurat c'o să mă întorc a doua zi pe jos, acasă... Râzi bunicule râzi... Râzi ca atunci... şi stai nemişcat ca atunci în odaia asta de atunci, în umbrele astea de atunci... Râzi bunicule... E bine în odaia asta bunicule... Ce bine e în odaia asta... Nu-i aşa că-i bine bunicule?... E bine bunicule. E... bunicule, bunicule... Ah! ce bine e în odaia asta«.

— Nu mai bolborosi Trandafire că mă trezeşti din somn!

— Tinco!

— Ce vrei?

— Te mai doare capul?

— Nu.

— Bine. Somn uşor.

— Nu-mi mai vorbi, că-mi fuge somnul.

— Nici n'am de ce. Somn uşor Tincuţo. Dormi? Doarme.

A doua zi plecă la biurou dis de dimineaţă. Lăsă pe coana Tinca în pragul uşei, scuturând un covoraş. Când vru să deschidă poarta i se părù că geamul dela odaia din stradă e crăpat. Fără să vrea îi fugiră ochii şi spre fereastra cealaltă, apoi spre coperişul casei, spre coşurile ei... Când ajunse la biurou găsi condica închisă.

— Condica e sus, d-le Trandafir. Aţi venit cu un ceas mai târziu...

— Peste putinţă.

— Chiar aşa!

— Asta-i prea mult! Ce oră ai?

— Nouă.

— Nouă! Curios!

Şi se puse să lucreze.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cifrele îi fugeau din fața ochilor și se așezau unele în locul altora. În loc de două mii trei sute cinci, vedeà trei mii două sute cinci... Rade cu briceagul și scrie cu cerneală roșie...

La treizeci și șase de ani atâta zăpăceală!...

Apoi își încordà puterile... Când scrià Trandafir așa cum vroià să scrie acuma, ai fi jurat că nu e mână omenească... Îl furau și pe el liniile trase cu dibăcie și simțeà cum i se bate inima de frumusețea lor. Simțeà un fel de mândrie pe care n'ar fi arătat-o nimănui, dar care îi cădeà atât de bine pe suflet.

Se gândeà că statul nu-l plătește de geaba, că toată viața lui vibrà pe paginile mari pe cari le deschideà dimineața și le închideà la douăsprezece, încet, ca să nu le îndoaie nici un colț.

— Ai isprăvit d-le Trandafir? Îl întrebă Năstăsescu, colegul de biurou, când văzù pe Trandafir aprinzându-și țigara.

— Am isprăvit.

— Erà și timpul. E douăsprezece și cinci. Mergi?

— Douăsprezece și cinci? Bre, dar repede trece vremea. Credeam că nu-s nici zece! Mergem.

Și ieșiră amândoi în calea Griviței.

Pe drum lui Năstăsescu i se făcù gust de o țuică și intrară amândoi în băcănia din colț cu strada Berzei.

— Foarte bună țuică — spuse Năstăsescu, dar par'că nu merge singură. Mai bine să stăm jos în bodegă și să gustăm ceva.

— Să gustăm.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901 1932

Se aşezară amândoi la o masă şi din vorbă în vorbă trecù vremea.

— Ştii că nu e rău în bodega asta — spuse Trandafir. Curat şi prietenos. Uite. Nu ştiam că e atât de bine.

A doua zi, la douăsprezece şi cinci, Năstăsescu se apropie de biurou:

— Mergi d-le Trandafir ?

— Iaca merg. Să pun lucrurile bine.

Şi plecară iar amândoi pe calea Griviţei. Când ajunseră în colţ, Năstăsescu deschise gura:

— Hai la bodegă.

Lui Trandafir îi surâse sufletul. Trecù drumul cu un fel de tinereţe pe care o simţi adesea fără să-ţi dai seama şi care vine par'că din fundul sufletului ca să-ţi aducă paşii uşor şi grăbiţi. „Ce înseamnă bucuria asta“ ? gândì Trandafir şi văzù că nu-i erà poftă de ţuică nici măcar cât îi fusese ieri. Când ajunse pe trotuarul din faţa băcăniei se oprì.

— Hai d-le Trandafir, că pierdem vremea.

— Ştii ce ? Mai bine o iau înainte.

— Nu se poate.

— Ba zău că da. O iau repede spre casă. Mă grăbesc. Uitasem. Iartă-mă, că mă grăbesc...

Şi o luă repede, repede, par'că l'ar fi gonit cineva. Mergând, i se păreà că bodega îi surâde din spate, cu mesele ei prietenoase şi curate, cu tavanul alb, sub care se simţise ieri atât de bine.

— Nu. N'am să mai intru în prăvălia asta — îşi şopti. — Nu vreau să cad la patima băuturii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tocmai când am trecut de anii cari te împing la toate.

Gândindu-se însă, găsi că pentru țuică s'ar fi putut duce în altă băcănie, și trecându-i prin față toate băcăniile pe cari le cunoșteà și în cari intrase altă dată, vedeà că nimic nu-l opreà, că nici un gând nu i se puneà deacurmezișul, că nici o băcănie, nici o bodegă, în care intrase, nu-l înspăimântă ca bodega din colț unde voise să intre adineaori și din fața căreia plecase cu o voință de fier...

»Ciudat!« și intră în casă.

Ceeace-l înspăimântă pe Trandafir erà faptul că toată ziua își adusè aminte de bodega asta blestemată. Seara erà tot cu gândurile la ea... dar nu mai avù timp să se întrebe înainte și să caute taina care-l făceà atât de neliniștit. Noaptea îi aduse oboseala și oboseala somnul. Se trezì, adevărat, în mijlocul nopții, dar simți mângâierea acelorași umbre moi cari cădeau pe ziduri, pe podele, pe lucruri, ca și în nopțile nenumărate de până acum.

Liniștea ce-i coborì în suflet, mulțumirea ce-i cuprindeà toată ființa, îl sileà par'că să se întrebe dacă erà cu adevărat socotit de soartă printre cei fericiți, sau dacă toată starea asta nu erà decât o păcăleală depe urma căreia putèà să sufere mai tare.

Doreà fericirea din toate cutele sufletului lui și'n pragul ei se cutremurà de dânsa. »Nici cei mai îndrăzneți nu sunt în stare să creadă în durata fericirii, și mai tuturora ea aduce frica nenorocirilor la cari nu ne-am gândit nici odată«.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trandafir erà unul din cei cari se cutremurà de nenorociri înflorite tocmai din plăcerea ce simţeà în fericirile cari veneau prea nechemate ca să nu fie turburătoare..

După o zi întreagă de muncă migăloasă şi monotonă se simţeà noaptea atât de uşurat sufleteşte, încât se minunà singur şi se temeà...

Prezentul îi vorbeà atât de puţin încât nici nu puteà stà la îndoială dacă el puteà să-l însenineze până într'atâta. Trecutul? Aveà poate, ca orişice om, puncte luminoase în aceste pagini de carte pe cari nu le mai deschizi fiindcă ştii tot ce e scris în ele, sau pe cari le întorci repede, una după alta, ca să cauţi ceva ce-ţi trebuie acum.

Şi totuş i se păreà că tot din trecut îi veneà fericirea care-l puneà ades să se întrebe: Sunt fericit?

Fericit!

Ce vorbă searbădă! Mâine acelaş biurou, cu acelaş colb nins din tavan în timpul nopţei şi pe care ai fi putut scrie cu degetul: Incă o zi de amărăciune! Nevoile casei vai! nevoile casei cari nu se mai sfârşeau... Să fi fost leafa lui de gumelastic, să o poată întinde cât mai tare şi totuşi...

Tinca erà o femee bună care în privinţa aceasta făceà minuni. Ştià să lege zilele cu banii, dar unde nu se poate nici Dumnezeu din cer nu se bagă. Şi el ştià asta foarte bine.

Aveà pentru Tinca, în afară de prietenia trainică pe care ţi-o lasă iubirea pentru anii cari trec de zvăpăiala dragostei, un fel de umilinţă ascunsă, un fel de suferinţă interioară care rămâneà vie cu toate vorbele ce le scoteà adesea cu o înfăţişare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

brutală, dar care tocmai din pricina aceasta îl făceà mai umilit către sine însuş. De aceea nu găseà un timp mai nemerit pentru a privì cu dragoste chipul aceleia, care-şi legase viaţa de a lui, decât noaptea, decât acum, când îşi întoarse privirea cu atâta bunătate, cât nu puteau să aducă vorbele cele mai alese ale sufletului lui.

Insuşi faptul că ea dormeà şi nu puteà să se apere dacă cumva privirile lui ar fi fost oţelite, îl făceà să-i cuprindă toată fiinţa într'o privire pocăită. O vedeà cum doarme cu capul afundat în puful pernei, îi vedeà, ca niciodată toate urmele pe cari vremea ştie să le arunce cu oarecare umbră de ironie pe obrajii catifelaţi de femee, îi vedeà lipsa frumuseţii, a acelei frumuseţi după care aleargă înfrigurat un om şi totuş privirea lui caldă o cinsteà cu cea mai frumoasă şi cea mai mare simţire bărbătească...

Ar fi vrut să o trezească din somn şi ar fi vrut să o vadă dormind cât mai mult ca să o ştie cât mai departe de necazuri pe cari le simţeà izvorîte numai din voinţa lui, numai din purtarea lui.

Şi apoi obosit de atâta bunătate ce-i înecase sufletul, căzù din nou în liniştea aceea pe care o simţeà prea mare ca să şi-o poată închipuì şi a altuia...

Dimineaţa mai păstrà în priviri ceva din bunătatea cu care acoperise toată fiinţa Tincăi.

— Ce ochi buni ai tu Trandafire. Cum Dumnezeu de nu-i poţi tu îmblânzì pe ăi de te ţine pironit în gară?

Trandafir o privì cu atâta căldură încât simţì vorbele tremurându-i pe buze fără să vrea:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai dreptate Tinco.

— Firește că am dreptate.

Și totuși când plecă la biurou i se părù că a spus o minciună...

Când ajunse în piața gării simțeà cum i se bate inima și cum îi lunecă picăturile de sudoare pe față. Mersese atât de repede ca și cum ar fi vrut să afle mai curând o veste pe care o presimțeà și care i se păreà și rea și bună de odată.

Intră în biurou. Biuroul gol.

— Domnul Trandafir a venit de vreme astăzi, îl întâmpină servitorul.

— Văd. Sau poate — spuse Trandafir apăsat — mi se întâmplă rar una ca asta ?

— Nu, vă rog... Da' de...

Și omul vru să spue ceva și se oprì.

Lui Trandafir i se părù că servitorul ascundeà o ironie amară pe care o înăbușise de frica suprimării bacșișului de anul nou.

— Ai de spus ceva ? Spune...

— Vai de mine... N'am nimic domnule Trandafir. Nimic de rău. Se poate domnule Trandafir. Tocmai pentru dumneavoastră ? Ba, din contra...

Ei nu, ăsta are ceva pe suflet, gândi Trandafir, și-l măsură cu privirea, ca să-și oprească ochii drept în ochii lui...

— Anume ce ?

Servitorul își trecù mâna prin părul lui sur și vorbì :

— Inaintările, domnule Trandafir !

Lui Trandafir i se întunecă privirile. Nu mai vedeà nici pe servitor, nici ușa, nici cuerul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Celălalt înțelese toată durerea din schimbarea neașteptată a feței și vorbi rar și mângâetor:

— E drept, domnule Trandafir, că mulți v'au mai luat înainte. Par'că noi ăștia mititeii, cari nu trăim aicea decât ca să deschidem și să închidem ușa, nu le vedem noi pe toate? Multe mai vedem! Doar pe ușe intră toate în lumea asta, și moartea par'că tot pe-acolo intră! Câți au mai intrat în biuroul ăsta și câți au ieșit înaintea dumneaaoastră ca să ia leafă mai grasă intrând pe altă ușe... Dacă nu i-oiu cunoaște eu, apoi cine vrei să-i cunoască? De-aia zic, domnule Trandafir, că vin înaintările. Ghiță dela domnu' Director mi-a spus că ei fac tabloul....Și de, când v'am văzut intrând în biurou, m'am gândit și eu ca omu'. Să mă iertați că noi nu prea avem... M'am gândit: Domnul Trandafir a aflat că e ceva .. Cine nu aleargă mai repede după lucru bun domnule Trandafir? Viața e așa de scumpă..

Ar mai fi vorbit, dar băgă de seamă că Trandafir nu-l ascultă. Își luă cârpa de praf și ieși pe sală.

Trandafir își trecù mâna peste față pe care o simți fierbinte, vru să scrie, dar băgă de seamă că literele erau încrețite, că dacă le-ai fi putut întinde ai fi scos niște litere de trei ori mai mari...

Îi tremură mâna și aruncă tocul, care se înfipse ca o săgeată în podea...

Fiecare înaintare de acestea îi aduceà tremurări de suflet cari-l muiau și cari-l făceau să se piardă ca în fața unei vești dureroase.

Ar fi vrut să-și poată luà pălăria și deschizând ușa să plece pe drum fără nici o țintă, numai să știe că s'a depărtat de clădirea unde se puneà la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cale ceva care-l privea pe el, ceva care era numai al lui, care nu putea fi decât al lui...

Dacă ar fi ştiut că lipsa din biurou nu i-ar fi adus o scădere din leafă sau poate o vorbă apăsată a unui superior, ar fi avut puterea să iasă pe peronul gării şi să o ia dealungul şinelor, până la Chitila, până la Buftea... S'ar fi simţit atât de uşurat!...

Işi ridică tocul şi încercă să scrie, dar mâna îi tremură par'că şi mai tare... Totuşi, fiindcă biuroul începea să se umple de funcţionari îşi lăsă capul mai aplecat peste hârtie şi se făcu că numără grăbit.

Aşteptă dela colegii, pe cari-i ură acuma fără să-şi dea seama bine de ce, o vorbă despre înaintările ce se făceau, şi tăcerea lor i se păreă o ironie usturătoare.

Era o ironie adâncă tăcerea lor. Ştiau şi ei că se fac înaintări. Şi oare ei ştiau să tacă în faţa acestui mare eveniment din viaţa de funcţionar?

Ceasul par'că rămăsese dinadins cu minutarele la nouă şi zece.

Când îşi mai aruncă odată ochii spre pendula din perete văzù că trecuseră abia două minute. Ce veşnicie!

Vorba se aprinse repede în biurou. Ca în orişice biurou, se puneă ţara la cale. Deşi discuţia era cu totul străină, lui Trandafir i se păreă că ea era o pregătire pentru preocuparea cea adevărată şi depărtarea dela discuţie i se păreă o ironie mai mult, la adresa lui, care tăceă şi asculta.

Uşa se deschise. Biuroul amuţi ca prin farmec. Trandafir răsuflă par'că mai uşor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar vorbele începură să cadă iar, urmate de hohote de râs. Era Ion servitorul.

Trandafir își ridicase privirea. Il văzù cum se îndreaptă spre biuroul lui... Vroì să-și lase capul în jos, dar îi auzì glasul, aproape:

— Vă poftește sus.

— Cine? Intrebă Trandafir cu glasul tremurat.

Colegii îl priviră cu fețele înseninate încă de râsul de adineaori și lui Trandafir i se îmbujoră obrajii.

— Domnul Director.

— Domnul Director?

Și ieșì din biurou cu pași mărunți, tremurând ca un copil chemat în cancelaria școalei fiindcă a spart un geam din vecinătate.

I se păreà, urcând scările, că cineva îl împinge dela spate. Fiecare treaptă îi aduceà zvâcniri noi de inimă. Când deschise ușa Directorului crezù că intră de bună voe în sicriu...

Directorul stăteà de vorbă cu o Doamnă.

Surâdeà și vorbeà cu atâta ușurință și cu atâta bunăvoință, încât Trandafir se liniștì o clipă.

—Așteaptă domnule Trandafir. In două minute sunt al dumitale.

In sfârșit o clipă — gândì Trandafir. O clipă în care mai puteà să fie încă stăpân pe sine cu toate tremurările pe cari le simțeà din cap până în picioare . . .

Doamna mai șoptì câteva vorbe și apoi se îndreptă spre ușă, urmată de director.

Trandafir se simțì îndată bătut pe umăr de o palmă grea și binevoitoare:

—In sfârșit domnule Trandafir. Cred că știi despre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce poate fi vorba. Am credința că o să ne împăcăm de data asta. Ce Dumnezeu? E doar interesul dumitale. Și apoi știi că-mi place ca lucrurile astea să le fac în fața funcționarului. Am trei locuri. Stai colea jos și alege. Te-am chemat pe d-ta fiindcă ai dreptul să alegi cel dintâiu. Să nu îmi spui nimic.

Trandafir vru să vorbească. Directorul vorbi înainte:

— Să nu-mi spui nimic. Vreau să înaintezi așa cum înaintează toți. Ce gară îți convine din aste trei? Vrei să te gândești? Foarte bine. Adă-mi numele ei după masă sau mâine de dimineață.

— Bine, domnule director.

Și ieșind închise ușa repede, ca și cum i-ar fi fost frică să nu se ia după el.

Se pomeni în dosul gării, pe bulevardul Dinicu Golescu, fără să-și aducă aminte pe unde a coborît, pe ce ușă a ieșit, de ce a ajuns acî.

Se desmeticise ca după o spaimă grozavă și nu puteà înțelege cum a uitat să reintre în biurou și să-și vadă de lucru . . . Ii veneà parcă să râdă acum de tot ce simțise, de tot ce-l turburase și urcă scările spre biurou cu voința de a-și revenî . . .

Peste un sfert de ceas își luă pălăria și coborî iar. Simțise limpede că nu puteà scrî nici o slovă și o luă încet pe acelaș bulevard, unde se pomenise din senin, adineaori . . .

Căldura începuse să cadă înăbușitoare deși soarele mai aveà să urce încă.

Mergând fără țintă pe strada largă și dreaptă se întrebà dacă nu cumva hotărîrea de a plecà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

așa, dela biurou, nu erà o curată nebunie, fără de nici o iertare.

Găseà că nu erà nici o nebunie. Erà atât de firesc să plece din biuroul unde simțise emoții cari-l turburase și pe cari vroià acum să le gonească, pentru a intrà iar în vieața lui monotonă și care tocmai prin monotonia ei îl scuteà de suferințe și de bătăi de inimă zadarnice . . .

Ar fi vrut în tot chipul să se simtă cu mintea ușurată și limpede cum erà eri la aceeași oră, bunăoară, dar pașii fără țintă îi închegà realitatea clipelor pe cari le trăià acum. Directorul îl puse față în față cu el însuși. Ce însemnà oare darul ce i-l făceà cu aceste câteva ore de gândire?

Trebuià să aleagă un nume, un colț de pământ, unde stăpânirea credeà să-l asvârle pentru binele ei și al lui . . .

Mai erau și alte puncte pe globul acesta, unde se puteà trăi, unde se puteà îmbătrâni, unde se puteà toarce visuri ori plânge iluzii pierdute . . .

Nu că nu se gândise la lucrurile acestea, dar acum par'că vedeà mai vie coaja pământului nesfârșit de întinsă, pe care se svârcoleau ca niște viermi: patimi omenești, visuri bolnave, străine de mișcările sufletești cari se legase de voința lui până acum . . .

Și directorul ceruse atât de puțin: un nume!

Iar aceiași și aceiași poveste veche care nici măcar nu se banalizà . . . De câte ori o retrăià, simțeà aceleași emoții, aceleași tremurări idioate, cari îl scoteau din matca vieții ca să-l arunce pe străzi necunoscute și stinghere . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După luni liniştite, revenirea acestor clipe îi aruncă un fel de îndoială de sine şi se întrebă dacă va puteà scăpà sau va cădeà odată şi odată, învins de îndărătnicia soartei.

Ajunsese pe cheiul Dâmboviţei. Pe unde? Nici el nu ştià. Par'că cineva îi dusese paşii înadins până aicea . . . ca să-i reamintească de locul de unde plecase.

»Splaiul gării Centrale« gândì Trandafir. E într'adevăr extraordinar să mergi atâta vreme ca să dai tot peste gară!

O luă dealungul cheiului, spre piaţă.

In faţă văzù de odată o fetiţă roşcovană . . . Par'că ar fi fost Fifi.

— Câţi ani ai fetiţo?

— Şapte ani şi jumătate.

Ca Fifi.

O mângâiă pe faţă şi trecù înainte.

Fifi!

Trecuseră 7 ani, cum trec 7 nopţi când le dormi bine.

Toate gândurile îi porniră spre fiinţa aceasta care trăià sub scutul lui, prin dragostea lui, prin grija lui . . .

Ar fi vrut de aicea să întindă braţele şi să o cuprindă . . .

Să o simtă caldă la piept, să-i simtă bătăile de inimă . . .

Şi câtă vreme încă fiinţa aceasta va mai aveà nevoie de el!

Vorbele directorului îi apărură de odată ca un sprijin, ca o bunăvoinţă revărsată mai mult asupra ei, decât asupra lui . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și el, care stătea la îndoială, ce anume să aleagă ?

Simțea limpede că dacă ar fi fost acasă ar fi sărutat fruntea lui Fifi cu atâta drag cum n'o sărutase de mult.

Comana. Fie Comana. La urma urmei ce înseamnă stația aceasta sau una din celelalte două, dacă la mijloc era un scop... O viață mai ușoară, un viitor mai senin.

Începù să se lumineze ca și cum găsise chiar ființa către care trebuià să meargă către viitor.

Începù să facă planuri. O vedeà pe Fifi crescând, o vedeà fată de măritat, cu obrajii rumeni, cu sete de fericire în ochi . . . Se vedeà cumpărând un pian . . . Se vedeà apoi bunic . . . Vai! Doamne, pământul tău e un șir de nimicuri muritoare și dragi . . .

Coti pe prima stradă care i se păruse că-l poate duce spre casă.

Nici odată nu i se întâmplase par'că să ducă spre casă o bucurie mai mare, un plan pentru viitor mai viu, o voință mai tare de a face pe ai lui mai fericiți . . .

Bucuria ce-i duceà pașii repezi și hotărîți spre casă, îl făceà s'o dorească pe Tinca cum o doreà acum 10 ani și mai bine, când de dorul ei treceà pe sub ferestre și i se păreà că se mișcă perdeaua . . .

Nu cunoșteà gara Comana. Și-o închipuià acum ca o clădire nouă, curată, primitoare de visuri noi, de suflete noi, cari vor să trăiască, să se bucure, să cânte . . .

Trei odăi îi ajungeà. Ar fi fost chiar un vis De sigur ele sunt la primul etaj, ca în toate gările.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se gândeà chiar că prima grije va trebui să se întoarne către ferestrele odăilor cari trebuiau înflorite cu muşcate şi cu garoafe cu mirosul tare şi îmbătător.

Ce vis! Şi visul acesta îl duceà în mână, cum duci biruitor un pepene »pe alese«.

— Se gândeà la trenurile care aveau să se oprească din sborul lor, în faţa peronului unde el va fi stăpân . . . şi pe care le va ţinti cu privirea, ca apoi la un singur semn să le lase să sboare înainte, cum laşi puiul de rândunică, pe care copilăria lui l-a aruncat în mâna ta ca să-ţi aducă aminte că trebuie să fii bun şi să-i dai drumul . . .

Se gândeà la ceasurile de mulţumire sufletească pe care le simţi odată cu amurgul fiecărei zile pe care ai muncit-o din răsputeri, şi apoi la mândria — nemăsurata mândrie — pe care o simţi privindu-ţi nevasta fericită şi însetată de vieaţă . . .

In toate visurile acestea simţeà că Tinca avea partea ei de biruinţă, poate mai mare decât a lui . . .

Sfaturile pe cari i le dădeà, lacrimile cu cari pecetluise vieaţa aceasta care veneà mai târziu de cât ar fi trebuit, dar care veneà ca o răscumpărare, făceà din Tinca adevărata biruitoare.

Trandafir cotì ultima stradă şi fără să vrea micşoră pasul.

«Am ostenit». Şi totuş simţeà că inima îi bate ca de o prevestire rea. Tot visul înflăcărat de până acum par'că se învăluià într'o teamă nici el nu ştià de unde venită, cum vine o ploaie repede de vară când cauţi norii pe cer şi nu găseşti decât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

picăturile de apă pe haină, pe pălărie, pe strada cu pietrele fierbinți . . .

Cercă să râdă, vrând să gonească negura rece ce-i învăluia bucuria, dar cu fiecare pas simțeă că așa va fi, cum vrea sufletul de acuma . . .

Deschise poarta ca un vinovat care vrea să ceară iertare, dar care nu mai are nici măcar puterea aceasta.

— Ai venit târziu, Trandafire.

— E drept, am întârziat, Tinco.

Coana Tinca aduse mâncarea și o puse pe masă.

— Mare căldură, Tinco.

— Ai venit repede poate.

Mâncau toți trei. Fiii mai cu seamă, mâncă cu foame.

— Nu mai iei odată, Trandafire ?

— Nu, Tinco.

— Ți-e cald ?

— Mi-e cald.

— Trandafire, tu ai ceva pe suflet.

— Eu ?

— Trandafire, te cunosc.

— Ei asta-i acuma !

— Trandafire, prea taci, Trandafire.

— Mi-e cald, Tincuțo. Lasă-mă, Tincuțo . . . .

— Bi-i-ne, Trandafire.

Și Trandafir privind pe furiș la cucoana Tinca, simțeă un nod care-i sta în gât și pe care l-ar fi aruncat cu o singură vorbă . . . Începù să numere până la zece, hotărît să vorbească apoi, dar când ajungeă la opt, răreă numărătoarea, lungeă cuvântul și reîncepeă dela unu, făgăduindu-și tărie . . .

Nu, nu puteă să vorbească. Nu puteă să ceară

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iertare, căci i-ar fi trebuit o minte care să-l pătrundă până în fundul sufletului şi să-i măsoare acolo toată amărăciunea, cu care câştigă izbânda aceasta faţă de el însuşi!

Işi simţeà sufletul ca un câmp de luptă liniştit poate după marea bătălie, respirând izbânda unuia, plângând moartea altora . . . Şi morţii aceştia scumpi erau iluziile lui . . .

Ce izbândă mai dureroasă decât izbânda aceasta în urma căreia nu găseà nici măcar puterea să o anunţe a-lor lui ? . .

Işi simţeà capul greu ca după zile întregi de neodihnà şi când se isprăvì masa se trântì pe pat.

— Ţi-e rău, Trandafire ?

— Căldura, Tinco.

Nu mai înţelegeà să ia drumul astăzi la biurou, cum făcuse ieri, alaltăieri, în fiecare zi . . . Dacă ar fi putut s'ar fi închis în casă, pentru a nu mai ieşì nici mâine, nici odată . . .

Ochii îi lunecară pe tavanul odăiei, înegrit de fum şi de praf. Storurile trase, lăsau în odaie o lumină care te face mai de grabă să închizi ochii . . . Erà acolo un început de noapte par'că, un început care te turbură prin voinţa lui de a se desăvârşì . . .

Trăià şi acum, ca şi în timpul nopţilor nedormite, ceva ce nu se puteà definì nici pe ziduri, nici pe lucruri . . . trăià totuşi, dacă îi cereà răsbunare şi-i aruncà umilinţă.

Trecuse două ceasuri de când stăteà întins pe pat şi nu ştià el singur dacă dormise sau dacă visase cu ochii deschişi.

Se ridicà din pat şi se spălă pe faţă ca să se răcorească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tinca plecase cu Fifi prin vecini.

Singur în toată căsuța.

Ieși în curte.

Florile erau opărite de căldură. Lui Trandafir i se rupse sufletul. Le priveà pe toate cu atâta dragoste, le mângâià cu privirea pe fiecare, ca pe niște copii iubiți, pe cari i-ai uitat în vâltoarea vieții. Erau ale lui toate mușcatele, toate panselele, toți trandafirii . . . Ale lui . . .

Și totuși visase astăzi ferestre noui, cu alte mușcate, cu alte garoafe.

Le cereà iertare acum . . . În fața lor aveà puterea de a cere iertare . . .

I se păreà că florile se clatină și că știu să ierte cu o tăcere omenească . . .

Începù să rupă buruienele ce crescuse printre flori . . . Rupeà frunzele uscate de ederă . . .

Alergă în bucătărie și revenì cu un cuțit pentru a scormonì pământul în jurul fiecărei tulpine . . .

Erà vieață din vieața lui, în fiecare floare, în fiecare ram . . Presimțeà sub picioarele lui, rădăcinile plantelor încolăcite și țesute unele în altele, acolo sub pământ, și fiecare fir de rădăcină îi păreà o voință mai mult, de statornicie . . .

Da . . . florile acestea vor să trăiască aici, pe bucățica de pământ unde au avut atâtea zile soare și ploaie . . .

Rupând înainte frunzele uscate, se pomenì gâdilat pe la ureche. O vietate căzută de pe o ramură . . .

Nu. Un fir abia văzut de păiajen.

Dărâmase cu un braț o casă de păiajen, țesută cine știe câtă vreme, cu câtă trudă, cu câtă voință . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Curiozitatea îl împinse să privească urmele palatului distrus. De unde porniseră firele cari legau în aer cea mai fină ţesătură de pe lumea aceasta?.. O frunză mai păstră încă neatins firul care o legă de alta, a unui trandafir.

Ce maestru!

De ce voise păiajenul să' lege tocmai frunzele acestea? Unde stătea acum ascuns, ca să privească ruina? Unde se va duce mâine? Îşi închipuia vietatea, plângând undeva, pe aproape . . .

Noaptea nu putù dormì, năvălit de mii de gânduri, mângâiat de fiecare colţ al odăei . . . de fiecare umbră a lui, de fiecare floare de afară, care-i veneà în faţa ochilor plăpândă şi totuşi cu atâta voinţă, cu atâta hotărîre în vieaţă.

A doua zi când vru să deschidă poarta se întoarse din drum. Îşi adusese aminte de ceva şi merse repede în grădiniţă. Privì mirat. Păiajenul îşi făcuse casa tot pe acelaş loc . . . Stătea, mare cât un bob de mazăre, în mijlocul înstelării atâtor fire . . . Trufaş şi nemişcat.

«Ce triumfător», gândì Trandafir şi ieşì pe poartă caşicum ar fi ieşit dela un doctor care i-a spus că n'are nimic.

Mergeà atât de hotărît în cât ar fi vrut să treacă vreme cât de multă, ca să-şi poată arătà lui însuşi că nici ea nu mai puteà schimbà nimic . . .

Când deschise uşa biuroului, servitorul se grăbì să-i vorbească:

— Domnul Trandafir s'a schimbat la faţă!

— Da Ioane . . . fireşte Ioane . . . Am şi de ce Ioane. Ţine un franc şi taci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să trăiești, domnule Trandafir și la mai mare!

— A venit domnul director ?

— Să văd. De ce nu, îndată domnule Trandafir...

Când închise ușa după el, Trandafir nu se putù ține :

— Vită !

Ceilalți funcționari apăreau unul câte unul, cu intrări nechibzuite, ca într'o piesă proastă de teatru.

Și în două minute apărù și chipul luminat al servitorului.

— A venit.

Trandafir se ridică de pe scaun și ieșl cu pași hotăriți.

Colegii nu așteptară să închidă ușa și vorbiră :

— Cum se mai duce . . .

— Cred și eu . . .

— Al dracului Trandafir.

— Mutulică . . . tace și face . . .

Numai Năstăsescu avù cuvinte mai bune :

— Lasă-l în pace, c'a mucezit în biuroul ăsta !

Trandafir urcă treptele în goană și deschise ușa directorului fără să bată. Simțeà că nu mai are putere să fie tot așa încă multă vreme.

Începù să vorbească neîntrebat, plângător și totuși hotărît.

Directorul, trântit în fotoliu, îl ascultă ridicându-și sprincenile :

— Ești extraordinar, domnule ! Asta nu mi s'a întâmplat nici odată ! Mă faci să-mi destup urechile... Mi se pare că visez... Cum ? Dumneata refuzi o înaintare pe merit, fără de nici un motiv... fără... ei nu ! Mi se pare că visez .. E a cincea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oară când vii cu răspunsul acesta, ca să rămâi cu o leafă mizerabilă, într'un oraş scump, după o muncă de ani de zile... Eşti fenomenal Domnule! Iartă-mă, dar eşti fenomenal...

Trandafir îşi aplecă fruntea ca şi cum ar fi simţit greutatea adevărului ce-i căderà în faţă. Ar fi vrut să se sfârşească convorbirea, ar fi vrut să-şi astupe urechile...

— Bine, domnule Trandafir — vorbi iar directorul.— Poţi să te cobori în biurou. Imi pare rău... Iţi spun cinstit că îmi pare rău...

Apoi:

— Poate că nu vrei să te duci la ţară? Trebuie să treci şi pe acolo... Şi pe urmă nu înţeleg de ce nu?

E adevărat —gândi Trandafir, ieşind— nu poate să înţeleagă de ce nu mă duc la ţară...

Şi zile întregi Trandafir păreà că se cutremură de câte ori deschideà poarta casei ori stingeà binişor lampa, înainte de a se culcà.

Nepăsarea în care i se păreà că a căzut Tinca, nepăsare faţă de el însuşi, faţă de ea chiar, îl chinuià ca pe un îndrăgostit care nu mai vreà nimic atunci când femeea îi dà tot şi vrea mai mult de cât îi trebuie, când femeia înţelege cât e de trecătoare iubirea.

Pentru Tinca mai păstrà încă dorinţa de iertare care nu se putuse stinge cu nici un chip. Dorinţa aceasta îl făceà să se oprească prin faţa magazinelor şi să cutreere cu privirea galantarele încărcate cu lucruri cari ar fi bucurat pe Tinca atâta!

De ce nu pot să-i iau Tincăi o pungă de argint? se gândeà Trandafir şi plecà înainte, trist ca un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

copil care știe sigur că Moș-Crăciun nu bate la ușa lor...

A doua zi se opreà la acelaș magazin și a treia iarăș. Se opreà mai mult din dorința de a se cercetà pe el însuși și de a puteà plecà cu sufletul întristat ca o rescumpărare a păcatului care îl urmăreà ca o umbră...

Și tocmai în zile de acestea îl găsì și Tinca :

— Trandafire dragă, mâine e Sfânta Maria.

— Da Tincuțo. Să dăm vizite ?

— Așì ! N'am mai ieșit din București de când m'am măritat. Să mergem și la noi la Sinaia cu trenul de plăcere...

— Să mergem la Sinaia ?. Intrebă Trandafir.

Să mergem Tinco. De ce nu ?

— Va să zică să mergem ?

— Firește.

Fiì începù să sară prin casă de bucurie. Nu mersese nici odată cu trenul, simțise însă o nesfârșită plăcere în tramvai și își închipuià o călătorie de aceasta, ca ceva Dumnezeesc... Ca și cum ar fi mers trei ceasuri în șir în tramvai ! Ce vis !

Zorile zilei găsiră pe toți trei sculați și bine dispuși... Trandafir mai ales râdeà cum nu râsese de multă vreme. Când ieșì însă în stradă, când puse lacătul la poartă, când învârtì de două ori cheia simțì că puterile îl lasă de odată... I se părù, scoțând cheia din lacăt, că închisese pentru totdeauna pe cineva care trăià acolo, în casă, și care nu prinsese încă de veste că rămâneà ca într'un mormânt, să se zbată, și să moară apoi.

Din râsul cu care se sculase dela cinci din ziuă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu-i rămâneà acum, pe strada liniştită şi prăfuită de măturători, decât vorbe rare, răspunsuri scurte, paşi din ce în ce mai greoi...

Cucoana Tinca şi cu Fifi erau prea fericite ca să poată întoarce capul spre el. Il simţeau amândouă mergând în spate şi amândouă îi mulţumeau în tăcere.

Ajunseră la gară.

— Ce lume! Şoptì Trandafir.

Cucoana Tinca luă pe Fifi de mână şi se strecură prin mulţime.

— Te aştept în sala de clasa I.

Sala de aşteptare clasa I erà pentru cucoana Tinca o îngâmfare ca pentru toţi călătorii de pe lume, care nu costà nici un ban.

— Bine Tinco.

Şi Trandafir rămase pierdut în valul de oameni grăbiţi.

Cu depărtarea Tincăi, începù să-şi simtă sufletul mai uşurat ca şi cum ar fi putut să cugete mai în voie.

»Câtă lume! — se gândeà Trandafir.—Şi toată lumea vreà să plece la Sinaia... Dar unde au să încapă? E o nebunie să călătoreşti cu trenul de plăcere... Tren de plăcere! Ce ironie afurisită, aruncată de cei bogaţi celor nevoiaşi!

Deşi o pornise spre cassa de bilete, se întoarse spre peron. Ieşì afară... Aceeaşi lume. Un miros de păcură şi de smoală îl lovì parcă dinadins ca să-l întristeze... Păşì înainte dealungul peronului. In dreapta şi în stânga două trenuri cari aşteptau să-şi ia sborul.

Puţinele minute cari le mai stăpâneà încă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înainte de a lunecă pe panglicele lucitoare ale șinelor, par ceasuri întregi în orașul acesta cu case mișcătoare, cu locuitori grăbiți...

Trandafir merse până în capătul peronului și se întoarse încet, încet, privind fiecare fereastră de vagon, fiecare cap de călător.

I se păreă că nici odată nu se amestecase într'o lume mai ciudată ca lumea din vagoane și de pe peron. Ii vedeă pe toți strânși la un loc și-și închipuiă că peste un ceas, peste două, lumea aceasta se va împrăștiă ca niște fulgi de păpădie pe străzi diferite, în orașe diferite...

Nicăieri nu avusese impresia uitării ca în acest loc, unde se oprise simțind inima bătându-i ca o nebună.

Simțeă în fiecare călător voința de a uită, dacă nu mai mult, măcar câteva zile, câteva ceasuri trăite în orașul acesta pe care nimeni nu puteă să jure că îl va mai vedeă vreodată... I se părù că orașul îl chiamă depe toate străzile lui și străzile cele mai murdare îi păreau acum prietenoase...

Un șuerat prelung și se trezì ca din vis, ca să vadă cum vagoanele îi trec prin față, grele și hohotitoare!

— Și lumea râde încă! Șoptì Trandafir.

Nici nu avù vreme să mai cugete altfel. Cucoana Tinca îi apărù în față, trăgând după ea pe Fifi care plângeă cu hohote:

— Ce ai făcut, Trandafire, pentru numele lui Dumnezeu? Am scăpat trenul! Am scăpat trenul, Trandafire!

Trandafir nu știă ce să răspundă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De un ceas te aşteptăm în clasa I. Dacă n'ai putut scoate bilete de ce n'ai intrat pe altă uşe, Trandafire, Trandafire! Că doar nu eşti oricine! Eşti ceva aici la gară! Apoi lui Fifi :

— Taci Fifiţo dragă! Taci Fifiţo! că-mi sfâşii inima...

Şi iar lui Trandafir :

— Ce-i de făcut, Trandafire? Am scos fata din minţi şi acum... Vorbeşte, Trandafire... Ce Dumnezeu? Par'că acum te-ai sculat din somn!

— Nimic.

Cu vorba aceasta lui Trandafir i se părù că a aruncat piatra care-i oprise răsuflarea...

— Acasă! Inapoi acasă! Ah! Trandafire, Trandafire, nu ştiu ce să mai zic...

Ieşiseră din gară şi Fifi plângeà şi tremurà.

Pe drum, Trandafir nu găsì nici o vorbă. Se întrebà el însuşi care erà partea de vină care schimbase ziua din râs în plâns şi supărare, începù să creadă că erà un om fără noroc... Vroise şi el odată să fie bun cu ai lui şi pierduse noţiunea vremei...

Când cotiră pe strada lor, cucoana Tinca începù din nou să vorbească.

— Mai mare ruşinea de vecini! Ne facem de râs! Ştiu că au să aibă de ce să vorbească. Şi eu care n'am avut altă treabă decât să le spun că plecăm la Sinaia!... Şi ştiu pe oameni cum sunt... Vedeam bine că le pare rău de fericirea mea... Şi acum...

Vru să vorbească înainte, dar Fifi pornì un val de hohote, oprindu-se pe loc şi dând din picioare.,

— N'am noroc, Tincuţo — spuse Trandafir.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și ajunseră în fața casei.

Trandafir scoase cheia. I se părù, cum o ținea în mână, că e caldă și când o puse în lacăt începù să surâdă singur.

Fiii se luă cu jocul și uită curând întâmplarea care o făcuse să plângă din toată inima. Tinca se luă cu treaba și abia după două săptămâni își aduse aminte de Sinaia, când găsì că Trandafir spusese un mare adevăr: n'aveau noroc!

Intr'o zi intrând pe poartă, Tinca îi ieșì în față și îi spuse:

— Am avut vizite astăzi.

— Vizite?

— Da. Și cine crezi c'a venit?

— Fănică.

— Ce Fănică! Proprietarul...

— Și?

— Și vrea să-ți vorbească... Ci că să te duci mâine după prânz pe la el.

A doua zi Trandafir luă tramvaiul și coborì drept în fața caselor cu două caturi ale d-lui Sergiu.

Par'că știà despre ce-i vorba și par'că nu știà. Mai mult nu-i veneà să creadă decât se îndoià.

— M'ați căutat eri.

— Da, domnule Trandafir. Ia loc jos și să vorbim.

Domnul Sergiu începù să se vaite de povara birurilor pe cari Statul le smulge din buzunarele nevoiașilor.

Trandafir erà luminat.

— Așa dar, sfârșì domnu Sergiu, vroiam să știu dacă mai vrei să ții casa pe prețul ăsta.

Trandafir cercă să-l înduplece.

— Și pentru mine vieața e grea, domnule Sergiu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Toate s'au scumpit... Cred că e destul de mare chiria...

— Mie îmi place să vorbesc verde. De ce să pierd o sută de lei? Doar am chiriaș gata pe chiria asta...

— Atunci...

— Atunci te muți...

— Rămân. — Răspunse Trandafir și nu putù să-și oprească un oftat. — Rămân. Un singur lucru te rog, domnule Sergiu. Nu vreau să afle nevastămea. Femeile sunt ciudate... Ele nu pot pricepe că a te mută acum, în pragul iernei, înseamnă să-ți înnumeri pe drum verzele murate... Nu vreau să afle. Am să-ți plătesc eu suta asta de lei, fără să-i pomenesc nici o vorbă...

Domnul Sergiu își mângâe favoritele și surâse:

— E adevărat, domnule Trandafir, că femeile sunt mai nervoase... Știam că dumneata vei înțelege mai bine și de aceia nici n'am pomenit nimic eri, deși cucoana dumitale aveà aerul să mă descoasă.

— Femeile au presimțiri — zise Trandafir — și mai ales Tinca! Se uită în sufletul tău ca într'un pahar cu apă!

Și plecă.

Erà și supărat și mulțumit. Nu puteà să facă doi pași fără să deschidă gura și să murmure: O sută de lei!

»Am să mă las de tutun — gândì Trandafir. — Banii depe tutun îi pun la oparte«. Dar nu isprăvì gândul și-l prinse o poftă grozavă de țigară. Scoase tabacherea, învârtì o țigare și trase din ea până în fundul plămânilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In zilele următoare văzù limpede că nu se puteà lăsà de tutun. Atunci de unde să scoată suta de lei?

Şi cum de multe ori norocul îţi ese în cale pe negândite deschise jurnalul şi găsì un anunţ: »Caut domn serios şi cu practică, dispunând de două ore libere, ca verificator«.

Nici nu ştiù când ajunse.

Cucoana Tinca găseà de multe ori că Trandafir vine mai târziu acasă dela o vreme. Dar el îi spuse la urmă, odată pentru totdeauna:

— Tinco, eu nu înţeleg să-mi bat joc de Stat care îmi dă de mâncare. Lucrez atâta cât cer interesele lui... Iaca...

Astfel mirarea şi întrebările Tinchei conteniră încetul cu încetul. Tinca, ori cât erà ea de femee, uità de multe ori că mai trăieşte, până într'atât vieaţa ei şi a casei curgeà monotonă.

Ba cu venirea lui Noemvrie începù să cadă zăpada cu atâta îmbelşugare, încât mai nu-i veneà să iasă din casă nici măcar prin vecini.

Trandafir care o duceà bine cu căldura, se răsboià cu frigul ca o muscă. La biurou stăteà cu paltonul şi pe stradă îşi înfundà capul în guler, până dincolo de nas. Seara însă, în faţa sobei din odae, îşi întindeà picioarele la încălzit şi respirà mulţumit... I se păreà că nicăeri nu poate fi mai cald decât la el acasă şi nicăeri nu poţi uità iarna friguroasă de afară.

Iarna, cu toate nevoile ei, ar fi trecut ca multe altele dacă Fifi nu s'ar fi îmbolnăvit.

Câte griji, în fiecare zi! Câte griji, în fiecare noapte!

Dar mai ales câte parale cheltuite!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nici nu mai era vorba de întinderea lefei... Ar fi fost o glumă.

Trandafir simţeà acum povara datoriilor...

Dator! Eu dator! gândeà Trandafir. N'aşi fi crezut nici odată să ajung la banul altuia...

După cum Trandafir n'ar fi crezut nici odată să ajungă să se blesteme singur. Căci aveà uneori clipe de desnădejde când se blestemà şi chemà moartea ca o supremă consolare.

De când fusese silit să împrumute bani i se părea că lumea întreagă îl ştie şi nu-i mai întinde mâna decât ca să-i aducă aminte ori ca să-l mângâie, cum ştie lumea să mângâie...

Chiar vorbele prietenilor ori ale colegilor dela biurou i se păreau cu două înţelesuri.

Chiar astăzi intrase pe poartă cu un fel de tristeţe amestecată cu indignare. Îi sunau încă în urechi vorbele unui coleg:

— Domnule Trandafir, am o pereche de haine, ca noui, ale lui frate-meu. Le dau ieftin. Tocmai măsura dumitale.

Adică ce însemnă asta? Se întrebà Trandafir şi acuma.

Am ajuns să mă îmbrac cu hainele morţilor?

Şi apoi, vrând să nu le ia pe toate în rău, găseà că vorbele colegului nu erau o batjocură.

»Poate că îşi închipue că am parale de aruncat numai pe haine«?

Ideea asta îl mulţumì aproape, dar o clipă mai târziu văzù că haina îi erà roasă deabinelea la cot.

O desbrăcă şi văzù că spatele e lustruit...

»In ce hal am ajuns!«

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tocmai Tinca intră în odae.

— Tinco, ia fă tu un bine. Pune acul și coase haina. S'a rupt bat-o sfântul.

— Cred și eu, Trandafire. I-o fi de când te ține. Nu zic. Am avut greutăți cu boala fetei, dar or cum, dacă m'ai fi ascultat pe mine, ajungeai să-ți faci o haină. Nu se cade, Trandafire, să umblì rupt. Vrei să nu-ți mai dea nimeni mâna? Și știi foarte bine că altă haină nu mai ai! Asta-i tot. Afară de redingota dela nuntă. Doar n'ai s'o iei la purtare pe stradă. Te-ar râde vecinii, Trandafire!

Coana Tinca găseà câte-o vorbă la fiecare înpunsătură de ac.

— Rău e să fii sărac, Trandafire, dar mai rău e să fii nechibzuit.

»Iar casa«, gândì Trandafir.

— Căci nechibzuiți am fost și suntem.

»Știu« gândì Trandafir.

— Mi s'a urît cu istoria asta.

»Și mie« gândì Trandafir.

— Dar mă doare și nu mă pot oprì.

»Dac'ai ști cum mă doare pe mine«, gândì Trandafir.

— Taci?

»Dacă ai ști cum tac«, gândì Trandafir.

Cucoana Tinca isprăvise firul și se munceà să bage altul pe ochiul aproape nevăzut al acului.

— Dar tot n'am să mă las, Trandafire. Am să te fac eu să înțelegi într'o bună zi că toată nenorocirea noastră numai dela casa asta ni se trage. Noi nu suntem de cei cari pot să plătească astfel de chirie. Din două sute opt zeci de lei pe lună, o sută și mai bine pe chirie! Râd și curcile, Trandafire...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi dacă ar fi o casă! Dar uită-te la ea... Uită-te bine...

A început să se topească zăpada şi dacă n'o plouă în casă să nu-mi mai zici pe nume...

— Ei şi tu Tinco. Cum o să plouă?

— Iaca ai să vezi.

Peste noapte Trandafir se trezi ca să-şi fumeze ţigarea pusă de cu seară pe măsuţa de lângă pat. I se păru că bate cineva în geam cu o ramură mlădioasă de salcie. Se puse să asculte.

Picură undeva. „Să fie cu putinţă? Tinca are dreptate?"

Nici odată nu crezuse că un adevăr îl poate răni mai tare decât acuma.

Se sculă binişor şi merse către locul de unde venea picurarea.

La lumina candelei, cu ochii spre tavan, aşteptă adevărul şi ar fi vrut să fie o păcăleală. O clipă şi de sus căzu grea o picătură de argint.

Plouă în casă. Da. Plouă în casă...

Revenì în pat şi nu mai putù adormì decât în zori, ca să se trezească peste un ceas şi să se îmbrace repede.

Cum erà Duminică, se puse să stingă var. Dădù scrinul la o parte, se urcă cu farfuria cu var şi se puse să lipească. I se părea că vindecă o rană care îi aduceà şi lui durere ca şi acelui care o aveà.

— Aşa sunt toate, Tincuţo. Aşa e şi vieaţa omului, Tincuţo. Doar casele sunt făcute de mână omenească şi trebuie să sufere şi ele povara vremei...

Tinca se uită lung la el şi trecù în bucătărie. Trandafir se bucură nu atât pentru vorbele pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cari le spusese cât pentru mulțumirea pe care i-o adusese.

Erà mulțumit într'adevăr. Purtându-și pe tavan mâinile albe de var, fluerà ca 'n mijlocul verei în mijlocul câmpului înflorit.

Cu topirea zăpezei, care veni curând, își luase de grije și acum erà fericit că mâine va puteà duce chiria, cu cei cincizeci de lei mai mult pe șase luni...

Bătù a doua zi la ușa domnului Sergiu cu acea mulțumire sufletească pe care o simt părinții când vin la pension să plătească pentru instruirea copiilor.

Domnul Sergiu îl primì în jiletcă și-i cerù iertare.

— Tocmai te așteptam, domnule Trandafir. Știam că ai să vii. Ești cel mai exact chiriaș al meu...

Trandafir simți că-i joacă ochii în lacrimi de bucurie.

— Și totuși, domnule Trandafir țiu să-ți spun că îmi este peste putință să-ți mai dau casa cu aceeași chirie...

Trandafir vru să vorbească, domnul Sergiu întinse mâna ca și cum i-ar fi spus: E zadarnic. Totuși Trandafir nu se putù oprì:

— Asta e prea mult!

— Nu vreau să abuzez de dumneata. Cred că nici dumneata de mine. Interesele fiecăruia mai întâi. Nu-i așa? Chiar astăzi de dimineață mi s'a oferit o mie cincisute de lei... Urcarea incontinuă a chiriilor m'a făcut să nu mai am contracte pe ani de zile cu chiriașii mei... Nu vreau să te silesc, domnule Trandafir... Crede-mă... Îmi vei permite totuși să mă gândesc întâi la dumneata. O

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dovadă despre dragostea ce o am este că îţi las până mâine timp de gândit. Până mâine dimineaţa. Inainte de a te duce la biurou treci pe la mine, în cazul când vrei să te muţi.

Se despărţiră foarte rece şi Trandafir pentru întâia oară îi întinse mâna cu scârbă.

Mergând spre casă, simţeă într'adevăr scârbă pentru omul acesta care treceă prin buzunarul lui cu nepăsarea vântului.

Işi aminti de toate urcările de chirie cari veneau regulat la fiecare Sf. Dumitru şi Sf. Gheorghe şi înţelese abia acuma că eră victima unui om fără inimă, care băgând în seamă voinţa lui de a sta în aceeaşi casă, îl furà ca cel din urmă pungaş de buzunare.

Eră atât de mâniat, simţeà atâta umilinţă încât ar fi vrut mai bine să-i cadă un bolovan pe moalele capului, decât să mai aibă de face cu această viperă...

Când ajunse acasă eră atât de hotărît să se mute, încât se gândi să nu-i spue nimic Tinchei, ca în urmă, găsind altă casă, să-i poată anunţà un fapt împlinit. Se gândeà la fericirea ce aveà s'o cuprindă şi vedeà în fericirea Tinchei un fel de răsbunare faţă de acest Sergiu care îşi bătuse joc atâta vreme.

După masă plecă cu o voinţă care îl minună şi pe el.

Ca şi cum strada pe care locuise până acuma ar fi fost părtaşe tuturor mizeriilor pe cari i le făcuse proprietarul, se hotărî să ia tramvaiul şi să-şi caute casă tocmai în cartierul Oborului. Se gândeà că-i va fi departe de gară, dar simţeà acum atâta hotărîre încât ar fi fost în stare să vie în fiecare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zi pe jos dela Chitila, numai să scape de josnicia acestui om.

Când ajunse pe străzi mai dosnice, cari pleacă din bulevardul Ferdinand, ca să șerpuiască și să se întretae, micșoră pasul și începù să caute bilete de închiriat.

Luarea aminte pe care o dădeà acum fiecărei case îl deșteptă par'că și-l puse mai limpede față în față cu realitatea.

Începù să aibă impresia că se găsește într'un oraș nou, cu obiceiuri străine de ale lui... Fiecare pas îi aduceà o întrebare care cădeà ca un fior.

Ca să se asigure de tăria lui sufletească începù să-și închipue că locuià chiar acum pe strada unde se găseà, într'o casă pe care o zăreà.

Și i se părù că pentru pasul acesta aveà nevoe de forțe mari.

Erà ca și cum ar fi închis într'o groapă toată vieața lui de până acum. Ca și cum ar fi început o nouă vieață...

Simțeà că-i va trebui visuri noi... Puteri noi... Credințe noi...

Simțeà că nici dragostea ce-o aveà pentru Tinca și pentru Fifi, chiar dacă ar rămâne la fel de mare— nu va mai puteà fi aceeași...

Simțeà sufletul prea ușor pentru vieața pe care încercà să și-o închipue și ușurința aceasta îl turburà... Vedeà bine acuma că în vieață el aveà nevoe de griji și de necazuri, și vedeà în ele pași mai siguri...

Nu, nu... E o păcăleală tot visul lui curat, toată voința lui de a fi om.

Pentru căsuța care-i surâdeà, luminată de apu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

sul soarelui, şi care îi apăreà ca o fată necunoscută ce vrea să trăiască şi nu cere în schimb decât foarte puţine, cât de puţine vorbe bune, simţeà că acum, pe pragul celor patruzeci de ani aproape, nu aveà nici voinţa şi nici puterea de a mai crede în dragoste.

Nici odată nu-şi aduceà aminte să-şi fi dus paşii mai şovăitori şi cu ei un suflet mai trist.

Intorcându-se încet spre casă nici nu vroià să-şi mai aducă aminte de toate visurile ce-şi făcuse în ziua asta, când vrând să oprească monotonia vieţei răscolise atât de dureros toate slăbiciunile sufletului lui, mai obosit decât şi-l închipuise.

Aşezase un stăvilar de-acurmezişul unei ape limpezi, fără să-şi dea seama că va turburà şi cel din urmă fir de moloz.

Aceea ce-l răneà de moarte mai ales, erà desvăluirea nimicului care-l fermecase până acum şi care-l făcuse să creadă că erà cel mai fericit om de pe pământ.

Când ajunse acasă şi privi în jur, i se părù că cineva ridicase acea nevăzută pânză care făcuse din fiecare lucru, din fiecare umbră, o vibrare omenească.

Şi totuşi erau toate la locul lor, cu aceeaşi coloare, cu aceeaşi formă.

Rezimat de scrin, cu capul greu de gânduri, treceà încet mâna pe abatjour-ul lampei, părându-i-se că şterge o pulbere fină de vis, ca pulberea ce-ţi rămâne de pe aripile fluturilor.

Cucoana Tinca îl privi din uşe.

— Trandafire, nu se poate să te mai duci la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

biurou cu haina asta. S'a rupt Trandafire... Miroase a sărăcie lucie...

Trandafir când simți că au adormit ceilalți, coborî binișor din pat, merse în vârful picioarelor până în fața candelei, și după o clipă o stinse.

Așezându-se în pat a doua oară, se gândi după obiceiul lui din fiecare seară, ce anume aveà de făcut a doua zi.

»Mâine de dimineață a rămas vorba să mă duc la proprietar și să-i spui că mă mut«.

Și a doua zi de dimineață Trandafir se îmbrăcă cu redingota care miroseà a sulfină, deschise încet poarta și plecă la biurou.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morri1901-1932

NĂZUINȚA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Prietenului Mircea Libros.

Pentru boerul Smărăndache nu fusese pe lume nici o năzuinţă către care mintea să poată merge şi să n'o poată ajunge. Aşà se pomenise el crezând încă din vremile când n'aveà alte pofte decât nevinovatele jocuri de copil. Până în seara asta, când îşi aduse aminte, stând singur la fereastră, pe jilţul bătrânesc, de cei cincizeci şi nouă de ani, pe cari îi împlinise, ştiuse să răspundă năzuinţelor cu fapte. Călătorise până în Spania, văzuse altă dată cu ochii lui Vezuviul şi pipăise cu mâna lui lava vulcanului care cursese înfierbântată odinioară şi care se împietrise apoi, cu înfiorări ca de ape.

Şi mai ales după moartea tuturor alor lui căpătase un dor nebun de ducă, o plăcere fără seamăn de a alergà din oraş în oraş, din ţară în ţară... veşnic fără astâmpăr.

Aveà dreptate nenea Gogu — bătrânul prieten al lui tată-su şi al lui, când îi spuneà: »Măi Smărăndache, pe tine par'că te-a blestemat cineva«.

Şi nu erà blestem, că doar el nu credeà în fleacuri de astea omeneşti, ci erà plăcere curată, isvorîtă din fundul sufletului, ca apa din fundul stâncilor celor mai ascunse.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu toată oboseala ce i-o aduceau călătoriile, era vesel că putea să le facă, îndeplinindu-și poftele și dorințele.

Și nu numai cu drumurile știuse Smărăndache să răspundă dorințelor lui. Tuturor nimicurilor cari-i trecuseră prin minte și în fața cărora simțise plăcere, căutase o deslegare.

Averea rămasă dela părinți îl ajutase mult.

Și acum, obosit de atâtea drumuri, obosit mai ales de drumul cel mare al vieții, își aduse aminte ca din senin, de cea mai desăvârșită năzuință care-i trecuse prin suflet vreodată și pentru care luptase cu atâta încăpățânare încât mai puteà găsì și astăzi urmele tremurărilor de atunci.

Toată întâmplarea asta îi apărù atât de vie, de par'că n'ar fi fost o amintire, de par'că s'ar fi ridicat chiar acum de pe jilț, ca să întinerească cu douăzeci și doi de ani și să trăiască, să se miște, să vorbească...

* * *

Iubite nene Gogule,

Tocmai acu ți-am primit scrisoarea. Ce s'o fi întâmplat de mi-a adus-o tocmai după două săptămâni, numai Dumnezeu știe. Ce trebui că ați spus voi de lipsa mea, la o zi ca asta. Da, da, cocoana Frusinica nu prea știe să ierte și când iartă, iartă numai cu jumătate de glas. Noroc de data poștei pe scrisoare. Numai ea o să mă scape la judecata cucoanei Frusinica! Rău îmi pare, nene Gogule, că am pierdut o petrecere la voi, la țară. Cine știe când ne-om mai vedeà de-acuma. (Să nu mă ocărăști). Eu cred că plec Miercuri. Unde? De data asta nici eu nu știu. Știu numai că plec. Deși nu mi s'a întâmplat niciodată să iau trenul fără o țintă, fie ea legată de vederea numai a unui castel părăginit de pe valea Rhinului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bunăoară, totuș plec ... Am să găsesc pe drum o fărâmă de dorință... și fărâma aceea mă va opri acolo până în ziua împlinirii ei.

Am să-ți scriu din Viena unde mă opresc numai pentru cocoana Frusinica. Spune-i că de data asta va primi mult dorita fotografie a împărătesei Elisabeta. Tot prin tine îi trimet sărutări de mâni. Sărută-l pe Mircea din partea mea. (Nici lui n'am să-i uit rugăciunea. Nici țigările tale de foi n'am să le mai rătăcesc prin vamă).

Sărutări.

Smărăndache.

Așa și eră. Precum scrisese el lui Gogu Horeanu, plecă fără nici o țintă, mulțumindu-se cu biletul numai până la Viena.

Socotise — cu drept cuvânt — că aveă destulă vreme, privind pe fereastra vagonului veșnica schimbare a ținuturilor, să găsească orașul în care să se coboare, fie înainte, fie după Viena.

Abia ieșit din gara Bucureștilor, trenul o luă la goană, întinzându-se par'că, asemeni unui cal lovit de pintenii stăpânului. Peste un ceas eră la Ploești. Lume multă pe peron. Femei și bărbați, dar mai ales femei.

Smărăndache scoase capul pe fereastră. Tocmai atunci trecù prin fața vagonului o femee. Ochii ei albaștri sclipiră o clipă în ochii lui Smărăndache și apoi se stinseră, pierzându-se în valul de oameni de pe peron.

Nici nu i se păruse că a mai văzut-o cândva, nici nu simțise ceva care l-ar fi putut face să creadă că la vederea acestei necunoscute a tresărit din fundul sufletului. Și totuși, își scoase capul mai tare pe fereastră, aplecându-se spre partea spre care o văzuse dispărând.

— Bună ziua domnule Smărăndache. Iar ai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plecat la drum. Cu dumneata știu că nu dau faliment căile ferate.

Era șeful gării. Prieten nu. Un fel de cunoștință care se preface în intimitate fără voe.

Par'că l-ar fi deșteptat cineva:

— A! dumneata ești! Iartă-mă. Căutam un băiat cu jurnale. Par'că au intrat în pământ... Adineaurea l-am văzut și l-am pierdut... Mi-e necaz, ți-o spun cinstit...

Trecură câteva clipe de tăcere, în care timp șeful se întrebă cum s'o șteargă. Se frământă bietul om neputându-se hotărî:

— Șefule, mai stă trenul?

— Cincisprezece minute. Ai timp să treci în restaurant.

Par'că i-ar fi spus cine știe ce. Coborî în grabă și o porni cu șeful de-alungul peronului.

— Vrea să zică pleci iar.

Ceva îl mână pe Smărăndache pe urmele femeei cu ochii albaștri.

— Plec. Da, plec...

Surâse singur când văzù că se întrebă dacă femeea aceea era măritată sau domnișoară.

— Și încotro vrei să mergi. In Elveția?

Ce ciudat lucru. I se păreà acum că trebuie neapărat s'o mai vadă odată, ca să se poată hotărî să urce în vagon.

— Ce-ai zis, șefule?

Șeful îl privì o clipă neîncrezător, apoi îl bătù pe spate:

— Cucoane Smărăndache, mi se pare că n'ai dormit de loc noaptea asta... Un chef pentru plecare, hai?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

... Și cu toate astea pe aici o luase femeea. Te pomenești că a ieșit din gară, ori s'a urcat în tren.

— Cum?

— Nimic, cucoane Smărăndache, nimic...

Și șeful o porni sub cuvânt că aveà de dat o telegramă. Numai două minute mai erau până la plecarea trenului, când Smărăndache văzù hamalul coborându-i geamantanul.

Intră în restaurantul gării și se așeză la masa din mijloc.

Două scaune mai departe, necunoscuta își sorbeà ceaiul foarte liniștită, privind din când în când la cei cari veneau sau ieșeau pe peron.

Smărăndache zări pe fereastră ultimul vagon al trenului dispărând, și sorbì, cu necaz, din cafea.

Par'că îi erà silă să se întrebe de ce luase o hotărîre ca asta și par'că simțeà nevoia să-și dea singur dreptate, fără să-și mai cerceteze sufletul. Să fi avut, totuși, douăzeci de ani, să nu fi simțit nici odată fiorul dragostei, să fi avut obicei ca Nicușor, prietenul lui din copilărie, care se legà de toate femeile...

Dar el? El care nu știà să scoată o vorbă, una singură, în fața femeilor ce stau în saloane înadins prin colțuri mai retrase, el care trebuià să fie azi însurat, dacă ar fi avut hotărîrea să spue »da«, într'o seară când bătrânul Strejescu îi aruncase cuvinte cu atâtea înțelesuri, vorbind de fata lui cea mijlocie...

El... coborît astfel din tren! Sorbeà repede cafeaua și i se părea că cineva venise și-l luase de gulerul hainei, ca să-l arunce pe scaun, aici, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

restaurantul gării, unde nici nu visase să intre. În nedumerirea ce-l stăpâneà, începù să creadă că în fiecare om, alături de judecata lui cumpănită, alături de voința lui, trăiește cu adevărat acel »inconștient« care se deșteaptă când vrea, merge pe creerul tău când vrea, ca un adevărat stăpân, bătându-și joc de tine și râzând prin propria ta judecată.

Una ca asta nu i se mai întâmplase nici odată.

Plecarea lui din București, fără de nici o țintă, o credeà acum legată tot de voința acelei puteri, care-l dăduse jos din vagon, ca pe un copil.

Și o clipă mai târziu i se păreà că ființa din apropierea lui îi trimiteà cu valul ei de parfum ironicul răspuns al întrebărilor lui.

Atunci Smarandache întorceà capul spre ea, o măsurà cu privirea, își opreà ochii cu hotărîre asupra chipului ei și reveneà în sine-însuși mai tulburat decât în clipa care trecuse.

Da. Nici măcar nu bănuise până acum că existau ființe de acestea cari te stăpânesc chiar din clipa când simți că mai poți aveà stăpânire pe tine și mai poți aveà încă puterea de a te lepădà și de a nu crede.

Femeea asta îl stăpâneà înainte de a-i fi arătat cu ce mijloace, cu ce farmece îl poate stăpâni.

De câte ori își îndreptà privirea spre ea, o vedeà sorbind din pahar, nepăsătoare.

Apoi o simțì cum se ridică și pleacă și nu avù puterea să se mai întoarcă și s'o mai privească. Rămase multă vreme cu capul între mâini, doborît par'că și apoi umilit, necăjit în urmă și neputincios de a luà o hotărîre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai târziu, își puse geamantanul într'o trăsură și plecă în oraș, pe bulevardul larg și drept.

Se înserà. Orașul își aprindeà luminile la ferestre și pe stradă. După ce își lăsă lucrurile la hotel, coborî să mănânce.

Nici acum nu puteà să-i iasă din cap că vederea unei femei necunoscute îl făcuse să se dea jos din tren și nu-i veneà să creadă când pipăià în buzunar biletul de tren, pe care știà că e scris numele unui oraș depărtat.

Dacă într'adevăr femeea asta îl robise de odată — lucru pe care el nu-l credeà în ruptul capului — atunci de ce nu fusese în stare să ia o hotărîre când o simțise că pleacă de lângă el ?

I se păreà că o dorește acum, numai pentrucă o lăsase să-i fugă prostește din mână. Ei da. E foarte firesc lucru să o dorească dintr'o cauză ca asta. Nu e bărbat pe lume care să treacă pe lângă o femee ce l-a făcut să-și întoarcă privirea și care să nu se oprească în loc spre a luà o hotărîre: Inainte, sau după ea... El însuși care nu știuse să placă femeilor sau care nu știuse să-și lege vieața de femeile cari-l plăcuseră, puteà foarte bine, de data asta, să simtă părerea de rău, da, da, părerea de rău, pe care o duceà acum spre birtul din centrul orașului.

De două ori o pierduse până acum, prostește, când ar fi putut să-i vorbească sau măcar s'o urmărească până acasă...

Când luă lista de bucate, Smărăndache se întrebà »Unde o fi stând« ?

Supa i se părù rece și nesărată.

»Oare e cineva în restaurant, care o cunoaște ?«

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'un oraş de provincie, unde omul se neurastenizează, fiindcă nu întâlneşte decât aceiaşi şi aceiaşi oameni, se găseà, de sigur, măcar unul care s'o fi văzut măcar odată.

Se găseà poate cineva care ştià şi unde sta... Se găseà poate chiar o rudă, o soră, un frate...

Simţì un val cald, năvălind prin tot trupul.

Friptura i se părù prea tare şi prea sărată.

Când scoase banii să plătească, dădù iar peste biletul de tren. Se uità la el batjocoritor şi apoi îl băgă în buzunar cu plăcerea cu care strângi ceva spre a ilustrà o amintire, cândva.

Şi peste două ceasuri, când închise geamurile în odaia lui de hotel, i se părù că oraşul îi trimiteà un val de parfum, asemeni celui din restaurantul gării, ca să-l închidă în odaie şi să-şi umple plămânii noaptea întreagă.

Când se trezì din somn a doua zi, nu-şi mai aduse imediat aminte nici unde se găseà, nici pentru ce. Apoi, încet, încet, îi reveniră toate clipele zilei de ieri şi, lenevit încă de somn, simţì că întâmplarea asta îi schimbà, acum, monotonia vieţei... Toate întrebările pe cari şi le pusese eri, toate nedumeririle pe cari vroise să le deslege, le vedeà acum mai limpede. Se găseà, pe ei, pe Smărăndache care se minunase ieri ca un prost. Tot aceea ce mai găseà în el nedumerit, aruncà pe seama »inconştientului« pe care ieri îl făcuse stăpân şi pe care azi îl simţeà palid şi ridicol. Nu mai simţeà nevoia să se întrebe. Tot ceea ce făcuse ieri, trebuià să facă.

Liniştea care-i stăpâneà sufletul o asemuià cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o apă care știe singură să meargă, fără să întrebe pe nimeni încotro e locul unde trebuie să se verse.

Tot atât de liniștit se găsi și după patru zile, când plecă spre locuința ei. Nici măcar nu vroiă să-și aducă aminte unde o revăzuse, cum intrase în vorbă, ce răspunsese ea, ce vorbe neîndemânatice știuse să bolborosească.

Astăzi se ducea acolo, și-și aducea aminte numai ochii ei. Își mai aducea aminte și de ultimele ei vorbe: »Dacă ții numai decât, vino Miercuri la noi«. Îi sunau în urechi vorbele astea fiindcă aveau în ele ceva amar, cu toată bunăvoința ce o ascundeau.

»Dacă ții numai decât«! De ce nu aveà puterea să nu se ducă și să răspundă astfel, că nu țineà »numai decât«?

Scoase cravata pe care o luase în ultima călătorie la Paris, și pe care cetì: *Doucet jeune — Rue Halévy 10,* și-o înodă cu mâna lui sigură, și în urmă, coborì scările, încet.

În puțina vreme cât stătuse de vorbă cu ea aflase că e orfană de tată, că prin munca ei trăiesc două ființe iubite: mamă-sa și o soră mai mică. Sofia — așa o chemà — îi spusese chiar că pentru a trăì făceà acasă cozonaci pe cari-i vindeà la câteva restaurante și la câteva familii bogate din oraș.

Se mirase el, după destăinuirea asta atât de curată și atât de umilitoare, cum găseà mijlocul să se îmbrace așa cum o văzuse întâia dată. Își aduse însă aminte că și alaltăieri, când o cunoscuse, purtà aceeași rochie albă de olandă, simplă dar cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rată, furând ochii numai prin simplitatea ei de bun gust și prin îngrijirea cu care erà purtată. Nici pălăria nu erà alta, decât cea din gară. O tocă scundă de pai galben ca spicul și cu fundul de mătase albastră, ca cerul în preajma amurgului.

Mergeà cu aceeași încetineală cu care coborîse din hotel și se gândeà surâzând acum, la nenea Gogu și la cocoana Frusinica, la toți cei cari îl credeau măcar la Viena, dacă nu în nordul Franței, pe lângă Boulogne, unde aveà obiceiul să se uite câte odată. Nenea Gogu Horeanu primise de sigur scrisoarea și nu puteà să-și închipue nici în vis că el erà atât de aproape de moșia lor.

O casă scundă, cu două ferestre la stradă, cu o grădiniță în față, îl făcù să se oprească. Aici stăteà Sofia. Își aduceà aminte, deși alaltăseară, când o adusese până la poartă, întunericul ascundeà zecile de culori ale florilor din grădină și ruina de pe zidurile căsuței.

Intră cu o tremurare nouă în suflet și bătù în ușe aproape neauzit. Erà așteptat desigur, dacă ușa se deschideà după o bătaie ca asta și mai ales atât de repede.

O fetiță ca de zece ani scoase capul și apoi deschise ușa larg, dându-se la oparte.

— Poftiți.

Semănà cu Sofia, aveà însă nasul mai ascuțit și ochii mai închiși la coloare și mai mici.

— Luați loc. Sora mea o să vie numai decât.

Fata îl privì cu un zâmbet bun de copil. Se vedeà bine, din ochii ei, că știà tot ce puteà să știe despre acest oaspe al casei lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După ce îl văzù așezat pe un scaun, se furișă pe lângă ușe și dispărù.

Nu simțise Smărăndache nici odată atâta umilință de sine câtă simțeà în clipele astea. Voința de a ajunge aici sau neputința de a se înfrână, îl aruncase în casa asta cu pereții umezi cu tavanul jos, cu scaune cari se clatină pe picioare ca bătrânii... Suferința unei familii întregi, respirà din toate colțurile antreului unde stăteà pironit.

Fericirea pe care o sorbise cu atâta patimă, în vieața lui de până atunci și pe care o purtà încrustată pe toată ființa lui, ca ceva de care nu te mai poți scăpà, erà atât de străină de inimile cari băteau în aerul încărcat din casa asta, încât i se părù cà prezența lui erà o sfidare, coborîtà dintr'un suflet rău, care vrea să rănească...

Ușa se deschise și în pragul ei se ivì Sofia. După pudra care rămăsese ca o pată, sub ochiul drept, se vedeà că Sofia trecuse în grabă pe la oglindă, înainte de a ieși în fața lui Smărăndache.

— *Am ținut* să viu, vorbì Smărăndache, ridicându-se și strângându-i mâna.

— Foarte bine ai făcut. Să nu crezi că te-am făcut să aștepți fiindcă așa fac toate femeile. Căsuța noastră prea știe să vorbească limpede, ca eu să mă port altfel. Tocmai aveam cozonacii în cuptor.

Surâdeà atât de copilărește încât Smărăndache simțì nevoia să se așeze singur pe scaun, ca un semn al unei vechi prietenii.

— Căsuța asta ne-a rămas dela tata — vorbì Sofia. — Poate că dacă am reparà-o, ar mai puteà fi de locuit...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Spuse vorbele astea atât de rar, încât Smărăndache presimți svâcnelile unui plâns ascuns.

— Dar nu-i nimic — reîncepù ea — nimeni în casa asta nu se vaită. Ce m'am apucat eu să-ți spun dumitale astfel de lucruri!

— De ce nu — șoptì Smărăndache. — Ia-mă drept un prieten bun.

— Atunci poate că vrei s'o vezi pe mama?

Ochii Sofiei se umplură de lacrimi.

— Desigur — îngână Smărăndache.

— Mama e bolnavă. De cinci ani nu s'a mai ridicat să umble cum umblă oamenii. Moartea lui tăticu a doborît-o.

Astemiza, sora mea, care ți-a deschis ușa, o hrănește ca pe un copil.

Sofia dădù ușa într'oparte și în fundul odăei se văzù patul în care stătea nemișcată bolnava.

Intrară amândoi, cu pașii tăcuți, de par'că ar fi fost un mort în odaie, căruia trebuie să-i dai și tu liniștea pe care i-a dăruit-o moartea.

Se apropiară de pat și bolnava își întoarse ochii, cu luminile șterse. Boala le furase mobilitatea aceea care dă vieață fiecărui chip, făcându-i acum să se miște în linie dreaptă, ca să se fixeze stăruitor, de odată. Și mișcarea ochilor ei, cu înțepenirea asta a privirilor, se înrudeà par'că cu liniștea morței.

— Mamă — șoptì Sofia aplecându-se peste bolnavă — domnul despre care ți-am vorbit ieri, vrea să te vadă.

Ea, mișcă mușchii feței și surâse.

— Imi pa-a-re bi-i-ne.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sofia îl poftì din nou în antreu și Artemiza aduse în curând două felii de cozonac proaspăt. Aburii cari mai ieșeau nevăzuți, din porii aluatului galben și pufos, miroseau a vanilie și a coaje de lămâe.

La întrebările Sofiei, Smărăndache povesteà călătoriile lui și ea se minunà cum de putuse un om să vadă atâtea locuri.

Parisul, mai ales, cu toate minunățiile lui, o făceà să deschidă ochii mari și să-l oprească din vorbă pentru a-l întrebà de ce erà așa și de ce erà altfel.

Smărăndache vorbise un ceas aproape, fără să-și dea seama, fermecat el însuși de plăcerea Sofiei de a aflà, de a-l ascultà, plăcere pe care i-o citeà pe față.

Când se ridică să plece, găsì că erà foarte banal s'o întrebe »când aveau să se mai vadă« și deschise ușa, spunându-i numai »La revedere«.

— Vino când vei vrea, — șoptì ea — dacă îți face cu adevărat plăcere, și închise ușa după el.

A! ce vesel erà Smărăndache! Cum i se păreau toate frumoase! In seara aceea, la restaurant, găsì mâncările atât de gustoase și mâncà atâta, încât simțì nevoie pe urmă s'o ia pe jos, spre bulevardul gării.

Seara erà liniștită. Vântul începuse să gonească cei din urmă aburi de căldură, rămași rătăciți din timpul zilei.

Frunzele pomilor depe bulevard foșneau ca o apă care-și cântă cântecul de seară...

Cu cât mergeà dealungul bulevardului, cu atât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

simțeà nevoia să se întoarcă și se întrebà de ce anume simțeà nevoia asta.

Ce copilărie să se creadă atât de departe de casa unde intrase peste ziuă, și ce copilărie mai mare decât toate, să răspundă dorinței care-i șopteà să treacă prin fața casei ei, înainte de a se închide în odaia lui.

O vieață de asta, care începe fără ca să-ți ceară precizarea nici măcar a clipei de mâine, te turbură când vrei s'o trăiești repede.

Și a doua zi vru să se îndrepte într'acolo, dar avù și de data asta puterea să se stăpânească.

Dacă astăzi nu se mai întrebà câtă vreme va rămâne în Ploești, de ce să se lase călcat în picioare de voința care-l trimiteà spre casa ei, când nu simțeà nici patimă pentru ea, nici măcar o iubire adevărată. Și totuși nu se puteà oprì de a nu privì încordat fiecare femee ce-i eșeà în cale sau pe care o simțeà apropiindu-se din spate, nu se puteà oprì de a fi nepăsător față de toate... tresărind ori de câte ori zăreà de departe o femee îmbrăcată în alb. Ceeace-l urmăreà acum erà curiozitatea de a ști ce crede Sofia despre el, de a ști ce se petrece în mintea ei și ce credeà ea că se va mai petrece.

Tocmai Sâmbătă o întâlnì, chiar prin fața hotelului, și-i spuse că va venì după masă.

Artemiza îl așteptà de data asta în poartă, cu capul gol, deși soarele erà fierbinte și aerul înecător din cauza căldurei.

Par'că bănuise că Smărăndache nu va venì cu mâna goală.

Cu o mână luă cutia cu bonboane și cu cealaltă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

brațul lui Smărăndache, ca să-l tragă în casă, ca pe un copil.

De altfel prietenia Artemizei cu Smărăndache se închegă atât de repede, încât ea îi spuse în curând pe nume și nu se sfii să-l caute prin buzunare oridecâte ori intră pe poartă.

Sofia aveă în totdeauna cuvinte de mustrare.

Se uită apoi la ea și se gândeă la începutul acesta de femee care nu știă că, după câțiva ani, va trebui să lase ochii în jos în fața unui bărbat care întreabă adeseaori cu privirea, lucruri la cari o femee nu vrea să răspundă decât în preajma unei înfrățiri sufletești, fie ea de o clipă.

Smărăndache o apără pe Artemiza, spunând că e copilul lui.

O mângâiă pe frunte și o sfătuiă chiar să reînceapă nebuniile, spunând că numai ele rămân încântătoare pe urma unei vieți întregi.

De când începuse vizitele dese, Smărăndache aduceă în casa asta adevărate ceasuri de mulțumire. Nici odată nu se gândise să jicnească pe Sofia cu daruri cari dacă prind bine, umilesc mai mult. Firea tăcută și simțitoare a Sofiei îl făceă să caute mijloacele cele mai depărtate și mai ascunse, cari să alunge pe cât puteă strâmtorarea fără ca să umilească. El însuși, deși simțeă câtă dorință de dragoste îl stăpâneă, nu vroiă să o cucerească cu umiliri de om bogat și darnic.

Artemiza îl rugă odată să vie și seara, și de atunci se făcuse obiceiul să stea un ceas de vorbă în grădiniță din față, să vorbească despre câte toate, să râdă și să o audă pe Artemiza spunând »Moartea lui Fulger«, încurcându-se veșnic la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceeași strofă, ca apoi sărind de gâtul lui Smărăndache să-i spue :

— Iar m'ai încurcat.

Sofia lucră în vremea asta la niște perdele începute de mult, cari trebuiau să aibă pe margini flori de »*Nu-mă-uită*« brodate în trei feluri de albastru, ca modelul, și în mijloc o singură ramură cu aceleași flori.

Și când nu aduceà lampa în grădină (Artemiza și Smărăndache susținând amândoi într'un glas, că lucrul noaptea strică vederea), ea rămâneà pe gânduri, cu capul plecat peste spătarul scaunului, ascultând pe Smărăndache, vorbind rar, sau uitând câteodată să răspundă la vreo întrebare.

Nu știà nici ea singură de ce își aduceà aminte de multe ori, în seri de astea, de pagini întregi din romanele pe cari le cetise iarna, înainte de a adormì. Crâmpeele acelea de vieață răsăreau fiecare cu visurile pe cari le făcuse pentru ea însăși, la sfârșitul fiecărui roman. Când ceilalți doi vorbeau, ea surâdeà copilărește, visându-se mireasă și pornind de mână cu omul pe care nu-l puteà precizà prea viu, din cauza dorințelor ei schimbătoare de fată.

Câte odată se auzeà din casă glasul stins al bătrânei și Sofia alergà s'o asculte. Se întorceà apoi și tăceà.

De multe ori, privind pe Smărăndache cum se jucă, se întrebà dacă omul acesta aduceà în casa lor altă bucurie mai mare decât cea pe care o simțeà Artemiza. Se simțeà repede obosită și se gândeà atunci la munca istovitoare de peste zi care-i reveneà cu grija casei și mai ales cu umi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

linţa. Se găseau în fiecare zi amărăciuni cari urcau chiar şi cu vorbele lor: »Aluatul n'a fost bun« sau »Domnişoară azi n'au crescut cozonacii«.

Smărăndache se simţeà atât de bine lângă ea, şi fiindcă întunericul nopţii nu-l lăsà s'o privească, şi-o închipuià surâzătoare şi bună. Mai ales, când îi auzeà glasul, venind par'că din necunoscut, se aplecà spre dânsa ca s'o zărească abia, învăluită în negura moale a nopţii.

Într'o seară Artemiza, simţindu-se rău din cauza unei cutii cu bomboane pe cari le mâncase în mai puţin de o zi, rămase în casă şi se culcă, după sfaturile şi hotărîrea Sofiei. Fata plânse la început şi Smărăndache îi făgăduì un coş cu cireşe. Amândoi coborîră în grădină, aşezându-se pe aceleaşi scaune din serile trecute.

Dacă ar fi fost Artemiza, poate că Smărăndache ar fi putut să vorbească şi Sofia ar fi putut să tacă, fără ca tăcerea ei să fie atât de grea.

— Domnişoară Sofia . . .

Sofia întoarse repede capul.

— Domnişoară Sofia . . . Nu te obosesc oare vizitele mele în fiecare seară ? Oricum . . .

Ea, îi luă vorba:

— De ce vorbeşti aşa domnule Smărăndache ? Prietenia dumitale pentru noi e un început de înseninare. De multe ori tăcerea mea trebuie să-ţi spuie cât de prieten te cred.

Da. Înainte de a te cunoaşte nu mai intrà nimeni în casa noastră. Cine vrei să intre aici, ca să-şi amărască sufletul, văzând pe biata mama ? E adevărat că felul cum ne-am cunoscut nu ne dădeà dreptul nici unuia să bănuim prietenia care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

s'a legat între noi. Te vei fi întrebat poate ce m'a făcut să-ți răspund întrebărilor pe stradă?... Sunt oameni cărora simți din clipa dintâi că le poți vorbi fără frică. Poate că nu știu să mă exprim... Fața dumitale... Spune-mi, te rog, că m'ai înțeles și că n'ai luat-o în nume de rău... Dar să nu mai vorbim de asta. Povestește-mi mai bine ceva. Ai văzut atâtea...

Tăcură amândoi, răspunzându-și rar, câte un »da«, câte un »nu«, în liniștea nopții, în orașul care dormeă. Coborâ în jurul lor, odată cu tăcerea nopții, tăcerea fiecăruia, care vorbeă celuilalt. Sofia găseă prin lumina obositoare a nopții profilul regulat al lui Smărăndache, căută cu nepăsare aproape să ghicească ce gând treceă prin mintea lui atuncea, și el, o zăreă învăluită în negura tulburătoare a aceleeași nopți, întocmai așa cum o simțeă în fiecare clipă în suflet.

Cu o stăruitoare monotonie, prezența acestui om o făceă să se gândeaseă la visurile de măritiș ale tuturor fetelor. Mintea ei începeă să compue chipul care i se păreă că l-ar fi putut dorì, precizându-l uneori cu o îndrăzneală care o făceă să deschidă ochii mari. Fără să-și dea seama împrumută câte ceva dela toți bărbații de cari-și aduceă aminte atuncea și învià un chip asemeni aceluia de care nu suntem siguri când auzim vorbindu-se de el, dar pe care îl recunoaștem într'o zi și strigăm: Iată-l, acesta e!...

* * *

În odaia lui de hotel, unde abia urcase de câteva clipe, adusese imagina ei caldă și o simțeă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe suflet, cum ar fi simțit-o dacă ar fi avut-o cu adevărat în brațele lui. N'ar fi crezut vreodată că abia de-o lună, de când o cunoscuse, viața lui se va turbură ca'n serile astea când se întorceă acasă. De ce nu vroiă Sofia să înțeleagă că și o glumă poate aveă la urmă un înțeles adânc? Aștepta cuvinte de iubire? El înțelegeă să iubească și să o vadă iubindu-l. Nici el nu puteă să jure că fusese stăpân pe sine în clipa cea dintâi, nu puteă să jure că a căutat de atunci să ajungă la răspântia ásta, dar astăzi eră sigur că n'ar mai fi putut să spere altceva pe lume, decât iubirea ei pentru iubirea lui.

A doua zi, tocmai când se pregăteă să coboare la masă, bătù cineva în uşe. Când deschise, zări pe Artemiza năvălind în casă, roşie de spaimă şi tremurând.

Îi luă amândouă mâinele, hotărît, şi o întrebă:

— Ce e? Ce s'a întâmplat?

Artemiza nu putù să îngâne decât »mama« şi începù să plângă. Coborî cu ea în fugă şi nici nu ştiù cum ajunse. Uită chiar trăsùra neplătită, lucru care-i prinse bine când ieşì să alerge la doctor.

Bătrâna fusese apucată de o criză de inimă. Sofia nu eră acasă.

Doctorul ieşeà pe uşe când revenì Sofia. Vederea unui om străin, mirosul doctoriilor cari se îmbibase în hainele doctorului, o făcù să se gândească numai decât la boala mamei şi intră tremurând.

— Nu e nimic — o întâmpină Smărăndache. — Linişte. Frica dumitale ar puteà să-i facă rău.

— E adevărat, nu m'am gândit la asta — îngână Sofia — dar oricum . . . tot dumneata şi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

data asta? Desigur Artemiza te-a chemat. E un copil care nu-și dă seama de ce face. Trebuie să o ierți.

Ieșiră în sală și Sofia nu știa cum să-i mai ceară iertare pentru supărarea pe care i-o adusese sora sa.

El căută s'o încredințeze că făcuse totul, ca un prieten bun ce se credeă și-i cereă voie să se numească astfel.

Cu toate clipele pline de stângăcii pe cari le petrecuse cu ocazia asta, seara, când veni din nou, băgă de seamă că Sofia eră cu mult mai drăgălașe ca altă dată.

Într'adevăr, Sofia simțise din clipele acelea chiar, că Smărăndache începeă să se lege de vieața lor atât de strâns, încât toată ziua nu se gândise decât la felul cum se va puteă sfârși prietenia lor. Instinctul ei de femee îi spuneă că prietenia lui va trebui să însemne cândva mai mult decât atâta și simțeă că nu puteă da răspunsul acela pe care l'ar fi dorit el, pe care poate că-l așteptă cât de curând, sau pe care îl va cere într'o seară cu hotărîre, sub cuvânt că »noaptea e plină de poezie«.

Îi păreă rău că fusese atât de slabă și răspunsese dorinței unui necunoscat, fără ca măcar să se gândească la ceeace aveă să vie pe urmă, fie chiar urmarea aceasta, bună, dar plină de îndatoriri viitoare.

Vieața lor tăcută de până atunci, fără de nici o dorință, fără de nici o așteptare, liniștea cu care treceau zilele, serile, nopțile, îi apăreă cu păreri de rău, cu remușcări aproape.

Căută să înțeleagă pentru ce lăsase să se stre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

coare prin viața de atunci începutul acesta de viață pe care îl aduceà Smărăndache și care întunecà încet, încet, cele din urmă resturi ale zilelor de eri, cu atâta siguranță, cu atâta hotărîre, încât nu mai puteà găsì astăzi din ele decât o singură amintire, întreagă și vie, patul bolnavei și stăruința ei de a se chinuì și acum ca și atunci.

Omul acesta, pe drumuri depărtate, de unde veneà, învățase să stăpânească niște suflete naive de provinciali, fără ca tu să poți băgà de seamă și să oprești totul.

Cu câtă dibăcie știuse să umple golul pe care sărăcia lor i-l arătase în fiecare zi, cu câtă pricepere adusese în casa lor alinări cari jicnesc sufletele femeilor învățate să creadă în libertatea credințelor lor... Cum știuse de bine să-și ascundă sufletul lui de om bogat și îngâmfat de puterea banului, dar care, oricum, va fi trebuit să strige : Sărăcia e obraznică fiindcă vorbește prea multe...

Zadarnică erà toată dibăcia aceasta. Pentru cine știà să privească acuma în casa lor, ironia acestei prietenii se simțeà ridicându-se de pretutindeni. Da. Oricât ai fi de dibaciu, oricât ai vrea să mergi pe calea cea mai depărtată spre a înșelà realitatea, darurile cari veneau în casă, trecând întâi prin mâinile Artemizei, prea vorbeau.

Din toată povestea asta nu se desprindeà, ca un gând bun, decât grija lui Smărăndache de a nu jicnì — asta da, — încolo tot la umilință se reduceau toate. De aceea nu puteà să doarmă liniștită.

Aveà clipe când se întrebà dacă n'ar fi fost mai bine ca prietenul lor să fi fost un stângaciu și un brutal, în bunătatea lui. Cel puțin lupta s'ar fi dat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe față, cinstit, fără lovituri piezișe, ca acelea pe cari le simțeà acum. Da, da, unul din amândoi ar fi căzut rănit și dacă ar mai fi avut puterea să se ridice și-ar fi văzut de drum...

Dar vieața asta, care nu-ți dădeà nici măcar dreptul să te aperi, te osândeà în fiecare zi cu plăcerile ei și cu regretul ei de odată...

Mergeà spre casă ori se duceà în târg, mânată de tot felul de gânduri. In fiecare zi pricepeà mai bine ce periculos erà mijlocul ales. Și cu toate astea el o iubeà și nu vroià să-i turbure nici o clipă de vieață...

Ce periculos! Să începi să sorbi dintr'o vieață mai omenească, fără să-ți dai seama la început, ca să-ți dai seama tocmai atunci când te-ai învățat cu dânsa și când simți că nu te-ai puteà despărți decât cu prețul unei adânci părerì de rău, venită din fundul sufletului tău, care vrea să trăiască, înainte de toate...

Și poate că nu erà drept să se gândească numai la ea, când în jurul ei, două suflete simțeau vieața cea nouă și se bucurau.

Seara, după ce plecà Smărăndache și intrà în odăița ei și nu puteà să adoarmă, aveà clipe de lașitate omenească ce-i porunceau să meargă înainte. I se păreà brutală credința asta de vieață și totuși ar fi vrut să păstreze ceva din ea, dacă soarta ar fi știut să se mlădie.

Erà adevărat că nu-l iubeà, dar tot atât de adevărat erà c'ar fi putut să-l iubească cu vremea, măcar tot atât cât știau să iubească multe, foarte multe femei.

Pentru posibilitatea asta ar fi trebuit ca Smă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rândache să-i vorbească de muncă și de umilință, să știe prețul durerea din care răsare pe masa ta cea din urmă firimitură de pâine...

Ar fi dorit înfrățirea aceea sufletească a inimilor călite în durere... Nu, nu, ar fi fost prea frumos, chiar visul acesta care întunecă dorințele ei curate de odinioară. Fiecare încercare de aceasta, de a schimbă cu vis acele părți din realitate cari o sugrumau, o hotărau în urmă să se lase purtată în voia soartei, nici mai mâhnită decât eri, nici mai hotărîtă decât azi.

* * *

— Știi de ce n'a venit eri ?

— Asta nu te privește pe tine, Artemizo.

— Da de ce? Mai întâi chiar el mi-a spus-o.

Sofia tresări.

— Dar dacă nu vrei, nu-ți spun.

— Ba spune.

— Nu vreau eu acuma.

— Spune și nu mă mai necăji.

— Știu ce crezi tu, dar nu e din cauza aia. M'am întâlnit adineaori cu el în târg.

— Nu-i adevărat. Ai fost acolo.

— N'am fost. Zău n'am fost. L'am întâlnit în târg. M'a prins tocmai când mă uitam la geamul lui Braunstein. Ce bun e nenea Smărăndache !

— Iar ?

— Ei, nu mai face pe supărata. Când am intrat cu el în prăvălie a întrebat iar »Câți metri pentru o rochie« ? — »Cinci-șase« — a spus negustorul. »Taie mai mult, stai, că poate nu ajunge. Taie cinci-spre-zece. Iacă«.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Și ce ți-a mai spus ?

— Nimic. Ți-a fost teamă că s'a supărat. Nu-i așa ?

— De ce, Artemizo ?

— Fiindcă adineaori ai tresărit. Sofio, m'am întâlnit cu Doamna Sterescu. M'a întrebat cum îți mai e. Zice că i-ai spus tu că ești bolnavă. Mi-a spus că te așteaptă cu cozonacii.

— Și tu ce i-ai spus ?

— I-am spus că nu mai faci cozonaci. A dat din cap și a spus că-i pare rău.

Sofia lăsase acul din mâini și priveà în ochii Artemizei. O bătaie ușoară în ușe le făcù pe amândouă să tresară.

— Doctorul — strigă Artemiza și alergă să deschidă ușa.

Când Doctorul plecă, ea reveni lângă Sofia.

— Să știi că nenea Smărăndache mi-a spus să nu plătim vizitele doctorului pentru mama. Îi e prieten și nu vrea să primească nici un ban. Da eu nu cred Sofio. Mie mi-a spus odată nenea Smărăndache că nu cunoaște pe nimeni în orașul nostru. De ce ți s'au umezit ochii, Sofio ? Nu vreau, Sofio. Așa. Șterge-ți lăcrămile. Dacă plângi tu, mă faci și pe mine să plâng. Mama are să se facă bine. Așa. Nu-i așa că de asta plângi ? Surâzi soră bună. Vezi ?

* * *

Artemiza a plecat de acasă și Sofia e în odaia bolnavei. Smărăndache intră încet, încărcat de lucruri pentru Artemiza. Le trântește pe toate pe masă, ca un prieten vechiu care și-a făcut și această datorie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Altă dată Sofia ar fi scos o vorbă de protestare, acum pune mâna pe fiecare pachet, îl pipăe, îl desface. Nu-și ascunde nici mulțumirea pe care o simte, găsind printre cele târguite multe, foarte multe, cari-i plac numai ei.

Rămăsese vorba alaltăeri ca astăzi să plece toți trei pe valea Prahovei. Aveau să meargă cu trenul până la Azuga și să se întoarcă pe jos până la Sinaia. Dar de dimineață plouase și Smărăndache amânase plimbarea pentru altă dată.

Bolnava aveà să rămâe cu o vecină foarte cum se cade, care-i cunoșteà încă de pe vremea când tatăl lor țineà o moșie în arendă și aveà, în afară de bani și o trăsură cu doi cai repezi. Anii secetoși veniseră pe urmă și se văzuseră săraci. De atunci simți tatăl boala care-l doborî. Pentru Sofia, plimbarea asta aveà o însemnătate deosebită. Anii trecuseră fără ca să iasă din oraș și se simțeà obosită de sgomotul lui, de monotonia lui. De aceea îi păreà foarte rău că venise ploaia și amânase plimbarea. Nu o dorise din tot sufletul, nici nu spusese un cuvânt când Smărăndache o hotărîse, dar mai în urmă, gândindu-se la munții înalți, la văile adânci, pe cari nu le mai văzuse de mult, simțise că-i va face o mare plăcere.

Vorbiră numai de plimbarea asta și Sofia avù chiar clipa de bucurie copilărească, răspunzând întrebărilor lui Smărăndache cu glume, lovindu-l chiar odată, ușor, peste gură. Se îmbrăcase chiar cu rochia cea cu flori albastre, care-i plăcuse odată Artemizei, când o văzuse în vitrină. Cu mișcările ei, cu vorbele ei de astăzi, făcù pe Artemiza,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum erà ea copil din cale afară, să exclame în fața lui Smărăndache: »Bravo Sofio... ce te-a găsit?«

Primi, cu aceeași bucurie, să iasă în oraș, la cofetărie și să meargă pe bulevard, pe jos, până la gară.

Artemiza rămase cu mamă-sa. Sofia și cu Smărăndache o luase încet până în centru, găsise amândoi înghețata foarte dulce și bună și acum coborau spre gară.

Amintirile ei și amintirile lui erau legate de gara asta către care pășeau surâzători. Sofia aruncà din când în când ochii spre Smărăndache și găseà că erà bine să-i aducă aminte de »năzuințele« lui pe cari le cunoșteà acuma, să râdă de ele copilărește și să-i spue:

— Mare năzuință să vezi și Ploeștiul! Se cunoaște că n'ai mai avut unde să te duci.

El întorceà capul și surâdeà. Glasul dulce al Sofiei, veselia care începeà să o cuprindă de la o vreme, îl făceau fericit. Dacă s'ar fi găsit o clipă singuri, ar fi îndrăsnit în sfârșit să o ia de mână, să o strângă mai tare și poate că ar fi găsit în ziua asta, când Sofia se apropià par'că mai tare de sufletul lui, vorba cu care ar fi revărsat un val întreg de dorințe neexprimate, de plăceri înăbușite.

Și totuși nu-i părea rău că nu găseà nici astăzi clipa și cuvântul acela. Toată povestea asta începuse să curgă lin, fără nici un val, fără nici o încrețitură. Apa asta trebuià să curgă înainte, să șerpuiască și odată și odată să se verse în marea de patimi, și să se amestece cu patimile celorlalți. Se odihneau acum pe o bancă, privind amândoi, trecătorii ieșiți ca și ei, fără de nici o țintă, dacă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?drr1901-1932

nu aceea de a se uită pe sine, de-alungul pomilor înverziți.

Câteodată li se păreà că tăcerea lor mergeà mai departe decât ar fi vrut să meargă înțelesul cuvintelor, dacă ar fi fost rostite, și atunci vorbeau repede despre ochii Artemizei, despre gingășia ei și Sofia mai găseà câte o vorbă și despre «copilăriile» ei, dar vorba asta erà acum cu mult mai ștearsă, mai puțin învinuitoare.

Intr'una din seri, Artemiza începù să vorbească de pensionul în care se va duce la toamnă, întrebând pe Smărăndache:

— Nu-i așa nene Smărăndache ?.

Il întrebà apoi dacă va veni s'o vadă în fiecare săptămână. Vorbeà și despre rochiea pe care aveà să o poarte la examen și Sofia o ascultà și surâdeà ușor.

I se părea că ceeace aduceà fiecare zi erà o fatalitate binevoitoare, în contra căreia nu poți luptà nici măcar cu păreri de rău. Dacă ar fi avut puterea să-și mai privească mișcările, s'ar fi mirat și de surâsul batjocoritor cu care priveà arareori lucrurile și faptele cari odinioară o mâniaseră.

* * *

Își puse într'o zi pălăria cea nouă, își luă punga de argint și plecă de acasă pentru a cumpărà bolnavei șuncă și salam de Sibiu. Mergeà mulțumită, gândindu-se la bucuria ce aveà să i-o facă mamă-sii, care vorbise de cu seara, cu mare poftă de mâncările astea.

Ieșeà tocmai din băcănie cu pachetul, când zări venind pe doamna Stroescu:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bună ziua, domnișoară.

— Bună ziua doamnă.

— A! te-ai făcut bine. Nu te mai vezi de loc. Ești desigur ocupată...

Spusese ultima vorbă cu atâtea înțelesuri, încât Sofia simți că i se îmbujorează obrajii. Nici nu găsi o vorbă cu care să răspundă.

— Ce păcat domnișoară...

— Doamnă...

— ...Ce păcat că nu mai putem aveà cozonaci ca cei pè cari ni-i aduceai... Bărbatul meu se prăpădeà după ei. De câte ori îi gustà, aveà o vorbă bună pentru dumneata. Ba, de multe ori se minunà cum o fată frumoasă se poate mulțumì cu o viață de felul ăsta, de pe urma căreia alții îi gustau dulceața și dumneata amărăciunea. O! bărbații, domnișoară Sofio, nu au scrupul nici măcar în gândire! Al meu nu se sfià să se îndoac de tăria sufletească a oricărei fete. O! sunt foarte periculoși bărbații, domnișoară...

Ca și cum cineva ar fi lovit-o în mijlocul stradei, ca pe un câine, abia mai zăreà drumul spre casă, părându-i-se că se leagănă sub puterea loviturii. Ar fi plâns cu hohote și-i erà rușine de oameni, cari și așa, aveau aerul s'o privească mirați. Când trecù pe o stradă lăturalnică, prin dreptul unui loc viran, aruncă pachetul din mână și porni mai în goană spre casă.

Se închise în odae și începù să plângă.

Nu-i veneà să creadă că cineva putuse să o rănească atât de tare, din bun senin, cu vorbe cari altă dată n'ar fi avut nici un rost, dar cari azi erau pline de înțelesuri. Nu-i veneà să creadă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai ales, că fusese în stare să se lase târâtă într'o viață ca asta, care umilește și pe care n'o poți apără, chiar dacă fundul sufletului tău a rămas cum era al ei...

Seara ieși din casă și se întoarse când era sigură că nu-l mai puteà întâlnì pe Smărăndache.

Se năruise ceva și nu înțelegeà de ce își bătuse joc ea însăși de viața ei. Vorbele unei femei, cu toată răutatea lor, nu ascundeau atâta vină și atâta batjocură, câtă știuse ea singură să-și arunce în față. Se vedeà vinovată și totuși se știà curată. N'ar mai fi vrut să aștepte ziua de mâine și totuși trebuià să o aștepte pentru ceilalți ai ei.

Se hotărî apoi să-i scrie. Să-i spue tot. Să-i spue că nu-l iubeà, că nici măcar nu încercase să-l iubească, lăsându-se târâtă în viața pe care o năzuià el, fără cel mai palid gând pentru zilele cari veneau una după alta. Să se mire ea însăși cum putuse fi atât de lașe față de propriile ei visuri, cărora nu le răspunsese nici odată unde mergeà acum.

Astăzi, când vedeà limpede că nu erau decât două căi pe cari ar fi putut păși alături de el: cununia (la care nu se puteà gândi nici acum) și traiul de azi pe mâine, la care nu se gândise atunci din lașitate, se simțeà prea vinovată și către el și mai ales către dânsa, pentru a mai puteà merge înainte. Să se desvinovățească chiar în scrisoare, dând vina numai pe voința lui de a o stăpâni și să-i spue că o prietenie ca a lor trebuià, *trebuià* să se sfârșească. Să-i arate încă odată mirarea sinceră ce o aveà, când scriindu-i nu găseà nici o lacrimă, nici urma celei mai ascunse păreri de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rău pentru ființa lui bărbătească. Și apoi — la sfârșit — să-i ceară iertare că trebuiă să calce și peste prietenia lor, peste amintirea serilor petrecute, pentru care găseă, ce e drept, păreri de rău. Când se hotărî să ia tocul în mână, se mirună ea însăși de seninătatea cu care așterneă pe hârtie toate gândurile acestea pe cari altă dată știuse să le înăbușe pentru a nu-și tulbură sufletul.

Și, totuși, după ce isprăvi de scris, după ce închise plicul, o podidiră lacrimile și plânse în mijlocul golului pe care îl simțeă deschis în jurul ei.

Artemiza băgă de seamă dimineața, când luă scrisoarea spre a o duce lui Smărăndache, că Sofia avea ochii umflați de plâns. O întrebă de două ori dacă trebuiă numai decât să o ducă atuncea și coborî cele două trepte de piatră cu întristare și bănuială. Se oprì de două ori în colțul stradei și de două ori se întoarse din drum. A doua oară se întoarse până la poartă și văzù un domn înalt, cu ochelari negri, intrând la ei în curte. Își aduceà aminte să-l fi văzut încă odată în casa lor și amintirea lui erà legată de zile triste, de lacrimi de-ale Sofiei, de desnădejde...

Nici ea nu știà cum făceà legătura dintre vizita străinului și scrisoarea pe care o aveà în mână. Nu îndrăsnì să intre în casă fiindcă se temeà să n'o supere pe Sofia, care erà destul de supărată, dar nici n'avù puterea să plece din nou spre hotelul lui Smărăndache. Așteptà pe stradă, privind în curtea vecinului, o broască țestoasă ce pășeà greoaie printre ronturile înflorite, oprindu-se din când în când să rupă firele de iarbă și să le mănânce în colțul gurei, ca un miel.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Smărăndache ceteà scrisoarea și i se păreà atât de firească cererea Sofiei, încât ar fi plecat—dacă nu ar fi fost vremea mesei — într'acolo, pentru a-i spune ce copilărie erà ca să se tulbure pentru un lucru atât de mic. Îi păreà rău din adâncul sufletului că Sofia stătuse la îndoială să-i scrie și să-i ceară două mii de lei, când el ar fi dat viața lui întreagă pentru a ști că e fericită.

Două mii de lei! Și pentru banii ăștia Sofia găsise atâtea cuvinte umilitoare! Ce om rău trebuie să fie acela care pentru o datorie așa de mică scoteà căsuța lor în vânzare!

Găseà că mai erau răni de vindecat, răni adânci, pe cari el nu le bănuise măcar, și se învinovățeà ca și cum ar fi fost dator să pipăe vieața de acolo, până în cea din urmă cută a ei.

Mergeà prin odae și-și șopteà: Două mii de lei! O glumă. Un gest pe o masă verde de club... și și-o închipuià pe Sofia plângând și suferind. Și totuși îi păreà și bine. Da. Îi erà rușine, dar așa erà. Întâmplarea asta rupeà par'că cea din urmă îndoială care mai pluteà în prietenia lor. Erà ca o mărturie că nimic ascuns nu mai puteà fi între dânșii.. Și asta îl făceà să se gândească la intimitatea cealaltă, pe care o râvneà de atâta vreme și pentru care luptă, sigur pe voința lui încercată de atâtea ori în vieață. Pentru întâia oară Sofia își deschideà sufletul și vorbeà. Pentru întâia oară îi arătà câtă credință aveà în el... Pentru întâia oară, nu mai așteptà să întindă el mâna, întinzând ea singură, amândouă mâinile ei, sigură că le va întâlni pe ale lui, la cotitura asta...

Ar fi fost o copilărie dacă ar fi strecurat și banii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceștia cu aceeași grije cu care căutase să-i strecoare pe ceilalți până acuma. Banii aceștia trebuiau să vadă lumina adevărului și trebuiau să însemne pe față legătura dintre viețile lor. Legătura cealaltă, dacă întârziase, dacă va mai întârzià încă, va luà ființă atunci când sufletele nu mai au nimic ce să-și spue cu vorbe, când buzele nu mai poartă decât vibrările celor din urmă cuvinte de dragoste, amestecate cu vibrările celor dintâi fiori ce-ți molesesc trupul și-ți închid pleoapele cu negări și renunțări supreme pentru tot ce te-a fermecat până atunci.

Și lucrul acesta dacă îl dorea din tot sufletul, ar fi fost în stare să-l aștepte până în clipa cea din urmă, ca să-l poată aveà cât mai desăvârșit. Învățase din viața de până acuma să ajungă acolo unde sufletul năzuește și învățase să se bucure când suișul crà mai greu.

După masă luă două mii de lei, le băgă în buzunar cu nepăsare și deschise ușa căsuței fără să bată.

Sofia îi întinse mâna tremurând.

— Ce copil ești! — întâmpină el pe Sofia. — N'aș fi crezut nici odată că ai să te tulburi pentru un fleac... Haide... Ridică-ți capul. Ce Dumnezeu? Viața e făcută pentru toată lumea la fel! Trebuie să știi să râzi! Nimeni nu râde decât fiindcă știe să râdă...

O mângâe pe obraz și vorbi iar:

— Pentru Dumnezeu! Iar vrei să plângi? Uite... Artemiza râde. Bravo Artemizo... Haide, râzi și tu... Dă-mi mâinile amândouă... Haide... Așa. In sfârșit! Mânuțele astea mici îmi dau și mie pu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tere. Să rîdem, să rîdem... să rîdem amîndoi, toți trei... Să glumim! Nici odată n'am dorit să rîd ca în ziua asta...

În urmă, Artemiza alergase și se întorsese din oraș cu o sticlă de șampanie pe care o destupă acum Smărăndache.

După ce turnă vinul, ridică paharul:

— In sănătatea ta Sofio... Bea-l până la fund. Ei, nu așa. Până la fund...

— Iată!

Se puseră în urmă să joace cărți. Artemiza fură din ochi și se bucură când puteă să înșele mai bine. Sofia jucă câte odată greșit și-și cereă iertare, spunând că n'a jucat decât de două ori în vieața ei.

In seara aceea Smărăndache uitase să plece la restaurant și mâncă acum cu amândouă fetele, bucurându-se ca un copil care face pe altul mai mic să rîdă. Sofia stăteă în capul mesei, la dreapta stăteă Smărăndache și Artemiza, deși aveă scaun la stânga, ciuguleă mai mult din picioare, neputând să-și oprească bucuria ce-o simțeă văzând pe »nenea« Smărăndache cum »stă la masă cu ele«. Săreă prin odae, se priveă în oglindă cum mestecă și treceă între amândoi ca să-i gâdile pe la nas cu o frunză de iris.

Vinul îmbujorase puțin obrăjii Sofiei și-l făcuse pe Smărăndache să vorbească mai ușor și mai legat. Ii dădeă chiar putere să se uite drept în ochii Sofiei, ca să simtă apoi cât o iubeă de mult.

Amândoi puseră mâna în aceași clipă pe șervetul care căzuse între dânșii și mâinile lor se întâlniră una peste alta. El o apucă încet, urcând șervetul, ea o lăsă nepăsătoare în mâna lui și stă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tură așa, câteva clipe. Smărăndache închisese ochii. Sofia îl privì și-și întoarse capul, când simți pleoapele lui ridicându-se încet.

Toți trei hotărîră apoi să plece a douăzi pe valea Prahovei.

Când Smărăndache eșì pe ușe, simți prin întuneric pe Sofia atât de aproape de el, încât nu se putù oprì și o sărută.

De când erà în Ploești, nici o noapte nu i se păruse mai plină de visuri ca noaptea asta, pe care o respirà din fundul plămânilor. Nici odaia lui de hotel nu i se păruse altădată atât de prietenoasă, nici mintea lui atât de limpede.

Se desbrăcà și nu-i veneà să creadă că se pregăteà să adoarmă, când se simțeà mai înviorat decât în oricare dimineață.

Ei nu! Nu puteà să doarmă. N'aveà nici măcar voința de a închide ochii, părându-i-se c'ar gonì astfel din odae tot ce simțeà c'a adus cu el.

Aprinse din nou lampa și se așezà la masă. Abia acum își dădù seama că nu găsise măcar o clipă pentru a scrì cuiva un cuvânt.

Iubite nene Gogule,

Multe vor fi fiind pe lumea asta pe cari omul nu le poate ghicì, dar și multe cari te minunează și după ce le-ai trăit. Dacă am ști într'o singură zi ceeace ne-ar aduce ziua următoare. nu știu zău, cine ar mai dorì-o.

Cei cari ar vedeà nenorocirile ar ști să moară decuseară, cei cari și-ar pipăì fericirile înainte de a le simți, ar plânge, văzând că nu le-a mai rămas nimic pentru adevărata clipă de fericire. Filosofezi ca un prost, măi Smărăndache, ai să spui, citind scrisoarea, și ai să ghicești că sunt... fericit. Așa e, nene Gogule, ai dreptate, numai un om cum sunt eu acuma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/micri1901-1932

dărueşte tuturor legi şi regulamente de vieaţă. Cum vrei să fie gândul meu altfel, dacă lumea e toată la fel? Când te apu ă vieaţa cu amândouă mâinile şi te ţine strâns şi te învaţă să deschizi larg gura, ca să respiri, dacă poţi, tot aerul pe care îl ai în jurul tău, când îţi spune brutală: »Nu fii prost, nu e scris nicăeri, până unde se întinde orizontul din aerul căruia ai dreptul să ţi umpli plămânii... !Şi nicăeri nu e scris ca mâinile tale să se întindă numai până acolo unde le poate duce picioarele«, atunci te însetezi fără să vrei, şi o urmezi fără să te întrebi...

Uiţi tot. Uiţi mormântul cel mai scump din vieaţa ta... Uiţi prieteni...

Te uiţi pe tine însuţi că mai trăieşti pentru altceva. Vei fi trecut şi dumneata prin clipe de acestea şi poate că ai fost în stare să-ţi dai mai bine seama de ele, decât încerc să-mi dau eu seama acum, şi mă vei iertă că te-am uitat. Dacă în clipa fericirii, ne-am aduce aminte şi de alţii, n'ar mai fi fericire, când o bună parte din ea trăieşte din egoismul nostru de a ne crede atunci mai sus decât omenirea întreagă.

Mă ştii că sunt un pozitivist şi că nici odată n'am privit vieaţa decât prin lumina asta. Pentru mine vieaţa se reduce la o voinţă pe care am recunoscut-o în totdeauna şi astfel am ajuns unde am vrut.

Ştiu că nu toată lumea poate judecă la fel. Ii uit pe cei săraci cari nu pot întinde mâna nici măcar până în coşul cu pâine al brutarului, dar pentru mine, vorbind numai de mine, nu găsesc năzuinţă pentru care să n'am forţa şi răbdarea de a o ajunge...

Ce plăcere e în clipa aceea! O beţie întreagă, din care nu te trezeşti decât pentru a-ţi măsură mijloacele şi hotărîrea. Ce plăcere să spui »vreau« şi să nu găseşti nici un gând care să răspundă »nu!«.

Să te găseşti întreg, gata de luptă... Să nu ştii ce-i îndoiala... Să nu ştii să iei numai jumătate, numai un sfert, din ce-ai năzuit, pentru a te păcăli şi a te mângâia, ci a te luptă până la sfârşit, pentru tot, sau pentru nimic...

Uite. Imi vine acum în minte o clipă din vieaţa mea, oţelită în lupte de astea. Plecasem la Lisabona, sunt doi ani, şi-mi închipuiam şi atunci ca şi acum că sunt un mercenar, plătit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de mine însumi, să lupt oriunde mă va trimete dorința, mai mult dintr'o datorie decât dintr'un avânt.

Se aprinsese o casă în strada pe care ședeam și alergasem să văd prăpădul flăcărilor. In mulțimea de curioși auzii un bătrân văitându-se că a uitat tocmai la etajul de sus, unde locuiă, o carte prețioasă, cu scoarțele încrustate cu sidef. O amintire pe care o păstră ca pe un copil.

M'am uitat la flacările cari ieșiau, încolăcindu-se ca niște șerpi. Luase foc etajul de jos. Imagina acelei cărți îmi apărù în minte, atât de clară, cu sidefuł ei încrustat. încât, strecurându-mă prin mulțime, urcai treptele învăluite în fum, căutând să-mi aduc aminte care anume eră odaia de care vorbise bătrânul. Năzuința de a o avea în mână mă făceà să urc cu o credință care mă minunează astăzi și-mi dă fiori. Ajunsesem sus și căutam înspăimântat butonul luminei.

Valuri de fum urcau în urma mea din ce în ce mai dese, zării o flacără, răsărind ca din necunoscut lângă mine și la scăpărările ei nimerii butonul. Zadarnic. Lumina nu se mai aprindeà. »A treia odae«. Alerg, deschid ușa ; focul mistuià din trei colțuri. Cartea ! Pe masa din stânga... O ridic... Simt cum mă frige...

Și m'au coborît alții, amețit de fum, și adouazi mi-am adus aminte de ce nu luasem cartea. Infruntasem focul pentru a o aveà *întreagă* și o găsisem înegrită de fum și scorojită de căldura flacărilor.

E o nebunie, da, e o nebunie, dar în noaptea asta sunt prea fericit ca să mă întreb de ce.

Scrie-mi mai bine dacă au înflorit crisantemele și dacă cucoana Frusinica le mai mângâie ca pe niște copii cari rămân noaptea să degere de frig afară.

Spune i că-i sărut mânușițele și să mă ierte că nici de data asta n'am putut să-i trimet fotografia.

Înainte de a-ți trimite și ție sărutări, m'am apucat să recitesc scrisoarea. Nici acum nu sunt hotărît dacă trebuie să ți-o trimet. E atât de lungă și plină de atâta ne'nțeles, încât ai să râzi... Poate că râsul ăsta te va face să mă ierți că te-am uitat atâta vreme... Ți-o trimet... S'o cetești și... să râzi sănătos.

Smărăndache.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu putù dormì toată noaptea şi aşteptà ora 8 de dimineaţă cu o bucurie copilărească. Aerul dimineţei şi oboseala ce începeà să-l cuprindă îi dădeau fiori reci. Sofia şi Artemiza îl aşteptau amândouă în poartă. Urcară în trăsură şi drumul până la gară li se părù la toţi trei foarte scurt, minunându-se cum altă dată protestau că gara erà prea departe de oraş. Erau toţi trei veseli, dar mai ales Artemiza se cunoşteà şi de data asta, după râsul cu care întâmpinà fiecare vorbă, chiar şi acelea cari n'aveau nimic de glumă. Ea găsise pe peron un căţeluş alb, care se uità speriat, căutându-şi stăpâna, şi îl ridicase până în dreptul capului, cu amândouă mâinele, râzându-i, şi întrebându-l :

— Mă căţeluş şi tu mergi pe valea Prahovei ? Nu. Tu nu mergi pe valea Prahovei, fiindcă tu n'ai parale să-ţi cumperi bilet de tren . . . Prostuţule . . .

Sofia şi cu Smărăndache se plimbau de-alungul peronului, la braţ, unul lângă altul, glumind pe socoteala Artemizei care dormise încălţată, de teama de a nu pierde trenul.

Sofia purtà o pălărie cu marginele lăsate în jos şi cu un văl lung, pentru a o ferì de praf. Umbreluţa albastră pe care o ţineà deschisă îi aruncà pe faţă lumina ei plăpândă, făcând-o să se asemene acelor fiinţe de vis pe cari le simţì ades, stând cu ochii aproape închişi, cum se nasc mlădioase din fumul albastru al ţigării.

Până la venirea trenului, Smărăndache avù timp să povestească de ziua aceea, când coborîse din tren, când o căutase peste tot locul şi o găsise în restaurant bând ceai. Îi povestì, bătându-şi joc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de el, cum nu se mai simțise stăpân pe sine, mergând și gândind ca un zănatic pe care nu-l mai cunoscuse până atunci în el. Râdeà tare și povesteà cum îl apucase gelozia chiar din primele clipe, întrebându-se ce căutà ea în gară.

Sofia se bucurà de toate naivitățile lui de atunci și când urcară în tren îi spuse în hohote de râs că dacă i-ar fi vorbit atunci, l'ar fi trimes să se plimbe. Îi spusese că aveà un cap atât de caraghios când și-l întorceà spre dânsa încât deși aveà ceașca goală, o ridicà spre a-și înăbuși râsul.

Lui Smărăndache îi făceà atâta plăcere sinceritatea cu care vorbeà ea încât căutà cu întrebări să o facă să vorbească mereu.

O clipă îi trecù prin minte să o întrebe cum le simțeà pe toate cele de acuma și i se părù o copilărie de om îngâmfat care vrea și vorbe pentru faptele cari vorbesc atât de mult.

O simțeà aproape cu umărul lipit de umărul lui, cu tot lungul brațului lipit de brațul lui și-n clătinarea ne'ncetată a vagonului simțeà cum trupul ei nu aveà puterea să se încordeze, lăsându-se să se lovească ușor, la fiecare clătinare, uitându-se aplecată din ce în ce mai tare pe umărul lui.

Uitarea aceasta de sine îi dădeà atâtea speranțe, încât, când o văzù că-și întoarce capul spre fereastră, se prefăcù că-i e somn și închise ochii.

Petrecuseră ziua întreagă și acum coborau încet pe șoseaua Sinaiei.

Începutul de toamnă gonise multă lume, de hohotul căreia răsunase valea aceasta o vară întreagă. Coborau pe șosea, aproape singuri în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amurgul răcoros al munților. Artemiza o luă în totdeauna înainte ca să se oprească apoi și să le arate cine știe ce mare descoperire pe un trunchiu de copac sau în iarba îngălbenită de pe marginea șoselei.

Atâtea planuri pentru viitor se înfiripase în ziua asta, încât Smărăndache ar fi fost în stare să meargă până la Ploești pe jos, pentru a vorbi numai despre ele. Sofia răspunsese de atâtea ori „da“ de câte ori el visă câte un colț ascuns, bun pentru fericire, câte un nimic pe care el îl vedeă chiar de pe acum legat de o amintire . . . Înflorise din vorbe și din dorinți amănunțite, toată viața care trebuiă să înceapă cu ziua de mâine, limpede și hotărîtă.

Plimbarea asta deschideă, în sfârșit, poarta la care el știuse să bată cu atâta răbdare și cu atâta stăruință.

I se părea — stând acum în odaia lui — că pentru o fericire ca aceasta luptase prea puțin, căci nu simțeă nici urma oboselii. Faptul acesta îl făcù să se gândească la toată povestea dela început, să întrebe fiecare clipă, să-i cumpănească tremurările, să judece emoțiile lui, să ghicească gândurile ei și să se bucure de răspunsurile ce-i cădeau în față și să surâdă biruitor în fața celui din urmă răspuns care-i aduceă flamura izbândei — uitarea de sine a acestei femei.

Eră obosit de drum, dar îi părea rău că a urcat scările acasă. Vedeă acum că trebuiă să rămâie acolo, și să mănânce împreună, ca aseară, să soarbă din nou aceleași emoții, pe cari acum nu le puteă aveă aici, departe de Sofia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ştiuse să trăiască această poveste liniştită fără ca macar odată să fi simţit nevoia de a merge mai repede către desăvârşire, dar în seara aceasta se simţeà prea ameţit, prea puţin stăpân pe sine.

Băutura din paharul fericirii în loc să curme setea, te înseteză. Nu. Nu puteà să stea atât de departe de ea. Eşì din hotel şi o luă într'acolo, cu capul gol, ţinându-şi pălăria în mână, cu svâcniri de inimă copilăreşti. I se păreà că ar puteà să o piardă şi alergà aproape.

— Nu v'aţi culcat, nu-i aşa ?

— Nici vorbă de asta. Artemiza nu se mai satură, povestindu-mi toate nimicurile pe cari le-a întâlnit în cale.

— Da, aşa e — spusé Smărăndache — După o zi ca asta simţi nevoia să-ţi aduci aminte copilăreşte, de zeci de ori, de acelaş lucru şi să vorbeşti despre el. Nu ţi-e somn, nu-i aşa ?

— Nu.

— Cum râdeai tu de capul meu caraghios când i-am spus hamalului să ne arate drumul la mănăstire !

— Da.

Mai târziu, Artemiza începù să moţăe de somn.

— Du-te şi te culcă Artemizo.

Ea se lăsă sărutată pe frunte, ca de obicei, şi închise uşa după ea, încet, ca să nu trezească somnul uşor al bolnavei din odaia în care intrà. Gestul acesta îl făcù pe Smărăndache să-şi aducă aminte de ea.

— A mai venit doctorul ?

— Alaltăeri. Ce zădărnicie ! Ştiu bine că mama nu se mai poate vindecà. Nu-i aşa ?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Sofia îl privì cu ochii hotărîți și Smărăndache lăsă capul în jos.

— Da.

— Atunci de ce aceste vizite fără rost ?

Smărăndache șoptì :

— Ca să-ți dau nădejde chiar acolo unde nu se mai poate aveà.

Apoi trecù pe scaun lângă Sofia.

— Da. Nădejdi de pretutindeni.

Ii luă mâna în mâna lui și o simțì tot atât de fără voință, tot atât de pregătită.

Incepuse clipa aceea de tăcere pe care o așteptase atâta vreme, pe care o pregătise și o cercetase în fiecare zi. Clipa aceea în care se visase de atâtea ori și pe care o asemuise cu clipa când vroise să fure din gura flacărilor cartea neatinsă de nici o pâlpâire.

Orașul întreg dormeà. Liniștea din jur îl făceà să creadă că au lunecat fără să știe într'o altă lume. Odăița ei de fată i se păreà un cuib la care au ajuns amândoi, după o călătorie lungă.

O apucă în brațe și începù s'o sărute. Deschise o clipă ochii cu cari cercase să se piardă mai adânc în valul de fericire și la lumina lunei de Septemvrie; năvălită albastră pe fereastră, zări sclipirea unei lacrime, gata să lunece pe obraz.

— O lacrimă, Sofio.

— Nu, nu.

— O lacrimă, o lacrimă...

Și alergă să deschidă geamul, simțind că se înnăbușe.

A doua zi, când aștepta plecarea trenului, zări pe Artemiza înnălțându-se în vârful picioarelor și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

privind grăbită la ferestrele vagoanelor, și se dădù la o parte, ascunzându-se după perdea.

* * *

Nu se înșeală boerul Smărăndache. Povestea asta îl fură și acum, la cincizeci și nouă de ani ai lui, bătuți de soartă ca orele pe cari le bătea acum ceasornicul din depărtare.

Acum, ca și altă dată, descoperea toate stările sufletești ale femeei acesteia, pe lângă care trecuse atunci fără să le înțeleagă.

Cele mai pierdute dintre ele îi răsăriseră în minte și se mirà cum mai avusese credință să alerge apoi, după alte năzuinți, după multe, după nenumărate...

Nu-i vorbă, își aduceà aminte că năzuințele cari îl puseseră pe drumuri de atunci încoace nu mai vorbeau despre sufletul nici unei femei.

Un prieten se oprește în dreptul ferestrei :

— E-hei ! Ce faci boer Smărăndache ?

— A ! Bună seara...

— Ce bună seară măi ? Nu vezi că s'a luminat de ziuă ? Ei, dar știi că ai haz ? Stinge lampa măi omule că au să te râdă precupeții peste un sfert de oră ! Doamne ! măi Smărăndache, tot sucit ai rămas tu. La vârsta ta, singur cuc.

Se uită pe cer și vorbeà :

— Joacă noaptea cu ziua șah. S'a dus dracului Regina, a mâncat-o cu un cal dela carul mare și Regele a început să urce. Las'o încurcată ! Nu mai ai nici un pion să-i dai șah, s'au stins toate stelele... și tu faci pe chibițul înainte...

Apoi își răzimă amândouă mâinile pe baston.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— D'aia spune generalul la club : Să nu joci cu Smărăndache că ăla îți dă cupă când îi ceri pică și treflă când îi ceri cupă... Măi Smărăndache măi, nu mi-e somn, să mă bată Dumnezeu, par'că-mi vine să mă întorc înapoi !

— Da' de unde vii ?

— De unde !. Dela serata lui Velea. In folosul nu știu cărei societăți pentru protecția copiilor.— Mofturi măi ! In folosul nostru... Am petrecut de minune. Tare-mi plac mie seratele astea pe timp senin și cald, cu lampioane Venețiene printre ramuri și cu întuneric pretutindeni...

Teribile sunt și femeile ! Ele trebuie să fi inventat și lampioanele astea. Unde e mai întuneric, acolo și ele. Teribile sunt ! Cad măi, ca nucile... Or cum, patruzeci și patru... Nu mai sunt ce-am fost odată... Cad măi, să mă bată sfântul ! Mâine am două întâlniri și poimâine una. Da' mâine nu cred să mă duc fiindcă am o partidă de șah cu generalul...

Cad măi, femeile... îți spun eu ! Cad ca nucile...

Somn ușor Smărăndache, somn ușor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

AXENTE MUGUR

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De multă vreme nu se făcuse atâta haz în biuroul ministerului, unde Fănel Istrătescu veneà aproape în fiecare zi »cu una bună«.

Aveà un dar de-a istorisì şi puneà el însuşi atâta inimă, încât cu drept cuvânt colegii îl numeau — foarte banal de astfel — sacul cu minciuni. Şi nu spuneà minciuni omul. Aşa cel puţin se jurà el. Spuneà ce văzuse de cu seară ori dimineaţa venind la slujbă. Dar le spuneà bine. Asta erà şi părerea lui Cărbunescu, bătrânul cu ochelarii pe nările nasului, care de cum veneà la biurou şi până plecà nu scoteà altă vorbă de cât: »bun« când isprăveà de scris o pagină şi »aşa« când netezeà o alta cu cotul şi începeà s'o păteze cu litere.

A ! în ziua asta râsese chiar Cărbunescu, el, care nu le luà pe toate în serios. Râsese şi încremenise de par'că i-ar fi trecut un curent electric prin tot trupul, când şeful deschisese uşa furios şi strigase:

— Ce e, mă rog, la dumneavoastră, teatru ?

Teatru ! Cine ar fi fost în stare să râdă acolo, cum râdeau ei aici ?

Se aplecau deasupra biuroului şi se ridicau, neputându-se ţine de hohote, le-ai fi zis că-şi fac ploconeli unul altuia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și toate astea pe spinarea lui Mugur...

— Lăsați mă omul, spuneà Cărbunescu și nu se puteà oprì să nu întrebe :

— Două orfeline ?

— Două orfeline !

Și râdeau toți și nu știau cum să-l facă pe »Fănel« să mai spue odată.

— Vrea să zică la »Două orfeline« ?

— La »Două orfeline«. Nu mă mai puneți s'o spui încă odată că nu mai pot. Zău nu mai pot.

— Vrea să zică el erà c'un stal înaintea ta ?

— Lângă o cucoană. Ei ! cade cortina peste actul întâi. Lumea aplaudă. Mugur plânge...

— Plânge cu hohote — spune Voinea din fundul biuroului.

— Plânge mai, de par'că i-ar fi murit cineva în familie. Nu știu unde a stat cât a ținut pauza, da cum s'a ridicat cortina au început sâsâiturile...

— Il sâsâià...

— Firește. Nu se auzeà nimic. Nu mai erà plâns ! »Liniștește-te domnule«, strigă cucoana de alături. Așì ! V'am spus că plângeà cu hohote.

— Mugur...

— Mugur măi ! Și ce plâns. O luà de sus și coborà de-ai fi zis că e bas de operă... Măi, știi cum ajunsese teatrul ?

— Și l-a dat afară...

— Ei da, l-a dat afară. Lăsați-mă că nu mai pot.

— Și nu s'a mai întors ?

— Eu cred că plânge și acuma — zise Fănică,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

așezându-se la biurou și ștergându-și cu batista fruntea îmbrobonată de nădușeală.

Voinea își ridică privirea și vroi să înceapă iar râsul.

— Să știi c'așa e. D'aia n'a venit el la slujbă... Măi Fănel, poate că erà de plâns...

— Ei pe dracu ! Dacă erà de plâns ar fi plâns și ceilalți. Adică ce ? Noi suntem de piatră ? Da' Mugur ! Când vă spuneam eu că Mugur bea un pahar cu apă și plânge două ! Care vrea să meargă la el acasă să se înscrie. Eu unul mă duc. Vreau să-l văd cum plânge. Plânge și acuma...

Nu plângeà Axente Mugur și acuma, dar stăteà lungit în pat și simțeà cum îi svâcnesc tâmplele de par'că ar fi căzut în cine știe ce prăpastie și și-ar fi clătinat creerii cum clătini albușul într'un ou. N'o să se mai ducă nici odată la teatru. Nu e el de vină dacă nu se poate ține și dacă trebuie să vadă sfârșitul piesei prin ochiul de sticlă al unei loji, ca aseară.

Numai el știà câtă luptă se dăduse în sufletul lui înainte de a cumpărà biletul. Numai el știà că se întorsese de două ori din drum, dintre care odată chiar din fața »cassei«. Fusese un fel de încercare față de el însuși, hotărîrea de a vedeà piesa despre care auzise atâtea și atâtea. Și hotărîrea asta fusese de atâtea ori amânată ! Se temuse.

Stăteà în pat și i se părea că abia s'a sculat din somn și că tot ce-și aduceà aminte acum erà un vis urît. Și apoi, când își dădeà seama că totul se petrecuse cu adevărat îi veneà să se lovească cu pumnii în cap. Ba chiar își ridică mâinile ame-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ninţătoare şi le lăsă să cadă grele pe aşternut, simţind loviturile dureroase din'năuntru.

Şi nici aşa, cu toată puterea adevărului nu vroiă să creadă.

Nu vroiă să creadă fiindcă ar fi vrut să fie altfel.

Ar fi vrut! Cât ar fi dat el aseară să poată ieşi ca toată lumea cealaltă, zâmbitor şi mulţumit că a petrecut de pe urma nenorocirii altora. Vedeă şi acum feţele slab luminate ale publicului, ieşind pe uşile larg deschise.

Işi reaminteă acum toată seara asta blestemată. Se vedeă intrând în teatru. Işi aduceă aminte chiar barba cu fire de argint a controlorului care-i rupsese biletul în două şi-i spusese »La mijloc«. Işi aduceă aminte chipul domnişoarei dela garderobă. Bluza ei cu flori roşii... Numărul pe care i-l dăduse, chiar numărul 235! Scenă cu scenă îi treceă prin minte... Vorbă cu vorbă îi loveă auzul... Şi... şi nu plângeă! Nu! Şi le simţeă doar pe toate tot atât de bine ca şi aseară!

Ii compătimeă, dar nu plângeă! Curios lucru şi sufletul ăsta — şoptì Axente Mugur — când îl iei de scurt, te învârteşte de nu mai ştii ce să crezi! Aşa ar fi trebuit să fie el aseară. Să ia parte la durerea de pe scenă, dar mai mult cu judecata decât cu sufletul, de-avalma cu lacrimile, cu oftatul, cu tot ce îl aveă în el gata să se sfâşie...

Şi ce durere de cap! Doamne! Dacă aveă de gând să-l mai ţie mult simţeă că o să înebunească. Nu-i nimic. Asta să rămâie ca o pildă, fiindcă nu trebuie să te încerci când ştii sigur cine eşti şi cum eşti. Nu se cunoşteà el? Ba se cunoşteà.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Atunci ce mai căutase să se asigure? Iată asigurarea! Noaptea plină de sbucium. Zi de biurou pierdută. Poftă de mâncare ca la condamnaţi în ziua sentinţei... Par'că-s'ar fi dus singur, zdravăn ca un munte, la spital, pe masa de operaţie şi i-ar fi spus doctorului să-l taie, aşa, fără socoteală, ca să stea a douazi la pat, bolnav. E caraghios pentru un om de treizeci de ani! Şi mai ales e de neiertat pentru un om care din frageda copilărie şi-a oţelit sufletul ca să câştige pâinea de toate zilele...

Pentru pustiul care cântă în sobă, în loc să cânte focul, pentru masa cu două feluri de mâncare prost gătită dela restaurantul din Câmpineanu ori din Academiei — unde se ducea când se certă cu patronul de dincolo — nu găsea nici odată, nici o lacrimă... Şi pentru durerea altora...

Işi lăsă capul pe pernă şi închise ochii oftând.

De departe veneau sunetele, abia auzite, ale unei flaşnete.

După cum cădeau notele, întrerupându-se câte o clipă, ai fi putut înnumără paşii rari ai bătrânului care o purtă cu el pe stradă. Fiecare pas întăreă fiecare sunet. Mai tare, din ce în ce mai tare... Puteai ghici, ascultând cu încordare, şi locul unde s'a oprit mânuitorul flaşnetei.

Axente Mugur deschise ochii.

Flaşneta cântă o arie din »Vânzătorul de păsări« şi el începù să spuie în minte şi vorbele: »Când sărmanul tatăl meu...«

Cu câtă pulbere de trecut veneă încărcată fiecare notă...

Şi la auzul cântecelor acestora, stoarse cu greu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din mașina îmbătrânită pe drumuri, sufletul începe să cânte și el, fără să vrei tu, fără să bagi de seamă, simțind numai greutatea melancoliei ce ți se lasă pe judecată, întunecând-o ca niște nouri vineți, de vară.

»Ce vremuri! Mama stăteà în cerdacul înflorit cu zorele și cântà cu glasul ei argintiu... Curios! Aceeași melodie și astăzi atât de tristă!... Astăzi singur, singur, între patru pereți, ca între patru scânduri... Fără un prieten... Fără un glas care să-ți spuie, deschizând ușa: Bună dimineața Axente!

I se umeziră ochii. Simți multe lacrimi năvălindu-i pe pleoape și împăinjenindu-i vederea.

In clipa aceea bătù cineva la ușe. Tresări și apoi coborî din pat.

— Cine e?

— Eu.

— Care eu?

— Nu mă cunoști Mugure? Ce Dumnezeu? Eu! Fănică.

— A! tu ești! Ei bată-te norocul să te bată... Numai o clipă.

Și deschise ușa.

Istrătescu năvăli în odaie, iscodind cu privirea prin tot locul.

— Vii dela biurou? — îl întâmpină Mugur.

— Dela biurou. Ne-am mirat cu toții că ai lipsit. Trebuie să fie bolnav, ziseră băieții și am venit să văd...

— Sunteți mai mult decât de treabă... Vă mulțumesc băieți! Vă mulțumesc din suflet. Asta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înțeleg și eu prietenie... Bieții băieți! Auzi! Să ia el drumul până aicea...

— Da, văd că ești bine — spuse Fănică, privindu-l țintă în ochi. — Mă duc fiindcă mă așteaptă Voinea și cu Țancu. Ei n'au mai vrut să intre, ca să nu te tulbure. Știi... Bolnavul are nevoie de liniște... Da' văd că ești bine... La revedere Mugure și pe mâine.

Apoi din ușe:

— Care vrea să zică n'ai avut nimic?

— Nimic. Mulțumesc lui Dumnezeu...

— Ești sigur? Ai? La revedere și mâine cu bine Mugure...

Mugur închise ușa și începù să se îmbrace. Simțeà capul mai liber și simțeà chiar că-i e foame. Lacrimile de adineaori îl înseninaserà... Așì! Băieții ăștia buni cari alergase să-l vadă crezând că s'a îmbolnăvit... Buni băieți! Iacă. In biurou la el aveà parte numai de băieți de ăștia. Tot unul și unul. Nu erau din cine știe ce familie, dar aveau suflet. D'aia nu vroià el să asculte de unul și de altul care vroiau să bage zâzanie între dânșii, spunându-i fel de fel de mofturi pe socoteala lor... E adevărat. Râdeau băieții câte odată, dar cine nu râde frate? Totul e și 'n râs să ai bunătate... Așa,.. își aduceà aminte că acum două luni jumătate Fănică intrase în biurou cu un pui de vrabie cu capul strivit și plin de sânge și-l trântise pe biurou, știind că el e milos și-o să plângă... Dar ce are a-face asta? Glumă. Nu sunt tineri? A cui e vieața? A lor... Bată-i norocul de băieți! Cum s'au gândit ei să vie și să-l întrebe de sănătate! Ei, bată-i norocul...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi de dimineață, cel dintâiu la biurou Istrătescu. Mugur în urmă, după el. Gâfâià de iuțeala cu care urcase scările...

— Bravo Istrătescule! Nici acum nu-mi poate trece mulțumirea!

Știam eu că sunteți băieți de treabă. Da' nici eu nu mă las. Uite. V'am adus la toți câte o bomboană. M'am logodit aseară și v'am adus și vouă...

— Te-ai logodit? Și Istrătescu abia se putù ține să nu râdă.

— M'am. Ce erà să fac măi? Singur o vieață întreagă! Te mai apucă și pe tine dorul de vorbă, seara, după ce ai mâncat.... Ei da. Vreau să mă strâng de pe drumuri... Ar trebui să te însori și tu... Pe legea mea. Mă duc să-i cer șefului un concediu. Am nevoie, Istrătescule dragă... Nunta Istrătescule...

Și deschise ușa, mergând în vârful picioarelor, par'că ar fi dansat de bucurie...

Intraseră acum toți în biurou și-și vedeau de treabă. Istrătescu de odată:

— Băieți!

— Ei? strigară toți. Alta?

— Alta mai bună. Mugur se însoară!

— Fugi de-acolo că asta nu se prinde.

— Da de ce să nu se prindă măi, știți că aveți haz?

Cărbunescu îi privì pe deasupra ochelarilor.

— Adică el n'are dreptul să se însoare? — întrebă Istrătescu surâzând — Mi-a spus omul adineaori. S'a logodit aseară...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cu una din cele două orfeline — izbucni Voinea.

Cărbunescu nu mai putù :

— Destul. Să ştiţi că dacă mai intră şeful eu... Mugur şi însurătoare!...

— Aşà ? Iacă bomboanele.

Toţi scoaseră un sunet prelung de admiraţie.

— Al dracului Fănică ! Bine le ticlueşte !

— Măi, să fiu al dracului ! N'am să vă mai spun nimic. Uite bomboane măi ! Tot eu le-am adus şi pe astea ?

Şi le trântì pe biurou.

— Asta n'ajunge până în noaptea nunţei—bolborosì Voinea cu bomboana în gură. Sau de ajunge să ştiţi că plânge când i-o cântă „Isaia...“ sau i-o spune nevesti-si să se înmulţească întocmai ca Rebeca ! Nu mai protestà Cărbunescule. Fănică a avut dreptate. Am fost ieri după biurou la el acasă. L-am găsit plângând măi ! După douăsprezece ceasuri tot mai plângeà de mila celor două orfeline ! Şi mai vrea să se însoare. Ptiu !

Mugur intră întunecat :

— Da Voineo. Scumpe Voineo. Trebuie să fii necăjit. Da şi eu sunt. Auzi! mie! Mie să-mi spună vorbele astea! Mă băieţi, vă ştiu oameni cu judecată şi cu suflet... Spuneţi voi măi... Afurisit şef! M'am dus să-i cer concediu măi, şi în loc de concediu... Aidoma : Cum ? Concediu ? Dumneata mai vrei şi concediu? Zic: Da de ce, domnule şef? Zice : Mă mir cum mai ai îndrăzneala să mai ceri astfel de lucruri. . Dumneata te duci la teatru ca să tulburi liniştea spectatorilor ! Cum domnule şef ? zic. Cum ? Mi s'a spus tot, domnule ! E ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

demn pentru un funcționar, domnule... Nu te apără, domnule, fiindcă fapta dumitale e gravă... Auzi! Să te duci la teatru și să nu lași lumea să asculte! E de necrezut, domnule și totuși e adevărat. Eroare, zic. Ce eroare? Un funcționar trebuie să aibă în afară o purtare ireproșabilă, domnule? Și dumneata găsești în cele mai culminante momente ale piesei să-ți bați joc de lume, cu lacrimile dumitale! Să știi că a doua oară nu mai merge! Să nu aud că mai turburi liniștea publică! M'ai înțeles? Iacă măi! Asta e concediu pentru nuntă! Râzi Istrătescule! Tu ești fericit... Ce-ți pasă!

Și se puse să scrie. Erà indignat și abia se puteà ține. Câte odată lăsà tocul din mâini și-și încleștà pumnii, ridicându-i în fața călimărei deschise.

Când erà mai liniște vorbì:

— Măi Istrătescule, nu te supără măi... Nu cumva mi-ai făcut-o tu pe asta? Nu. Nu te supără. Te știu om cu frica lui Dumnezeu... da așa în glumă... Cine puteà să-și închipue că idiotul de șef o să facă atâta tărăboi! Ii vorbeà și îl rugà din privire:

— Nu. Nu se poate să fii tu. Sunt un nebun să cred astfel de lucruri .. Doar tu ești acela care ai venit ieri, să mă întrebi de sănătate... Mă Voineo, tu ai spus măi! Ei nu! Nici tu nu ești băiat rău! Alta e să râzi frățește de toate fleacurile și alta e e să... Asta e darul meu de nuntă! Să trăești domnule șef!

— Cine te-a pus să te duci la teatru? Vorbì

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cărbunescu, care până atunci netezise două pagini și șoptise după fiecare câte un »bun«.

— Diavolul! El m'a pus!

— Da de ce plângi tu, măi Mugure? Intrebă Voinea foarte serios.

Ceilalți începură să râdă.

— Măi, nu mai râdeți măi... Tăceți măi! C'o venì șeful și atât mai îmi trebuie...

La douăsprezece îl luă pe Voinea la braț și-i vorbì:

— Voineo. Să nu mă spui Voineo. Da eu sunt sigur că Fănică, »Fănel« al vostru mi-a făcut-o. E băiat bun dar se ține de fleacuri. Sunt sigur că el i-a spus. Prieten cu el nu e? Nu stau amândoi la »Mircea« la șase, cu sprițurile în față? Și pe urmă, măi Voineo, mi-aduc aminte acum că l-am văzut în seara aceea la teatru. Da să nu mă spui Voineo.

Când se despărțiră îl rugă iar:

— Să nu mă spui măi Voineo. Mai râdeți măi și de altceva c'o să mă dea afară idiotu ăla.

Când ajunse acasă, pe la două jumătate, proprietăreasa îi dădù o scrisoare.

O scrisoare! De la ea! Ii cunoșteà slova și parfumul de garoafe. Nici n'avù răbdarea să bage cheia în broasca ușei.

După o supărare ca cea de azi, veneà și o bucurie ca asta.

Ce puteà să-i scrie? Rupeà cu degetul marginea plicului și surâdeà. Apoi, când deschise scrisoarea se încruntă și începù să tremure. La una ca asta nu se așteptà. Citeà și reciteà și simțeà că i se moae picioarele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iubitul meu,

Tătăica și cu mine vrem să mergem diseară la teatru. Dacă mă iubești n'ai să mă refuzi și ai să vii și tu. Unde pui că se joacă »Două orfeline«. Am luat noi bilete. Te aștept în fața teatrului la opt și un sfert.

Anișoara.

Eră peste putință să meargă. Și tot peste putință să-i facă să aștepte în fața teatrului. Deschise ușa, lovind-o cu putere de perete și se trânti în pat. Cine dracu a inventat și teatru. Cine n'a avut altă treabă, decât să scrie vieața celor două orfeline! Și câtă fatalitate domnule! Tocmai la »Două orfeline!«. Deschise jurnalul și căută spectacolele săptămânii. Poftim! Mâine seară se jucă alta... »Scrisoarea pierdută«. Să fi mers la »Scrisoarea pierdută«. Apoi se întunecă.

...Poate că și asta eră o dramă în fața căreia sufletul lui nu puteă rămâne de piatră! Cu siguranță că și asta eră o dramă! Numai după drame aleargă lumea. »Scrisoarea pierdută«. Firește că trebuie să fie de plâns. Vreo scrisoare care anunță agonia mamei și care în loc să ajungă în mâinile fiului, se pierde... Știu oamenii ăștia să întoarcă luorurile, să tragă sforile, ca să-ți smulgă lacrămile!... Mizerabilii! Și mai fac dumnealor caz de umanitate! Foarte frumoasă umanitate! Să faci omul să sufere și să se zbată! Nu. Nu se duce. Or să aștepte cât or aștepta și au să intre... Nu se face, dar... Sau atunci să se ducă.. Nu. Nu se poate. Mai bine tot hotărîrea dintâi... Nu se duce nici mort! Întâmplă-se ce s'o întâmplă...

Se vedeă depe față că eră furios, când ieși în stradă și o luă pe marginea drumului...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ajunsese pe la grădina Atheneului și nu știă pe unde s'o ia.

Spre șosea. Aerul o să-i facă bine. Își întoarse fața și când fù gata să facă primul pas, zări venind dintr'acolo un cortegiu de înmormântare. Alta acum! Nici nu știù când o luă înapoi. Ieșì pe strada Boteanului în Academiei.

Prin dreptul Ministerului de Interne o femee cu un copil în brațe și cu alți doi după ea, desculți și slabi, să-i sufli. Câtă mizerie și câtă suferință! A! desigur, ziua de azi începuse prost și prost aveà să se sfârșească...

De pe partea cealaltă, pe care trecuse repede, întoarse o clipă privirea: Femeea cu cei trei copilași se uità par'că după el. Cât de goi erau! Și cum bătea vântul!

Cineva îi spuneà să se întoarcă și altul parcă îl trăgeà de mână s'o ia mai repede. Când ajunse în strada Regală, respiră ușurat, ca și cum ar fi scăpat dela înnec. Nici pe stradă nu mai puteà să umble! Acasă nu. Pe stradă nu. Unde? Bătu-ar sfântul de viață! Când ești milos nu mai e de umblat prin București. Bine de cei orbi! Nu văd soarele, dar cel puțin nu văd nici ce se vede pe stradă.

Nu-i mai veneà să întoarcă privirea nici la dreapta, nici la stânga, nici să privească în față. Mergeà cu ochii pironiți în asfaltul trotuarului. Unde simțeà colțul de stradă, coteà repede. Și ar fi vrut să se întoarcă acasă, dar nu îndrăsneà să ridice capul să vadă pe unde a ajuns și să meargă înainte sau să cotească pe unde ar fi trebuit.

Un țipăt de femee, venit de undeva, de aproape,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îl făcù să tresară și să se oprească. Ce dureros fusese țipătul acesta, dacă cu toată hotărîrea lui, se oprì și-și ridică privirea. O clipă și țipătul care contenise reîncepù mai disperat ca înainte. Ascultă. Nu strigà nimeni ajutor. Atunci?

Bine, dar se puteà întâmplà ca femeea asta să zacă la pământ, strivită de vreo oglindă sau de vreun dulap, singură, fără o mână de ajutor.

Și țipătul veneà chiar din casa în fața căreia se oprise. Orice ar fi trebuie . . . E o datorie! Bătù de câteva ori la ușă și nu-i deschise nimeni. Țipătul contenise. Veneà prea târziu. Auzì apoi un vaet surd și nu mai putù așteptà afară.

Și acum, stând pe scaun în fața ei, nu se puteà ține și plângeà, pe când d-na, cu mâinile întinse pe masă, se văità și vorbeà.

— O! d-ta nu știi d-le ce înseamnă o bătae de asta. Căci mă bate, d-le, mă bate în fiecare zi . . . Și ce bătaie! Uită-te vânătăile.

Se apropie de Mugur și-și arătă brațele goale și pătate de lovituri.

— Mai am una și la gât.

Mugur tremurà și plângeà:

— E îngrozitor d-nă!

— O! dar d-ta nu-ți poți da seama ce înseamnă durerea de a iubì pe un om ca ăsta. Căci îl iubesc d-le . . . Il iubesc cu patimă!

— Il iubești! Biata femee! Și Mugur începù să plângă și mai tare.

— Il iubesc. Da. Il iubesc. Mă bate și-l iubesc. Il iubesc și mă bate! Mă doare d-le, dar dacă ar vrea să vie să mă sărute, aș rămâne să mă bată iar! . . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai răbdà iar? Ce nenorocire d-nă! ce suflet doamnă.

Dă-mi voie să plâng d-nă!

— Plângi d-le, dar numai să nu te audă.

Şi pe când plângeau amândoi, uşa se deschise de perete, şi chipul încruntat al unui domn înnalt şi pleşuv apărù în prag.

Mugure, Mugure — se chemà el în şoaptă, legănându-se pe banca joasă din arestul circumscripţiei poliţieneşti.

Unde ai ajuns Mugure! Şi ce fatalitate Mugure! Să intrì tocmai în casa comisarului-şef! Ăsta e în stare să te ţie închis până ce ţi-or putrezì oasele.

Se uità la ceas. Opt şi douăzeci. Şi Anişoara care îl aşteaptă în faţa teatrului. Doamne! Dacă ar aflà şeful că a ajuns la circumscripţie şi stă zăvorit, ca un pungaş de buzunare! »Să nu tulburi ordinea publică!« Ce fatalitate!

A doua zi, se ţinea cu mâna de coapsă, unde simţeà încă durerea, şi mergeà la biurou. Ajunsese şi scrià frecându-se uşor cu mâna stângă pe acelaş loc.

— Ce ai mă Mugure? întrebă Istrătescu.

— Junghiu, Istrătescule dragă.

— Şi nu plângi?

Atât le trebuià celorlalţi. Incepură să bufnească de râs.

— Tăceţi măi fraţilor. Nu mai râdeţi măi atâta, că deschide şeful uşa . . . Râdeţi şi voi mai încet, ce dracu?!

Istrătescu aveà poftă de vorbă:

— Măi Mugure, să ştii că nu te-am spus eu şe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fului. El te-a văzut . . . Eră cu nevastă-sa într'o loje.

— Bine măi. Tăceți măi dracului. Lăsați-o încurcată. Știam eu că n'ai spus tu. Vă cunosc măi! Dar al dracului să fie cine o mai plânge altă dată pentru durerea altora! Mă jur măi . . . Ascultați voi? Mă jur! Fac legământ!

Tăcură toți.

Se auzeau peniţele fluerând pe hârtie, cum se aud noaptea aripele cărăbușilor deschizându-se.

Din când în când Mugur mai treceà mâna pe coapsă și se puneà iar la scris, gândindu-se cu frică la Anișoara. Istrătescu luase dela o vreme jurnalul și citeà. Tocmai când erau cu toții mai încordați la scris, începù:

— E grozav, d-lor!

Apoi cetì: »Aseară, pe la orele nouă și jumătate, un incendiu înspăimântător se declară la casele din strada Salcâmilor. Focul alimentat de un vânt puternic . . . «

— Scrie acolo vânt? întrebă Mugur.

— Scrie, firește că scrie.

— Mă mir.

— » . . . Un vânt puternic cuprinse din patru părți deodată întreaga clădire, mistuind-o în mai puțin de o jumătate de oră. Ajutoarele venite în grabă nu putură decât să constate dezastrul. Un singur locatar reuși să scape, ceilalți arzând de vii . . . Adică mama, tata și cu doi copii. Unul de doi ani, altul de doi ani și jumătate. Cel scăpat e copilul mai mare, în vârstă de 3 ani și o lună,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nenorocitul se numește Bărbulescu. Bietul copilaș nu-și puteà da seama de nenorocirea care-l lovise, plângeà totuși, înspăimântat, ridicându-și brațele către cer . . . Nenorocirea aceasta zguduì întreg cartierul și până târziu noaptea nimeni nu putù închide ochii . . . Autoritățile . . . «

Ușa se deschise și Istrătescu se oprì deodată. Ușierul vorbì:

— D-le Mugur, vă caută un comisionar.

Mugur se ridică și păși repede, ținându-se de coapsă.

Când închise ușa după el, Istrătescu se ridică încet și merse până în fața biuroului lui Mugur. Fiecare, în vârful picioarelor, veneà și se întorceà la locul lui.

Afară, Mugur deschideà scrisoarea tremurând. Nici nu-i veneà s'o deschidă. Doamne! s'a dus fericirea . . .

Ba nu. Se înșelă. După titlu nu se dusese încă. Asta îl făcù să o cetească:

Iubitul meu,

Nu fii supărat că ne-ai așteptat aseară în fața teatrului. D'aia îți scriu la biurou, ca să mă ierți mai curând. Tăticu nu cumpărase biletele când ți-am trimis scrisoarea și când s'a dus să le ia se isprăviseră.

Ce frumoasă trebuie să fie piesa! D'aia tăticu s'a gândit să ia bilete pentru Sâmbătă, tot la »Două Orfeline«.

Vino diseară pe la noi.

Anișoara.

Ii părea și bine de ce se întâmplase, dar îi părea și rău.

Cele »Două orfeline« îl urmăreau cu o încăpă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţânare care te scoate din sărite! Dar în curând zâmbi, aducându-şi aminte că luase o hotărîre supremă de data asta.

Intră în biurou cu gândul de a înfruntă cele două orfeline.

Istrătescu îl primi surâzând:

— N-ai primit ceva, cumva... Nu plângi măi?

Mugur îl privi hotărît:

— Eu? Eu să plâng? Eu sunt om de cuvânt, măi Fănică. Nu mă cunoşti. Am făcut legământ măi! M'am jurat! Să fie al dracului ăla care nu s'o duce Sâmbătă la »Două orfeline«!

— Eşti tu în stare? Vorbi Voinea.

— Sunt măi!

Istrătescu isbucni.

— Taci măi Fănică. Iar începi râsul? M'am jurat măi!

— Aşa?

Şi Istrătescu păşi hotărît spre biuroul lui Mugur, urmat de ceilalţi.

— Ei, ce e?

— Te-ai jurat?

— M'am.

— Da'asta ce e? Făcu Istrătescu, arătându-i cu degetul pe hârtie o pată mare şi rotundă cu irizări violete. Ce e? Apă?

Mugur holbă ochii şi privi tremurând cercul însemnat pe hârtie.

— Mie-mi spui? Vorbi Istrătescu. Şi barem de ar fi fost adevărată istoria cu incendiul. Da eră din cap dela mine măi Mugure!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

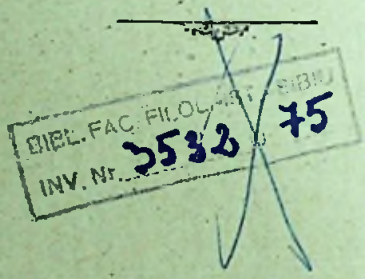
Şi Cărbunescu, care rămăsese la locul lui, îl privì dispreţuitor şi scoţându-şi ochelarii, bolborosì:

— Şi barem nu ridicai contractul. Ai dat de dracu. L'ai pătat, nenorocitule!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CUPRINSUL

	Pagina
Toader Nebunul	3
Taina lui Ion Trandafir	151
Năzuința	199
Axente Mugur	245

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?pdf=1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lei 5